

Prac. Pomorz.
Biblioteka
Główna
UMK Toruń

09050/9

09050/1955

**SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU**

Spraw.

T. N. T.

9

zeszyt 1 - 4

1 I 1955 - 31 XII 1955

TORUŃ 1958

**SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU**

9

1 I 1955 — 31 XII 1955

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA KARBONOWEGO W TORONTO

9

1-1-1902 - 31-12-1902

B. A.

Czyt. Prof

**SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU**

9

zeszyt 1 - 4
1 I 1955 - 31 XII 1955

B.A.

TORUŃ 1958

Komitet redakcyjny

Przewodniczący:

Halina Turska

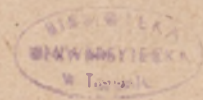
Członkowie:

Tadeusz Czeżowski, Henryk Szarski

Redaktor wydawniczy TNT:

Krystyna Swinarska

09050

Czyt. Pomocnik.

Copyright by

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE — — — ŁÓDŹ 1958

Nakład 500+150 Cena 23,—	Podpisano do druku 7. III. 1958.
Ark. wyd. 7,5. Ark. druku 7	Druk ukończono w marcu 1958
Papier druk. sat. V kl. 70 g, 70×100	Zamówienie 1590 N-10

TORUŃSKIE ZAKŁADY GRAFICZNE — RABIAŃSKA 15

E-828/58

SPRAWOZDANIA

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

NR 9

1 I - 31 XII 1955

SPIS RZECZY

	Str.
I. DOROCZNE ZEBRANIE TOWARZYSTWA z dnia 19 lutego 1955 r.	
Przemówienie Prezesa Władysława Dziewulskiego	9
Sprawozdanie z czynności Towarzystwa za rok 1954	11
Protokół Komisji Rewizyjnej	17
Protokół dorocznego Walnego Zebrania	18
Rachunek wyników i Bilans zamknięcia na dzień 31 XII 1954	20
II. SKŁAD TOWARZYSTWA	
Zarząd	24
Komisja Rewizyjna	24
Członkowie Towarzystwa	24
Skład Wydziałów	33
III. MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WY- DZIAŁÓW	
Wydział I:	
Biskup Marian	43
Cieślak Edmund	44
Czapliński Władysław	45
Labuda Gerard	46
Lepszy Kazimierz	48
Łukaszewicz Witold	49
Vetulani Adam	50
Wydział II:	
Des Loges Marian	55

Wydział III:

	Str.
Jeśmanowicz Leon	56
Marczewski Edward	57

IV. SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

WYDZIAŁ I

NAMYSŁOWSKI Wł., Pochodzenie instytucji „mediator” - „prawidlnik” - „prystaw”	61
HEJNOSZ W., Źródła do dziejów Ekonomii Malborskiej. T. I. Revisio bonorum a. 1510	64
ŻYTKOWICZ L., Inwentarze dóbr stołowych biskupstwa włocławskiego z XVII w., t. III	65
LABUDA G., Próba nowej systematyki i nowej interpretacji źródeł historycznych	65
LECHICKA J., Z zagadnień Oświecenia na Pomorzu	68
CIEŚLAK E., Stosunek Związku Miast Hanzeatyckich do Polski w okresie wojny trzynastoletniej (1454—1466)	69
LABUDA G., Źródła historiograficzne kroniki Anonima Galla	72
KUBIK K., Polskie szkolnictwo prywatne w Gdańsku od XVI do XVIII w. (ref. K. Górski)	72
HOSZOWSKI St., Zniszczenia w czasie wielkiej wojny szwedzkiej na terenie Prus Królewskich	72
BISKUP M., Rozmieszczenie własności ziemskiej województwa chełmińskiego i malborskiego w drugiej połowie XVI wieku	75
Posiedzenia Komisji Prawniczej	75

WYDZIAŁ II

KOTARBIŃSKI T., Błąd praktyczny i jego rodzaje (ref. T. Czeżowski)	76
CZEŻOWSKI T., O graficznych metodach rozwiązywania sylogizmów	77
CZEŻOWSKI T., O odwadze. W nawiązaniu do Arystotelesa	77
CZEŻOWSKI T., O hipotezach	77
INGARDEN R. (sen.), Niektóre twierdzenia o związku przyczynowym (ref. T. Czeżowski)	77
INGARDEN R. (sen.), Elementy dzieła muzycznego (ref. T. Czeżowski)	82
WITWICKI T., O wyrażaniu uczuć przez muzykę (ref. T. Czeżowski)	84
KASJAN J. M., Nieznana poezja Stanisława Starzyńskiego (ref. Br. Nadolski)	85

	Str.
WORONO T., Uwagi o stylu fałszywym „Ziemiaństwa” K. Koźmiana (ref. Br. Nadolski)	87
Posiedzenia Komisji Filologicznej	87
Posiedzenia Komisji Filozoficznej	87
Posiedzenia Komisji Historii Sztuki	88
Posiedzenia Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa	89

WYDZIAŁ III

DZIEWULSKI Wł., Obserwacje wizualne cefeidy TT Aquilae	89
DZIEWULSKI Wł., Obserwacje wizualne cefeidy SZ Aquilae	89
DZIEWULSKI Wł., Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej UZ Leonis	89
DZIEWULSKI Wł., Obserwacje wizualne gwiazdy zaćmieniowej AG Virginis	89
DZIEWULSKI Wł., Obserwacje fotograficzne zmiennej krótko-okre- sowej VY Serpentis	89
HORBACZEWSKI B., Nowe stanowiska <i>Pisolithus arenarius</i> Alb. et Schw. oraz obserwacje biologiczne nad tym gatunkiem (ref. W. Zabłocka)	90
MIKOŁAJSKA J., Pojaw nowego dla Polski pasożyta buraka cukro- wego (ref. W. Zabłocka)	90
MIKOŁAJSKA J., Obserwacje nad biologią <i>Puccinia mirabilissima</i> P e c k. (ref. W. Zabłocka)	90
LEIBRANDT-NAWOJSKA H., Materiały do zoocecidologii Torunia i jego okolic (ref. J. Zabłocki)	90
SZABUNIEWICZ B., Hipotermia hipoksyczo - hiperkapniczna u szczurów	90
SZABUNIEWICZ B., Powrót do normalnej temperatury ze stanu hipotermii hipoksyczo-hiperkapnicznej	90
CHICEWICZ M., The response to light of the white pigmentary cells and xantophores of the crustaceans (ref. Fr. Pautsch)	91
SIENICKA A., Mieszkańce fiołków (<i>Viola</i>) z grupy <i>Tricolores</i> , cz. I (ref. J. Zabłocki)	91
BERNDT J., Kokorycz żółta (<i>Corydalis lutea</i> L. (DC) — nowa roślina flory polskiej (ref. J. Zabłocki)	91
MATAWOWSKI A. i UZAREWICZ A., Termiczno-katalityczna izo- meryzacja α -pinenu wobec kaolinu jako katalizatora (ref. W. Za- charewicz)	92
MATAWOWSKI A. i NOWICKA Z., Aromatyzacja α -pinenu nad tlen- kiem chromu Cr_2O_3 (ref. W. Zacharewicz)	93

	Str.
WRZESIŃSKA A., Fosfory krystaliczne, ich wyrób i krzywe jarzenia (ref. A. Jabłoński)	94
DZIEWULSKI Wł., Ruchy swoiste gwiazd typu widmowego A	95
DZIEWULSKI Wł., Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RV Bootis	95
DZIEWULSKI Wł. Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej UV Bootis	95
RUMIŃSKA R., Redukcja systemu jasności fotograficznych toruń- skich na skalę międzynarodową (ref. W. Iwanowska)	95
PRÜFFER J., <i>Evergestis extimalis</i> Sc. (<i>Lep. Pyr.</i>) na rzepaku	95
BŁAŻEJEWSKI Fr., Nowe wiadomości o występowaniu biegacza złocistego <i>Carabus (Autocarabus) auratus</i> L. (ref. J. Prüffer)	97
SZARSKI H. i współpracownicy, Układ trawienny leszcza (<i>Abramis brama</i> L.)	97
BRODOWA G., Unaczynienie powierzchni oddechowych traszki gór- skiej (<i>Triturus alpestris</i> L a u r.) (ref. H. Szarski)	97
KUBIAK St., Rozmieszczenie naczyń włosowatych w skórze jaszczur- ki (<i>Lacerta agilis</i> L.) (ref. H. Szarski)	97
KONECZNY H., Parametry karbonizacji w procesie sodowym. (ref. W. Zacharewicz)	97
 K o m i s j e:	
Astronomiczna, Chemiczna, „Muzeum Kopernika”, Geograficz- na, Do badań znużenia i zmęczenia, Do badań Pomorza i Po- jezierza Mazurskiego	98
Wydawnictwa Towarzystwa Naukowego w Toruniu	101

I

DOROCZNE WALNE ZEBRANIE TOWARZYSTWA

w dniu 19 lutego 1955 r.

Walne zebranie otworzył w zastępstwie chorego Prezesa Towarzystwa Naukowego, prof. Władysława Dziewulskiego, Wiceprezes prof. Stanisław Hoszowski, który powitał przybyłych gości, w szczególności przedstawicieli Polskiej Akademii Nauk w osobach jej członka rzeczywistego prof. dra nauk Witolda Doroszewskiego oraz Dyrektora Biura Towarzystw Naukowych dra Ludwika Leszczyńskiego, po czym odczytał nadesłane przez Prezesa przemówienie.

Przemówienie Prezesa Towarzystwa Władysława Dziewulskiego

Należy pożegnać Kolegów naszych, którzy nas opuścili w ciągu ostatniego roku. W dniu 11 czerwca 1954 r. zmarł w Bydgoszczy prof. dr Ludwik Garbowski, kierownik Zespołu Naukowego Instytutu Ochrony Roślin w Bydgoszczy, członek Wydziału III naszego Towarzystwa, wieloletni przewodniczący i członek honorowy Oddziału Bydgoskiego Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, członek Pol. Tow. Botanicznego, odznaczony złotym Krzyżem Zasługi. Działalność Jego naukową zobrazował prof. Jan Prüffer na jednym z posiedzeń Wydziału III.

W dniu 13 czerwca 1954 r. zmarła w Gdańsku doc. dr Anna Dembińska, członek Wydziału I naszego Towarzystwa, pracownik Archiwum Państwowego w Gdańsku.

Natomiast w dniu 27 stycznia 1955 r. zmarł w Warszawie mecenas Stefan Michałek, długoletni członek naszego Towarzystwa, który w ciągu szeregu lat był członkiem Zarządu, toteż nieraz korzystaliśmy z Jego cennych rad. Niech mi wolno będzie sięgnąć do wspomnień. W dniu 19 II 1923 r. obchodziliśmy 450-lecie urodzin M. Kopernika. Wówczas odbył się zjazd astronomów polskich w Toruniu i tu założono na specjalnym posiedzeniu, które odbyło się w sali ratuszowej, Polskie Towarzystwo

Astronomiczne. Gościnnym gospodarzem był mecenas Stefan Michałek, ówczesny prezydent m. Torunia.

Cześć pamięci zmarłych Członków.

*

*

*

Sprawozdanie Sekretarza Generalnego Towarzystwa prof. Tadeusza Czeżowskiego, które wkrótce usłyszymy, daje pełny obraz działalności Towarzystwa za rok 1954. Chciałbym wobec tego poruszyć jedynie kilka spraw. Najważniejszą i najbardziej nas obchodzącą jest sprawa naszych wydawnictw. Ta dziedzina przedstawia się jednak bardzo smutno. Wystarczy powiedzieć, że w 1953 r. Towarzystwo wydało 105 arkuszy druku, gdy w 1954 r. zaledwie 44,5 arkuszy. Zapewne można pocieszać się, że część prac jest na ukończeniu, ale wyjdą one już w roku bieżącym. Powodem tej katastrofy jest reorganizacja wydawnictw; w połowie kwietnia roku ubiegłego Państwowe Wydawnictwo Naukowe w Warszawie przejęło nasze wydawnictwa, jak zresztą przejmowało również wydawnictwa innych pokrewnych towarzystw. Prawdopodobnie PWN nie było przygotowane na tak wzmożoną działalność wydawniczą, stąd nastąpiło to silne zahamowanie. O ile wiadomości nasze są ścisłe, zarówno Tow. Nauk. Wrocławskie, jak i Poznańskie znalazły się w podobnej sytuacji. Toteż Zarząd naszego Towarzystwa już zastanawiał się, czy nie należy wspólnie wystąpić do Polskiej Akademii Nauk z prośbą, by wejrzała w tę sprawę i dopomogła do radykalnej poprawy istniejących w tej chwili stosunków. Jeżeli spojrzymy na działalność naukową Wydziałów i Komisji związanych z Wydziałami, to na ogół praca naukowa rozwijała się pomyślnie. Ilość prac zgłoszonych na posiedzeniach Wydziałów i referatów na komisjach była znaczna i zadowalająca.

W ciągu roku 1954 odbyły się — poza ściśle naukowymi posiedzeniami — następujące zebrania o charakterze ogólniejszym z odczytami czy referatami. A więc na dorocznym Walnym Zebraniu wygłosił odczyt prof. Zb. Hornung. Dalej w dniu 6 III odbyła się sesja naukowa 500-lecia powrotu Pomorza do Polski z referatami prof. Karola Górskiego, dra Mariana Biskupa i prof. W. Hejnosza, przy czym wywiązała się bardzo obszerna dyskusja. W dniu 6 IV odbyło się zebranie w celu uczczenia pamięci Marii Racięckiej z przemówieniami prof. Prüffera, prof. Dziewulskiego, dra Kownasa i mgra Błażejewskiego. W dniu 7 X — sesja naukowa w ramach Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni Polsko-Radzieckiej z referatami prof. Hejnosza, prof. Nadolskiego i prof. Iwanowskiej.

Przy Towarzystwie Naukowym było czynnych kilka pracowni. Niestety z powodu braku funduszków należało zlikwidować pracownię źródłową przy Wydziale I i pracownię etnograficzną. Pozostała czynna pracownia

mikrofilmowa, a że zasięg prac, jakie wykonuje, stale wzrasta, toteż Towarzystwo zabiega, by zdobyć drugi etat. Tymczasem zaś obecna praca obciąża silnie mgra Krystynę Porębską, której za Jej wytężoną i gorliwą pracę należą się słowa uznania i podziękowanie.

Wspomnieć jeszcze należy o akcji, która jest nowa w życiu naszego Towarzystwa, a którą zaproponowała nam Polska Akademia Nauk, mianowicie zorganizowanie serii odczytów popularnych. Zaczęła się ta działalność z końcem 1953 r., a w 1954 r. odbywały się głównie dwie serie odczytów. Jedna miała za temat historię miast pomorskich. Odczyty te odbywały się w szeregu miast województw bydgoskiego, gdańskiego i olsztyńskiego i cieszyły się wielką frekwencją, wzbudzając duże zainteresowanie (przeciętna ilość słuchaczy wynosiła 115 osób). Drugi cykl dotyczył psychologii nauczania i wychowania. Te odczyty odbywały się w Toruniu i na prowincji. Poza tym odbyły się przygodne odczyty i na inne tematy.

Dzięki wydawnictwom własnym Towarzystwo nasze mogło prowadzić wymianę wydawnictw z różnymi towarzystwami naukowymi czy instytucjami. Akcja ta rozwija się bardzo pomyślnie. W roku ubiegłym stosunki wymienne objęły już 31 instytucji krajowych i 122 zagranicznych. Dzięki temu otrzymaliśmy w ciągu roku 1 009 egzemplarzy wydawnictw wymienionych, co poważnie wzbogaca nasz księgozbiór.

Praca wewnątrz Towarzystwa rozwija się bardzo pomyślnie dzięki wytężonej i ofiarnej pracy wszystkich pracowników naszego Biura. Chciałbym więc z jednej strony podziękować serdecznie dyrektorowi biura Irenie Szarskiej, jak również jego pracownikom: Helenie Jeśmanowej i Marii Chełmickiej, z drugiej strony redaktorowi wydawniczemu mgr Krystynie Swinarskiej, która jednocześnie pełni funkcje gł. księgowego, i redaktorowi technicznemu Franciszkowi Horyzie.

Stosunki nasze z drukarniami są, jak zawsze, poprawne, toteż dziękuję zarówno kierownikom drukarni, jak i zecerom za ich zawsze życzliwy stosunek.

SPRAWOZDANIE Z CZYNNOSCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU za rok 1954.

Towarzystwo Naukowe w Toruniu liczyło z końcem okresu sprawozdawczego 108 członków, wśród nich 1 honorowego, 1 dożywotniego, 3 korespondentów i 103 zwyczajnych. Wydziały Towarzystwa miały łącznie 90 członków, a nadto ich komisje 74 współpracowników. Stan ten był wynikiem zmian zaszłych w ciągu 1954 r., a mianowicie przybyło 3 członków zwyczajnych, a ubyło ich również 3. Wydziały zaś straciły 3 członków i tyłuż przybyło nowych. Liczba współpracowników

komisji wydziałowych zmniejszyła się o 7 osób wskutek reorganizacji niektórych komisji.

Zarząd Towarzystwa został wybrany na Walnym Zgromadzeniu 19 lutego 1954 r. na nowy okres trzyletni w niezmienionym składzie: Prezes — Władysław Dziewulski, wiceprezes — Stanisław Hoszowski, sekretarz — Tadeusz Czeżowski, skarbnik — Stanisław Jaśkowski, członkowie — Ignacy Dziedzic, Rajmund Galon, Jan Zakrzewski; nadto wchodzi do Zarządu przewodniczący Wydziałów — Bronisław Włodarski, Stefan Srebrny i Jan Prüffer. Członkami komisji Rewizyjnej zostali wybrani Wojciech Hejnosz i Janina Hurynowicz — ich zastępcami Wilhelmina Iwanowska i Eugeniusz Słuszkiewicz. Zarząd odbył 7 posiedzeń w sprawach bieżących.

Wydział I — Nauk Historycznych, Prawniczych i Społecznych liczył z końcem 1954 r. 34 członków, mianowicie 17 miejscowych, w tym 11 członków miejscowych czynnych i 17 zamiejscowych. W ciągu roku 1 z członków miejscowych czynnych przeszedł do kategorii członków zamiejscowych, przybył 1 członek miejscowy, a 1 z członków zamiejscowych zmarł. Przewodniczącym Wydziału był Bronisław Włodarski, zastępcą przewodniczącego Bronisław Pawłowski, sekretarzem do 13 kwietnia 1954 r. Leonid Żytkowicz, a od tej daty Karol Górski. W obrębie Wydziału istniały 2 komisje: Historyczna, do której należy 15 członków i 10 współpracowników, jej przewodniczącym jest Karol Górski, sekretarzem Helena Piskorska oraz Prawnicza, złożona z 5 członków i 9 współpracowników, przewodniczył jej Michał Wyszynski, sekretarzem był Zbigniew Zdrójkowski.

Wydział odbył 8 posiedzeń naukowych, na których przedstawiono i przyjęto do druku 9 prac i projektów wydawnictw. Komisja Historyczna odbyła 2 posiedzenia z 2 referatami, jedno z nich wspólnie z Oddziałem Toruńskim Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Komisja Prawnicza była nieczynna. Nadto Wydział odbył 11 posiedzeń administracyjnych, z nich 2 zamknięte, na których omawiano sprawy personalne, wydawnicze, regulaminowe i programowe.

Badania naukowe koncentrowały się, jak w latach poprzednich, na historii regionalnej. Opracowuje się dalszy tom wydawnictwa Aktów Stanów Pruskich. Zbierano materiały do dziejów klęsk elementarnych w latach 1200—1450. W dalszym opracowaniu są inwentarze dóbr biskupstwa chełmińskiego i wrocławskiego. Przygotowuje się do druku Protokół Rady Ministrów Księstwa Warszawskiego. Przygotowywane są do druku źródła do dziejów społeczno-gospodarczych wojny trzynastoletniej.

Wydział II — Filologiczno-Filozoficzny liczył z końcem 1954 r. 17 członków miejscowych, w tym 7 członków miejscowych czynnych, oraz 5 członków zamiejscowych — łącznie przeto 22 członków.

W ciągu roku Wydział zyskał 2 członków miejscowych, z nich 1 jest członkiem miejscowym czynnym. Przewodniczącym Wydziału jest Stefan Srebrny, zastępcą przewodniczącego Konrad Górski, sekretarzem Tadeusz Czeżowski. Wydział posiada 3 komisje stałe: 1) Komisja Filologiczna składa się z 11 członków Wydziału i 15 współpracowników, jej przewodniczącym jest Bronisław Nadolski, zastępcą przewodniczącego Eugeniusz Słuszkiewicz, sekretarzem Stefan Hrabec. 2) Komisja Filozoficzna składa się z 11 członków Wydziału i 7 współpracowników, przewodniczącym jest Henryk Elzenberg, sekretarzem Stanisław Gerstmann. 3) Komisja Historii Sztuki, utworzona 19 marca 1954 r., składa się z 5 członków Wydziału i 6 współpracowników, przewodniczącym jest Zbigniew Hornung. Wydział odbył 6 posiedzeń naukowych, na których zreferowano 9 prac i 5 zebrań administracyjnych, wśród nich 1 zamknięte. Komisja Filologiczna odbyła 2 posiedzenia z 2 referatami, Komisja Filozoficzna miała 5 posiedzeń i 6 referatów, Komisja Historii Sztuki 5 posiedzeń i 5 referatów.

Badania naukowe pod firmą Wydziału nie były prowadzone z powodu braku funduszków.

Wydział III — Matematyczno-Przyrodniczy miał z końcem 1954 r. 21 członków miejscowych, wśród nich 15 członków miejscowych czynnych, oraz 13 członków zamiejscowych — razem 34 członków. W ciągu roku Wydział stracił przez śmierć 2 członków, 4 członków miejscowych przeszło do kategorii członków miejscowych czynnych. Przewodniczącym Wydziału był Jan Prüffer, zastępcą przewodniczącego do 27 listopada 1954 r. Edward Passendorfer, od tej zaś daty Aleksander Jabłoński, sekretarzem Wilhelmina Iwanowska do 27 listopada 1954, a następnie Henryk Szarski. Wydział odbył 1 posiedzenie naukowe, na którym zreferowano 10 prac (9 astronomicznych i 1 geograficzną) oraz 2 posiedzenia administracyjne.

Wydział posiada następujące komisje:

1) Komisja do badań znużenia i zmęczenia. Liczy 2 członków i 5 współpracowników pod przewodnictwem Janiny Hurynowicz. Komisja odbyła 4 naukowe posiedzenia referatowe.

2) Komisja Geograficzna liczy 2 członków i 5 współpracowników. Przewodniczący Rajmund Galon, sekretarz Ludmiła Roszkówna. Komisja opracowuje i przygotowuje do druku monografię geograficzną Ziemi Chełmińskiej. Działalność badawcza była zahamowana z powodu braku kredytów na wyjazdy terenowe, zakup środków itp. Mimo to dokonano uzupełnień na mapie geomorfologicznej i hipsometrycznej, gromadzono i dyskutowano materiał badawczy.

3) Komisja Astronomiczna składa się z 2 członków i 6 współpracowników. Przewodniczący Władysław Dziewulski, sekretarz Stefania Grudziń-

ska. Na posiedzeniach komisji zreferowano 5 prac wykonywanych w Obserwatorium Astronomicznym w Piwnicach.

4) Komisja Chemiczna ma 3 członków i 6 współpracowników. Przewodniczący Antoni Basiński. Zakres działalności komisji obejmował zebrania naukowe oraz współpracę z instytucjami naukowymi i z przemysłem. Na zebraniach naukowych przedstawiono 6 referatów.

5) Komisja „Muzeum Kopernika” składa się z 3 członków i 5 współpracowników. Przewodniczący Władysław Dziewulski, sekretarz Andrzej Lisicki. Komisja zainicjowała i doprowadziła do realizacji badania archiwalne dla ustalenia, w którym z trzech domów rodziny Koperników urodził się przyszły astronom, i nawiązała wstępne porozumienia z Zarządem Towarzystwa Miłośników Astronomii i Komitetem Roku Kopernikowskiego w sprawie przyszłego Muzeum.

6) Komisja do badań Pomorza i Pojezierza Mazurskiego liczy 9 członków i 7 współpracowników. Przewodniczący Jan Walas, sekretarz Melityna Gromadska. Działalność komisji została w znacznej części zahamowana wskutek braku funduszy. W granicach uszczuplonych możliwości były nadal prowadzone badania botaniczne w 2 grupach, zoologiczne w 3 grupach oraz geograficzne i geologiczne.

Dwie inne komisje Wydziałowe (Badań teorii pola i Kalendarza drzewnego) zawiesiły z ważnych powodów swą działalność.

Poza naukowymi posiedzeniami Wydziałów i Komisyj Towarzystwo zorganizowało następujące zebrania:

19 II — Doroczne posiedzenie publiczne z odczytem Z b i g n i e w a H o r n u n g a: *Kultura artystyczna polskiego Renesansu*.

6 III — Sesja naukowa na 500-lecie powrotu Pomorza do Polski, staraniem Wydziału I i Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, z następującym porządkiem obrad:

Bronisław Włodarski: *Zagajenie*.

Karol Górski: *Ucisk krzyżacki w świetle źródeł*.

Marian Biskup: *Polska a Prusy Krzyżackie w połowie XV w.*

Wojciech Hejnosz: *Prawnopaństwowy stosunek Prus do Korony w świetle przywileju inkorporacyjnego z r. 1454*.

Stanisław Hoszowski: *Zamknięcie obrad*.

6 IV — Uczczenie pamięci Marii Racięckiej, staraniem Wydziału III wspólnie z miejscowymi oddziałami Polskiego Towarzystwa Zoologicznego i Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika:

Władysław Dziewulski: *Zagajenie*.

Jan Prüffer: *Działalność naukowa i pedagogiczna Marii Racięckiej*.

Stefan Kownas: *Wspomnienia z przeszłości i z lat ostatnich*.

Franciszek Błażejowski: *Maria Racięcka jako wychowawca*.

7 X — Sesja naukowa w ramach Miesiąca Pogłębienia Przyjaźni Polsko-Radzieckiej:

Wojciech Hejnosz: *Profesor B. D. Grekow jako badacz dziejów chłopa wschodniej Słowiańszczyzny.*

Bronisław Nadolski: *Badania radzieckie nad literacką twórczością ludową.*

Wilhelmina Iwanowska: *Wyprawa polskich astronomów na obserwacje zaćmienia słońca w ZSRR.*

Z inicjatywy Polskiej Akademii Nauk, która przyznała kredyty na ten cel, Towarzystwo Naukowe zorganizowało dwie serie odczytów popularnych: jedną w sezonie zimowym 1953/54 r., drugą w sezonie 1954/55. Łącznie odbyło się w ciągu roku 1954 w obu sezonach 42 odczytów, z tych 22 w Toruniu i 20 w miastach województw: bydgoskiego, gdańskiego i olsztyńskiego. Odczyty w Toruniu miały 1 582 słuchaczy, a na prowincji 2 311 słuchaczy. Odczyty ujęto w cykle: Historia miast pomorskich (12 odczytów w obu sezonach), Nauka Pawłowa i jej znaczenie dla wychowania (5 odczytów w sezonie 1953/54), Psychologia nauczania i wychowania (6 odczytów w sezonie 1954/55), odczyty rolnicze (3 odczyty w sezonie 1954/55); nadto na różne tematy odbyło się 16 odczytów.

Wydawnictwa Towarzystwa, dziedzina, na którą kładziemy największy nacisk, przechodzi głęboki kryzys, spowodowany tym, że na zarządzenie Polskiej Akademii Nauk (dotyczące zresztą wszystkich towarzystw naukowych) trzeba było oddać je w nakład Państwowego Wydawnictwa Naukowego, które przejęło je z dniem 15 kwietnia 1954. Postanowienie umowy, którą Towarzystwo było zmuszone podpisać, głoszące, że wszystkie rozpoczęte wydawnictwa Towarzystwa przechodzą z dniem przejęcia ich przez PWN nieodpłatnie na własność tej instytucji, spowodowało stratę 42.659,17 zł w bilansie Towarzystwa. Współpraca z tą instytucją, wbrew początkowym obietnicom, układała się zdecydowanie źle z powodu nadmiernej formalistyki, niedotrzymywania ze strony PWN zobowiązań i terminów, bezpodstawnego w wielu wypadkach kwestionowania spraw niewątpliwych. Skutkiem tego, gdy do dnia przejęcia wydrukowano trzy tytuły o objętości 29 arkuszy, to od tej daty ukończono druk jednej tylko pozycji o 15,5 arkuszach, która była już na ukończeniu, a dalsze, z których co najmniej siedem powinno się było ukazać w tym roku, utknęły. W związku z tym przejęciem trzeba było przeorganizować aparat wydawniczy Towarzystwa i utworzyć Komitety Redakcyjne dla poszczególnych wydawnictw, jednak niektóre z tych komitetów dotychczas nie otrzymały wymaganego zatwierdzenia Polskiej Akademii Nauk.

Wydrukowano w roku 1954 łącznie 44,5 arkuszy:

1) Zapiski Towarzystwa Naukowego, tom XIX, z. 1-4, s. 399.

2) Gerard Labuda — *Inwentarze starostw puckiego i kościerskiego w XVII wieku* (Fontes, tom 39, s. 232, mapki 2).

3) Zofia Matysikowa — *przejście od a-pinenu do borneolów* (s. 16).

4) Jan Krupowicz — *Działanie roztworu kwasu siarkowego w etanolu na d- Δ^3 karen* (s. 10) (pozycje 3 i 4 — *Studia Soc. Sc. Tor., Sectio B vol. I nr 1 i 2*).

W drukarniach jest dalszych 9 pozycji o 150 arkuszach, trzy (około 24 arkuszy) przechodzi jeszcze stadium adiustacji do druku.

Wyłączne prawo sprzedaży wydawnictw Towarzystwa posiada „Dom Książki”, którego działalność jest bardzo niezadowolająca, a interwencje mające na celu usunięcie niedomagań są niestety bezskuteczne.

Wymianę wydawnictw z innymi instytucjami naukowymi prowadzi biuro Towarzystwa i rozwija się ona nadal pomyślnie. W 1954 r. utrzymywano stosunki wymienne z 31 instytucjami krajowymi i 122 zagranicznymi w 28 krajach; wysłano wymiennych egzemplarzy 719, otrzymano w zamian 1009 egz. Otrzymane wydawnictwa rejestrowano w spisach kwartalnych, podawanych do wiadomości członków Wydziałów; sporządzano nadto spisy według działów nauk dla szybszej orientacji w nowych nabytkach, wynotowywano z nich wszystkie polonica. Co pewien czas urządzano wystawę nowych nabytków w Książnicy Miejskiej.

Księgozbiór Towarzystwa znajduje się jako depozyt w Książnicy Miejskiej, która na bieżąco prowadzi inwentaryzowanie i katalogowanie. Nadto na ukończeniu jest katalog rękopisów i archiwaliów Towarzystwa, który ma być opublikowany łącznie z katalogiem rękopisów Książnicy. Księgozbiór powiększał się wyłącznie drogą wymiany. Wpływy za rok 1954 obejmują 341 tytułów w 789 tomach. Stan księgozbioru na koniec 1954 r. wyniósł 16 460 tytułów w 26 364 tomach. Oprawiono 405 tomów.

W zbiorach muzealnych zdeponowanych w Muzeum w Toruniu nie zaszły żadne zmiany.

Spośród pracowni naukowych zorganizowanych w Towarzystwie pracownia źródłowa przy Wydziale I i pracownia etnograficzna przestały istnieć wskutek braku funduszy na ich prowadzenie. Czynna pozostała tylko pracownia mikrofilmowa. Wykonywano w niej w dalszym ciągu wydawnictwa mikrofilmowe źródeł do historii Pomorza oraz inne prace na zamówienia specjalne w łącznej ilości 15 440 negatywów i 29 958 pozytywów. Osobnym działem prac jest wymiana mikrofilmowa, którą prowadzi się na zasadzie *al pari* z Biblioteką Narodową w Warszawie (5 696 zdjęć) oraz z British Museum w Londynie i Bibliothèque Nationale w Paryżu (łącznie 2 945 zdjęć). Towarzystwo otrzymało z British Museum zamówienie na całość wydawnictwa mikrofilmowego Landtags Acta Prus Książęcych (około 33 000 zdjęć do chwili obecnej); pierwsza część tego zamówienia została zrealizowana i przekazana za pośrednictwem PAN.

Jednoosobowa dotychczas obsada pracowni jest niewystarczająca i sprawa przyznania drugiego etatu staje się palącą, zwłaszcza że na rok 1955 zawarto umowę z Naczelną Dyрекcją Archiwów Państwowych w Warszawie na wykonanie 20 000 zdjęć mikrofilmowych z materiałów archiwalnych, przy czym jest propozycja jeszcze znacznego zwiększenia tego zamówienia. Niezbędne jest także uzupełnienie wyposażenia technicznego pracowni.

Towarzystwo Naukowe jak w latach ubiegłych pozostawało w najściślejszym kontakcie z Uniwersytetem Toruńskim oraz utrzymywało bliskie stosunki z różnymi innymi instytucjami biorąc udział w przedsięwzięciach kulturalnych i naukowych. W szczególności z inicjatywy Wydziału I Towarzystwa wraz z Oddziałem Toruńskim Towarzystwa Historycznego powstał Miejski Komitet Obchodu 500-lecia powrotu Pomorza do Polski, delegat Towarzystwa prof. Karol Górski został przewodniczącym komitetu wykonawczego.

Po zmianach organizacyjnych, o których wyżej była mowa, Towarzystwo zatrudnia jednego pracownika naukowego, 5 pracowników administracyjnych i 2 pracowników wydawniczych, opłacanych przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Dyrektorem Biura jest Irena Szarska, redaktorem wydawniczym mgr Krystyna Swinarska.

Dziennik podawczy biura wykazuje za rok 1954 — 1330 pozycji.

(—) Tadeusz Czeżowski

Sekretarz

(—) Władysław Dziewulski

Prezes

PROTOKÓŁ KOMISJI REWIZYJNEJ

Komisja Rewizyjna Towarzystwa Naukowego w Toruniu w składzie: prof. dra Wojciecha Hejnosza i prof. dra Jaminy Hurynowicz przejrzała bilans zamknięcia i rachunek wyników za rok 1954.

Przy tym stwierdzono niedobór w kwocie zł 42.659,17, który powstał skutkiem nieodpłatnego przejęcia wydawnictw Towarzystwa znajdujących się w toku przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe, aprobowanego przez Polską Akademię Nauk.

W dalszym ciągu Komisja przejrzała preliminarz budżetowy oraz sprawozdanie rachunkowe i opisowe z jego wykonania tudzież wrywkowo sprawdziła zgodność zapisów buchalteryjnych z kwitami, które to zapisy znalazła w porządku.

Wobec tego Komisja wnosi o udzielenie Zarządowi Towarzystwa absolutorium z działalności w roku 1954.

Toruń, dnia 12 lutego 1955 r.

Za Komisję Rewizyjną
Towarzystwa Naukowego w Toruniu
(—) *Wojciech Hejnosz*
(—) *Janina Hurynowicz*

PROTOKÓŁ

Dorocznego Walnego Zebrania Towarzystwa Naukowego w Toruniu
z dnia 19 lutego 1955 r.

Obecni — według listy obecności.

Porządek obrad:

1. Zagajenie i wybór Prezydium Zebrania.
2. Odczytanie protokołu zeszłorocznego Walnego Zebrania.
3. Sprawozdanie Zarządu: a) Sekretarza, b) Skarbnika.
4. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
5. Udzielenie Zarządowi pełnomocnictw w sprawach finansowych.
6. Ogłoszenie nazwisk nowych członków Wydziałów.

Ad 1. Wiceprezes Zarządu prof. St. Hoszowski zagaja zebranie i odczytuje nadesłane pismo prof. Wł. Dziewulskiego, w którym prezes Towarzystwa poświęca słowa pamięci zmarłym członkom Towarzystwa: Ludwikowi Garbowskiemu, Annie Dembińskiej i Stefanowi Michałkowi.

Pamięć zmarłych uczczono przez powstanie.

W dalszym ciągu Wiceprezes proponuje na przewodniczącego Zebrania prof. W. Hejnosza a na sekretarza prof. H. Szarskiego.

Przyjęto jednomyślnie.

Ad 2. Protokół dorocznego Walnego Zebrania Towarzystwa z 19 lutego 1954 r.

Odczytano i przyjęto bez poprawek.

Ad 3. Prof. T. Czeżowski przedstawia sprawozdanie ogólne z działalności Towarzystwa w 1954 r. i zamknięcie kasowe oraz bilans za rok 1954.

Ad 4. Prof. H. Szarski odczytuje protokół Komisji Rewizyjnej i stawia wnioszek udzielenia absolutorium Zarządowi.

W dyskusji doc. J. Gerlach omawia sprawę Komisji Prawniczej Towarzystwa Naukowego. Odpowiada prof. W. Hejnosz stwierdza-

jąc, że zagadnienie poruszone należy do kompetencji Wydziału I a nie Walnego Zgromadzenia Towarzystwa.

Sprawozdanie ad 3 i 4 przyjęto i udzielono absolutorium Zarządowi z rachunków i czynności jednomyślnie.

- Ad 5. Prof. T. Czeżowski przedstawia wniosek udzielenia Zarządowi pełnomocnictwa do zawierania umów i zaciągania zobowiązań do wysokości 50 000 zł na okres roku aż do następnego Dorocznego Walnego Zebrania.

Uchwalono jednomyślnie.

- Ad 6. Prof. T. Czeżowski przedstawia nazwiska nowych członków Wydziałów:

Na Wydziale I Nauk Historycznych Prawniczych i Społecznych:

członkowie miejscowi: dr Marian Biskup, dr Edmund Cieślak, doc. UMK, dr Tadeusz Grudziński, dr Kazimierz Jasiński, dr Witold Łukaszewicz, prof. UMK; członek zamiejscowy: dr Adam Vetulani, prof. UJ, Kraków.

Na Wydziale II Filologiczno-Filozoficznym: członek zamiejscowy: dr Marian Des Loges, dyrektor Biblioteki Politechniki w Gdańsku.

Na Wydziale III Matematyczno-Przyrodniczym: członek miejscowy: dr Leon Jeśmanowicz, docent UMK; członek zamiejscowy: dr Edward Marczewski, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego.

Na tym zebranie zakończono.

(—) H. Szarski
Sekretarz

(—) W. Hejnosz
Przewodniczący

RACHUNEK

Towarzystwa Naukowego w Toruniu

WINIEN:

I. Koszty produkcji:

1) Koszt własny sprzedanych wyd. obecnych	37.423,96	
2) „ „ „ „ dawnych	1.591,12	
3) „ „ „ „ mikrofilm.	23.660,80	62.675,88

II. Koszty administracyjne:

1) Pobory pracowników na pełnych etatach	41.387,80	
2) „ „ „ „ niepełn. etatach	24.540,—	
3) Ubezpieczenia i fundusz socjalny	11.983,24	
4) Nagrody	548,—	
5) Utrzymanie pracowni i biura	966,78	
6) Podatek obrotowy	770,93	
7) Podróże służbowe	1.002,—	
8) Opłaty pocztowe i telekomunikacyjne	3.529,47	
9) Materiały biurowe i piśmienne	1.674,17	
10) Prace zlecone	954,—	
11) Wydatki różne i transport	1.460,44	88.816,83

III. Koszty inne:

1) Straty nadzwyczajne na wyd. książek	56.953,92	
2) Nakłady lat ubiegłych	620,—	
3) Koszt własny egzemplarzy niepłatnych	37.477,03	
4) „ „ mikrofilmów wymiennych	4.427,40	
5) Różnica remanentowa	0,88	
6) Przedmioty nietrwale	923,32	
7) Remont pomieszczeń i ruchomości	3.429,36	
8) Doroczne Walne Zebranie	1.465,25	
9) Odczyty popularno-naukowe	16.519,42	
10) „Polonica”	1.500,—	
11) Rozliczenia z dawnych subwencji	3.200,—	
12) „ „ „ „ PAN	1.892,30	128.408,88

509230 279.901,59

(—) *Krystyna Swinarska*
Główny Księgowy

(—) *Stanisław Jaśkowski*
Skarbnik

WYNIKÓW

na 31 XII 1954 r.

MA:

I. Sprzedaż:			
1) Wydawnictw obecnych	12.357,13		
2) „ dawnych	2.727,35		
3) „ mikrofilmowych	<u>30.232,—</u>	45.316,48	
II. Dochody inne:			
1) Różne	53,94		
2) Składki członkowskie	<u>1.872,—</u>	1.925,94	
III. Subwencje Polskiej Akademii Nauk			
	190.000,—	190.000,—	
IV. Niedobór			
	<u>42.659,17</u>	42.659,17	
			<u><u>279.901,59</u></u>

(—) Tadeusz Czeżowski
Sekretarz

BILANS

Towarzystwa Naukowego w Toruniu

A K T Y W A :

I. Majątek stały:

a) Nieruchomość	56.796,—	
b) Urządzenie Pracowni Mikrofilmowej	22.670,14	
c) „ „ Polowej	32.840,91	
d) „ Biura	19.611,40	
e) Książki biblioteczne	192.381,50	
f) Zbiór mikrofilmów	42.228,77	366.528,72

III Środki obrotowe:

1. a) Kasa	148,25	
b) Narodowy Bank Polski	41.266,26	
c) Dłużnicy z tytułu dostaw	5.413,15	
d) Dostawcy z tytułu przedpłat	8.967,61	55.795,27
2. Inne:		
a) Naukowcy na poczet prac	5.740,—	
b) Członkowie — zaległe składki	549,50	
c) Państwowe Wyd. Naukowe — do zwrotu	6.228,90	12.518,40

III. T o w a r y :

1. a) Wydawnictwa gotowe obecne	291.024,08	
b) „ „ dawne	40.865,96	
c) „ „ mikrofilmowe	1.467,34	333.357,38
2. Wydawnictwa w toku — mikrofilmy	8.089,54	8.089,54
3. Surowce mikrofilmowe	8.524,70	8.524,70

IV. N i e d o b ó r :

42.659,17	42.659,17
	<u>827.473,18</u>

(—) *Krystyna Swinarska*
Główny Księgowy

(—) *Stanisław Jaśkowski*
Skarbnik

ZAMKNIĘCIA

na dzień 31 XII 1954 r.

PASYWA:

I. Fundusz własny:			
Początkowy	797.508,47		
a) Nadwyżka z r. 1953	13.446,56		
b) Zwiększenie funduszu	320,—		
c) Zmniejszenie funduszu	<u>— 640,25</u>	810.634,78	
II. Zobowiązania:			
a) Wierzyciele z tytułu dostaw	3,40		
b) Wystawa 500-lecia Pomorza	<u>16.100,—</u>	16.103,40	
III. Rozliczenia międzyokresowe biurowe			
Należności za bilans i prace zlecone	<u>735,—</u>	735,—	

827.473,18

(—) Tadeusz Czeżowski
Sekretarz

II

SKŁAD TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

ZARZĄD

Prezes	—	Dziewulski Władysław
Wiceprezes	—	Hoszowski Stanisław
Sekretarz	—	Czeżowski Tadeusz
Skarbnik	—	Jaśkowski Stanisław
Członkowie:	—	Dziedzic Ignacy
	—	Galon Rajmund
	—	Zakrzewski Jan

Przewodniczący Wydziałów

Wydział I	—	Włodarski Bronisław
Wydział II	—	Srebrny Stefan
Wydział III	—	Prüffer Jan

KOMISJA REWIZYJNA

Członkowie	—	Hejnosz Wojciech
	—	Hurynowicz Janina
Zastępcy Członków	—	Iwanowska Wilhelmina
	—	Słuszkiewicz Eugeniusz

CZŁONKOWIE TOWARZYSTWA

(według stanu z dnia 31 XII 1955 r. — adresy uaktualnione)

Członkowie honorowi

1. Nitsch Kazimierz, dr nauk, wiceprezes Polskiej Akademii Nauk, emer. i hon. prof. języka polskiego UJ, Kraków — Salwator, Gontyna 12.

Członkowie dożywotni

2. ks. Czaplewski Paweł, prałat, dr fil., Turze, poczta Rukosin, pow. Tczew.

Członkowie korespondencji

3. Kostrzewski Józef, dr nauk, emer. prof. zw. prehistorii UP, Poznań, Alfreda Lampe 27/29.
4. Tymieniecki Kazimierz, dr nauk, prof. zw. historii średniowiecznej UP, Poznań, Grodziska 11.

Członkowie Wydziałów i zwyczajni

5. Abramowicz Zofia, dr fil., wykładowca historii sztuki starożytnej UMK, Toruń, Szymanowskiego 12/3.
6. Alexandrowicz Maria, mgr fil., lektor jęz. rosyjskiego UMK, Toruń, Mickiewicza 86/3.
7. Ampel Roman, mgr fil., asystent przy Katedrze Astrofizyki UMK, Toruń, Bydgoska 58/3.
8. Basińska Halina, dr fil., doc. chemii nieorganicznej UMK, Toruń, Mickiewicza 7/3.
9. Basiński Antoni, dr nauk, prof. zw. chemii fizycznej UMK, Toruń, Mickiewicza 7/21.
10. Biedermann - Kowalewska Maria, mgr fil., Toruń, Moniuszki 7.
11. Bilikiewicz Tadeusz, dr nauk, prof. zw. psychiatrii Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk, Curie-Skłodowskiej 2.
12. Biskup Marian, dr fil., pracownik naukowy Instytutu Historii PAN, Toruń, Mickiewicza 18/4.
13. Błazejewski Franciszek, mgr fil., st. asystent przy Katedrze Zoologii Systematycznej UMK, Toruń, Warszawska 2/5.
14. Budkowska Janina, dr fil., pracownik nauk. Słownika Mickiewiczowskiego IBL, Toruń, Bydgoska 10/3.
15. Bukowski Andrzej, dr fil., doc. literatury polskiej UMK, Gdańsk-Wrzeszcz, Lipowa 21.
16. Burhardt Stefan, dr fil., kustosz Biblioteki Uniwersyteckiej UMK, Toruń, Rybaki 53.
17. Chojnacki Władysław, dr fil., adiunkt Inst. Historii PAN przy Zakładzie Historii Pomorza w Poznaniu, Leszno Wlkp., Bolesława Chrobrego 31.
18. Ciesielska Karola, mgr fil., st. archiwista Archiwum w Toruniu, Toruń, Bydgoska 45/4.

19. Cieślak Edmund, dr praw, doc. historii, samodzielny pracownik naukowy Zakładu Historii Pomorza Instytutu Historii PAN, Gdańsk-Wrzeszcz, Śmiała 10/2.
20. Cieślak Tadeusz, dr praw, prof. nadzw. powszechnej historii prawa Szkoły Głównej Służby Zagranicznej, Warszawa, Marszałkowska 136 m. 50.
21. Czaplinski Władysław, dr fil., prof. nadzw. historii powszechnej nowożytnej U. im. B. B., Wrocław 2, Szewska 49.
22. Czarnocki Wilhelm Czesław, dr nauk, prof. zw. anatomii patologicznej Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk, Dębinki 7a/6.
23. Czerny Zygmunt, dr nauk, prof. zw. filologii romańskiej UJ, Kraków, Łobzowska 61/9.
24. Czerwiński Zenon, dr fil., doc. chemii fizycznej UMK, Toruń, Konopnickiej 20/3.
25. Czeżowski Tadeusz, dr nauk, prof. zw. logiki UMK, Toruń, Warszawska 20.
26. Dąmbaska Izydora, dr fil., prof. nadzw. filozofii, kustosz Biblioteki Miejskiej w Gdańsku, Gdańsk-Wrzeszcz, Dzielna 67/8.
27. Demel Kazimierz, dr fil., prof. nadzw. Wydziału Rybackiego Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie, kierownik Działu Oceanograficznego Morskiego Instytutu Rybackiego w Gdyni, Gdynia, Derdowskiego 2.
28. †Des Loges Marian, dr fil., dyr. Biblioteki Głównej Politechniki Gdańskiej.
29. Dragan Marcin, doc. dr fil., dyrektor Archiwum Państwowego w Gdańsku, Sopot, Szopena 15/2.
30. Dygdała Adam, dr fil., adiunkt przy Katedrze Historii Polski Nowożytnej UMK, Toruń, Bydgoska 14/6.
31. Dziewulski Władysław, dr nauk, członek tytułarny PAN, prof. zw. astronomii UMK, Toruń, Sienkiewicza 30/32.
32. Elzenberg Henryk, dr nauk, docteur ès Lettres Sorbony, prof. zw. filozofii UMK, Toruń, Grudziądzka 37.
33. Frycz Jerzy, mgr zabytkoznawstwa, konsultant Pracowni Konserwacji Zabytków Oddział w Toruniu, Toruń, Moniuszki 27/9.
34. Galon Rajmund, dr fil., prof. nadzw. geografii fizycznej UMK, Toruń, Mickiewicza 61/8.
35. Gardzielewska Janina, Toruń, Mickiewicza 116/9.
36. Gąsiorowski Eugeniusz, mgr zabytkoznawstwa, kierownik Pracowni Konserwacji Zabytków Oddział w Toruniu, Toruń, Konopnickiej 23a/3.

37. Gaska Stanisław, mgr fil., asystent przy Katedrze Astronomii UMK, Toruń, Bydgoska 58/3.
38. Gerlach Jan, dr fil., doc. historii ustroju Polski i prawa polskiego UMK, Toruń, Poniatowskiego 3/8.
39. ks. Glemma Tadeusz, dr nauk, prof. zw. historii Kościoła w Polsce UJ, Kraków, Wawel 3.
40. Goronowski Wacław, mgr prawa, asyst. Zakładu Prawa Finansowego UW, Toruń, Słowackiego 79.
41. Górski Karol, dr fil., prof. nadzw. historii ziem pomorskich UMK, Toruń, Mickiewicza 61/7.
42. Górski Konrad, dr nauk, prof. zw. literatury polskiej UMK, Toruń, Bydgoska 14/4.
43. Grudzińska Stefania, mgr fil., asystent przy Katedrze Astronomii UMK, Toruń, Król. Jadwigi 1.
44. Gumowski Marian, dr fil., prof. nadzw. numizmatyki i historii starożytnej UMK, Toruń, Szeroka 25.
45. Gupieniec Anatol, mgr fil., kustosz Muzeum Archeologicznego, Łódź, Plac Wolności 14.
46. Grabowski Witold, dr med., prof. nadzw. radiologii Akademii Medycznej w Gdańsku.
47. Grudziński Tadeusz, dr fil., doc. historii, adiunkt przy Katedrze Historii Polski UMK, Toruń, Matejki 78.
48. Hejnosz Wojciech, dr nauk, prof. zw. historii ustroju Polski i dawnego prawa polskiego UMK, Toruń, Mickiewicza 36.
49. Herbst Stanisław, dr fil., prof. nadzw. historii Polski nowożytnej UW, Warszawa—Żoliborz, Plac Inwalidów 4/6.
50. Hiller Stanisław, dr nauk, prof. zw. histologii Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk-Wrzeszcz, Fahrenheita 4.
51. Hoszowski Stanisław, dr fil., prof. nadzw. historii społecznej i gospodarczej UMK, kierownik pracowni toruńskiej Zakładu Historii Pomorza IH PAN, Toruń, Szymanowskiego 20.
52. Hornung Zbigniew, dr fil. prof. nadzw. historii sztuki UMK, Toruń, Mickiewicza 34.
53. Hrabec Stefan, dr fil., prof. nadzw. filologii słowiańskiej UŁ, Łódź, Uniwersytecka 3 m. 2.
54. Hurynowicz Janina, dr nauk, prof. zw. neurofizjologii UMK, Toruń, Mickiewicza 7/15.
55. Hutnikiewicz Artur, dr fil., adiunkt przy Katedrze Historii Literatury Polskiej UMK, Toruń, Mickiewicza 20.
56. Iwanowska Wilhelmina, dr nauk, prof. zw. astrofizyki UMK, Toruń, Sienkiewicza 30/32.

57. Jabłoński Aleksander, dr nauk, prof. zw. fizyki doświadczalnej UMK, Toruń, Grudziądzka 5.
58. Janiszewski Leszek, mgr fil., st. asystent przy Katedrze Neurofizjologii i Fizjologii Porównawczej UMK, Bydgoszcz, Chodkiewicza 27.
59. Jasiński Kazimierz, dr fil., adiunkt przy Katedrze Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii, Toruń, Bydgoska 14.
60. Jaśkowski Stanisław, dr fil., prof. nadzw. matematyki UMK, samodzielny prac. nauk. Instytutu Matemat. PAN, Toruń, Bydgoska 78/1.
61. Jażdżewski Konrad, dr fil., prof. nadzw. archeologii UŁ, Kier. Zakł. Archeologii Polski IHKM PAN w Łodzi, dyr. Muzeum Arch. i Etnograf., Łódź, Kościuszki 52/3.
62. Jeśmanowicz Leon, dr fil., doc. matematyki UMK, samodzielny pracownik nauk. Inst. Mat. PAN, Toruń, Grudziądzka 37.
63. Kiełczewska - Zaleska Maria, dr fil., prof. nadzw. geografii ekonomicznej UMK, Toruń, Mickiewicza 61 i Warszawa, Madalińskiego 91.
64. Kołaczkowska Maria, dr fil., licenciée ès Sciences Mathématiques Uniwersytetu Genewskiego, prof. nadzw. mineralogii i kryystalografii UMK, Toruń, Kochanowskiego 1.
65. Kongiel Roman, dr fil., prof. nadzw. geologii UMK, Toruń, Sienkiewicza 30/32.
66. Konkolewski Leon, dr med., lekarz, Toruń, Szeroka 52/54.
67. Koranyi Karol Wilhelm, dr nauk, prof. zw. powszechnej historii państwa i prawa UW, Warszawa 22, Filtrowa 67/3.
68. Kowalewski Zygmunt, dr med., lekarz, Toruń, Moniuszki 7.
69. Krupowicz Jan, dr chemii, doc. chemii organicznej UMK, Toruń, Bydgoska 40/2.
70. Kruszelnicki Zygmunt, dr fil., adiunkt przy Katedrze Historii Sztuki UMK, Toruń, Mostowa 9.
71. Krysinieł - Józefowiczowa Barbara, dr fil., adiunkt przy Katedrze Filologii Klasycznej UMK, Toruń, Czerwonego Krzyża 10.
72. Kurowski Leon, dr praw, prof. nadzw. prawa finansowego UW, Warszawa, Górska 30/12.
73. Kwiatkowska Eugenia, mgr fil., adiunkt przy Katedrze Geografii Ekonomicznej UMK, Toruń, Danielewskiego 7.
74. Labuda Gerard, dr fil., prof. nadzw. historii UP, Poznań, Matejki 48.

75. Lechicka Jadwiga, dr fil., doc. historii nowożytnej i dydaktyki historii UMK, Toruń, Bydgoska 14.
76. Ledóchowski Zygmunt, dr fil., prof. nadzw. technologii środków leczniczych Politechniki Gdańskiej, Gdańsk-Wrzeszcz, Puskina 7/2.
77. Lepszy Kazimierz, dr fil., prof. nadzw. historii średniowiecznej powszechnej UJ., Kraków, Bracka 13.
78. Lewicki Andrzej, dr fil., doc. psychologii UP, Toruń, Sienkiewicza 30/32.
79. ks. Liedtke Antoni, dr teol., wicerektor Seminarium Duchownego w Pelplinie, Pelplin, Pl. Mariacki 7.
80. ks. Łęga Władysław, dr fil., dziekan gdański, Sopot, Kościuszki 19.
81. Łoś Jerzy, dr nauk, prof. nadzw. matematyki UMK, Toruń, Mickiewicza 61.
82. Łukaszewicz Witold, dr fil., prof. nadzw. historii powszechnej nowożytnej UMK, Toruń, Wyspiańskiego 10/1.
83. †Łukowicz Jan, dr med., lekarz, Chojnice.
84. Łukowicz Marcei, dr med., lekarz, Toruń, Katarzyny 10.
85. †Majdanowski Stefan, dr nauk mat.-przyr., doc. geografii, kierownik Zakładu Geografii Regionalnej UMK.
86. Małowist Marian, dr fil., prof. historii powszechnej UW, Warszawa, Krakowskie Przedmieście 26/28.
87. Marczewski Edward, dr nauk, prof. zw. matematyki U. im. B. B., samodzielny prac. nauk. Inst. Mat. PAN, Wrocław 12, Gierymskich 51.
88. Markowski Feliks, inż., architekt, dr nauk techn., prof. zw. budownictwa wiejskiego Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej, Gdańsk-Wrzeszcz, Parkowa 8.
89. Matysik Stanisław, dr praw, prof. nadzw. prawoznawstwa WSHM w Sopocie, Sopot, Pstrowskiego 14/6.
90. Mellin Krystyna, mgr fil., asystent Muzeum Pomorskiego w Gdańsku, Sopot, Abrahama 24.
91. Mikulska Izabella, dr nauk ścisłych, doc. zoologii UMK, Toruń, Moniuszki 30/7.
92. Mikulski Józef Stanisław, dr fil., prof. nadzw. ochrony przyrody i ekologii UMK, Toruń, Moniuszki 30/7.
93. Moroń Bogusław, dr fil., nauczyciel liceum, Toruń, Bydgoska 92.
94. Mossakowski Józef, mgr fil., st. asystent przy Katedrze Historii Powszechnej UMK, Toruń, św. Jerzego 48.

95. Mozołowski Włodzimierz, dr nauk, prof. zw. chemii lekarskiej Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk, Hoene-Wrońskiego 12.
96. Mrózek Władysław, dr fil., adiunkt przy Katedrze Geografii Fizycznej UMK, Toruń, Wita Stwosza 11/3.
97. Nadolski Bronisław, dr fil., prof. nadzw. historii literatury polskiej UMK, Toruń, Rybaki 53.
- 98.† Namysłowski Władysław, dr praw, prof. nadzw. prawa międzynarodowego Uniw. A. Mickiewicza.
99. Narębski Juliusz, lek. med., st. asystent przy Katedrze Neurofizjologii i Fizjologii Porównawczej UMK, Toruń, Mickiewicza 30/4.
100. Niklewski Marian, mgr praw, adwokat, Toruń, Mickiewicza 62.
101. Lis - Olszewski Witold, dr praw, kustosz Biblioteki Uniwersyteckiej UMK, Toruń, Słowackiego 64.
102. Odyniec Wacław mgr fil., prof. WSP w Sopocie, Gdańsk, Podbielańska 13.
103. Olejarczukowa Genowefa, mgr fil., st. asystent przy Katedrze Neurofizjologii i Fizjologii Porównawczej UMK, Toruń, Most Pauliński 1.
104. Passendorfer Edward, dr nauk, prof. zw. geologii UW, Warszawa, Rakowiecka 6/22.
105. Pautsch Fryderyk, dr med., prof. nadzw. biologii ogólnej Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk-Wrzeszcz, Lipowa 27/2.
106. Pawłowski Bronisław, dr fil., doc. historii powszechnej nowożytnej UMK, Toruń, Mickiewicza 20.
107. Pazdro Zdzisław, dr fil., prof. nadzw. geologii Politechniki Gdańskiej, Gdańsk-Wrzeszcz, Szymanowskiego 9.
108. Pelczar Marian, dr fil., doc. historii, dyrektor Biblioteki Miejskiej w Gdańsku, Gdańsk-Oliwa, Grottgera 9/2.
109. Piskorska Helena, dr fil., dyrektor Archiwum w Toruniu, Toruń, Słowackiego 37.
110. Piwarski Kazimierz, dr fil., prof. historii powszechnej UP, Poznań, Matejki 48/9.
111. Porębska Krystyna, mgr fil., kierownik Pracowni Mikrofilmowej Tow., Toruń, Warszawska 8/5.
112. Preisner Walerian, dr fil., doc. filologii romańskiej, kustosz Biblioteki Uniwersyteckiej UMK, Toruń, Bydgoska 78.
113. Prüffer Jan, dr nauk, prof. zw. zoologii systematycznej UMK, Toruń, Danielewskiego 6.
114. Radomska Irena, Toruń, Mickiewicza 62.

115. R a y s k i Jerzy, dr fil., prof. nadzw. fizyki teoretycznej UMK, Toruń, Danielewskiego 6.
116. R e i c h e r Michał, dr nauk, prof. zw. anatomii prawidłowej Akademii Medycznej w Gdańsku, Gdańsk, Dębinki 7d.
117. R e m e r Jerzy, dypl. konserwator, prof. nadzw. zabytkoznawstwa i konserwatorstwa UMK, dyrektor Muzeum Pomorskiego w Toruniu, Toruń, Klonowicza 43/1.
118. R o m a n Stanisław, dr med., lekarz, Toruń, Mostowa 9.
119. R o s z k ó w n a Ludmiła, dr fil., doc. geografii fizycznej UMK, Toruń, Moniuszki 27.
120. R u d y Bronisław, lekarz Woj. Poradni Zdrowia Psychicznego w Toruniu, Toruń, Mickiewicza 1/5.
121. R u m i ń s k i J ó z e f, mgr fil., Gdańsk, Podbielańska E m. 15.
122. R z e w u s k i Jan, dr fil., prof. zw. mechaniki U. im. B. B., Wrocław 14, Lewartowskiego 34.
123. S i e n i c k a Antonina, dr fil., doc. botaniki Wyższej Szkoły Rolniczej w Szczecinie, Szczecin-Niebuszewo, Krasińskiego 24.
124. S k i m i n a Stanisław, dr fil., prof. nadzw. filologii klasycznej UJ, Kraków, Kochanowskiego 28/2.
125. S ł u s z k i e w i c z Eugeniusz, dr fil., prof. nadzw. językoznawstwa indoeuropejskiego UMK, Toruń, Konopnickiej 20.
126. S o ń n i c k i Kazimierz, dr nauk, prof. zw. pedagogiki UMK, Toruń, Bydgoska 14/2.
127. S r e b r n y Stefan, dr nauk, prof. zw. filologii klasycznej UMK, Toruń, Mickiewicza 7/10.
128. S t a s z e w s k i Wacław, dr fil., dyrektor Liceum Pedagogicznego KUL, Lublin, Wyszyńskiego 8.
129. † S t e l m a c h o w s k a Bożena, dr fil., prof. nadzw. etnologii i etnografii UMK.
130. S t r a w i ń s k i Stefan, mgr fil., st. asystent przy Katedrze Zoologii Ogólnej UMK, Toruń, Bydgoska 14/2a.
131. S w i n a r s k a Krystyna, mgr fil., redaktor wydawniczy Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Toruń, Bydgoska 54/8.
132. S w i n a r s k i Antoni, inż. dr, doc. chemii nieorganicznej UMK, Toruń, Sienkiewicza 30.
133. S y l w a n o w i c z Witold, dr wszech nauk lekarskich, prof. anatomii opisowej Akademii Lekarskiej w Warszawie, Warszawa, Chałubińskiego 5.
134. S z a b u n i e w i c z Bożydar, dr med., prof. nadzw. fizjologii Akademii Medycznej w Gdańsku, Wrzeszcz, Al. Zwycięstwa 42.
135. S z a r s k i Henryk, dr fil., prof. nadzw. zoologii ogólnej UMK, Toruń, Żeromskiego 8/4.

136. S z y c J a n, kierownik pracowni i gabinetu fizycznego Studium Nauczycielskiego w Toruniu, Toruń, Mostowa 14/8.
137. T u r s k a H a l i n a, dr fil., prof. nadzw. filologii polskiej UMK, Toruń, Grudziądzka 37.
138. T y n c S t a n i s ł a w, dr fil., prof. nadzw. pedagogiki U. im. B. B., Wrocław, Szewska 36.
139. U l i ń s k a A l i n a, dr fil., doc. chemii ogólnej UMK, Toruń, Kra-
sińskiego 44/2.
140. U r b a ń c z y k S t a n i s ł a w, dr fil., prof. nadzw. języka polskiego
UJ, samodzielny prac. nauk. Zakładu Językoznawstwa PAN, Kra-
ków, Rakowiecka 106, m. 10.
141. V e t u l a n i A d a m, dr nauk, prof. zw. historii państwa i prawa
polskiego UJ, Kraków, Garncarska 4/1.
142. W a l a s J a n, dr fil., prof. nadzw. systematyki i geografii roślin
UMK, Toruń, Sienkiewicza 30/32.
143. W a ł ę g a S t a n i s ł a w, dr fil., nauczyciel liceum, Tarnów, Wi-
dok 41.
144. W d o w i s z e w s k i Z y g m u n t, dr fil., doc. historii, kustosz Mu-
zeum Narodowego w Warszawie, Wilanów, Pałac.
145. W i t k o w s k i L e o n, dr fil., lektor języka niemieckiego UMK,
Toruń, Mickiewicza 52.
146. W ł o d a r s k i B r o n i s ł a w, dr fil., prof. nadzw. historii Polski
średniowiecznej UMK, Toruń, Rynek Staromiejski 5.
147. W y s z y ń s k i M i c h a ł, dr nauk, dr teol., dr praw, prof. zw. pra-
wa rzymskiego U. im. B. B., Wrocław, Uniwersytet.
148. Z a b ł o c k a W a n d a, dr fil., prof. nadz. botaniki ogólnej UMK,
Toruń, Sienkiewicza 30/32.
149. Z a b ł o c k i J a n, dr nauk, prof. zw. botaniki ogólnej UMK, Toruń,
Sienkiewicza 30/32.
150. Z a c h a r e w i c z W i t o l d, mgr fil., dr ès Sciences Sorbony, prof.
nadzw. chemii organicznej UMK, Toruń, Konopnickiej 20.
151. Z a k r z e w s k i J a n, notariusz, Toruń, Klonowicza 24.
152. Z b i c h o w s k i K a z i m i e r z, Łódź, Kasprzaka 15/3.
153. Z d r ó j k o w s k i Z b i g n i e w, dr praw, adiunkt przy Katedrze
Historii Państwa i Prawa UW, Toruń, Konopnickiej 13.
154. Z i e l o n k a B o n i f a c y, mgr fil., kustosz Muzeum Pomorskiego
w Toruniu, Brzoza, poczta Otłoczyn.
155. Z n a m i e r o w s k a - P r ü f f e r o w a M a r i a, dr fil., prof.
nadzw. etnografii i etnologii, kustosz Muzeum Pomorskiego w Toru-
niu, Toruń, Danielewskiego 6.

156. Żytkowicz Leonid, dr fil., prof. nadzw. historii Polski nowożytnej UMK, samodzielny pracownik nauk. Inst. Hist. PAN, Toruń, Mickiewicza 7/26.
157. Żurowski Kazimierz, dr fil., zast. prof. archeologii Polski UMK, samodzielny prac. nauk. IH PAN, Toruń, Grudziądzka 11/4.

SKŁAD WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

WYDZIAŁ I

Nauk Historycznych, Prawniczych i Społecznych

Przewodniczący	— Włodarski Bronisław
Zastępca przewodniczącego	— Pawłowski Bronisław
Sekretarz	— Górski Karol

Członkowie

Miejscowi — czynni:

1. ks. Czaplewski Paweł	7. †Mienicki Ryszard
2. Górski Karol	8. †Namysłowski Władysław
3. Gumowski Marian	9. Pawłowski Bronisław
4. Hejnosz Wojciech	10. Włodarski Bronisław
5. Hoszowski Stanisław	11. Wyszyński Michał
6. †Kolankowski Ludwik	12. Żytkowicz Leonid

Miejscowi:

13. Biskup Marian	19. Łukaszewicz Witold
14. Cieślak Edmund	20. Piskorska Helena
15. Gerlach Jan	21. †Stelmachowska Bożena
16. Grudziński Tadeusz	22. Wdowiszewski Zygmunt
17. Jasiński Kazimierz	23. Żurowski Kazimierz
18. Lechicka Jadwiga	

Zamiejscowi:

24. Czaplinski Władysław	32. ks. Łęga Władysław
25. Dragan Marcin	33. Kostrzewski Józef
26. ks. Glemma Tadeusz	34. Małowist Marian
27. Koranyi Karol	35. Pelczar Marian
28. Kurowski Leon	36. Piwarski Kazimierz
29. Labuda Gerard	37. Tymieniecki Kazimierz
30. Lepszy Kazimierz	38. Tync Stanisław
31. ks. Liedtke Antoni	39. Vetulani Adam

KOMISJA HISTORYCZNA

Przewodniczący
Sekretarz

— Pawłowski Bronisław
— Piskorska Helena

Członkowie:

1. Biskup Marian	11. Koranyi Karol
2. Cieślak Edmund	12. Lechicka Jadwiga
3. Gerlach Jan	13. Łukaszewicz Witold
4. Górski Karol	14. †Mienicki Ryszard
5. Gumowski Marian	15. Piskorska Helena
6. Grudziński Tadeusz	16. Wdowiszewski Zygmunt
7. Hejnosz Wojciech	17. Włodarski Bronisław
8. Hoszowski Stanisław	18. Wyszyński Michał
9. Jasiński Kazimierz	19. Żytkowicz Leonid
10. †Kołankowski Ludwik	

Współpracownicy:

1. Cieślak Tadeusz	6. Puciatowa Maria
2. Dygdała Adam	7. Puciata Mateusz
3. Janosz-Biskupowa Irena	8. Ślaski Kazimierz
4. Matysik Stanisław	9. Wojtowicz Jerzy
5. Mossakowski Józef	10. Zdrójkowski Zbigniew

KOMISJA PRAWNICZA

Przewodniczący
Sekretarz

— Hejnosz Wojciech
— Zdrójkowski Zbigniew

Członkowie:

1. Gerlach Jan	4. †Namysłowski Władysław
2. Hejnosz Wojciech	5. Wyszyński Michał
3. Koranyi Karol	6. Kurowski Leon

Współpracownicy

1. Brzeziński Wacław	7. Zdrójkowski Zbigniew
2. Buczkowski Stefan	8. Bautro Eugeniusz
3. Cieślak Tadeusz	9. Dembiński Stefan
4. Hagemajer Włodzimierz	10. †Dziedzic Ignacy
5. Lis-Olszewski Witold	11. Steyer Donald
6. Szczurkiewicz Tadeusz	

WYDZIAŁ II

Filologiczno-Filozoficzny

Przewodniczący	— Srebrny Stefan
Zastępca przewodniczącego	— Górski Konrad
Sekretarz	— Czeżowski Tadeusz

Członkowie

Miejscowi — czynni:

1. Czeżowski Tadeusz	5. Sośnicki Kazimierz
2. Elzenberg Henryk	6. Srebrny Stefan
3. Górski Konrad	7. Słuszkiewicz Eugeniusz
4. Hornung Zbigniew	

Miejscowi:

8. Abramowiczówna Zofia	13. Lewicki Andrzej
9. Bukowski Andrzej	14. Nadolski Bronisław
10. Burhardt Stefan	15. Preisner Walerian
11. Hrabec Stefan	16. Remer Jerzy
12. Krysiniel-Józefowiczowa B.	17. Turska Halina

Zamiejscowi:

18. Czerny Zygmunt	21. Nitsch Kazimierz
19. Dąbska Izydora	22. Skimina Stanisław
20. †Des Loges Marian	23. Urbańczyk Sanisław

KOMISJA FILOLOGICZNA

Przewodniczący	— Nadolski Bronisław
Zastępca przewodniczącego	— Słuszkiewicz Eugeniusz
Sekretarz	— Osmólska-Piskorska Bożena

Członkowie:

1. Abramowiczówna Zofia	8. Preisner Walerian
2. Czerny Zygmunt	9. Skimina Stanisław
3. Elzenberg Henryk	10. Słuszkiewicz Eugeniusz
4. Górski Konrad	11. Srebrny Stefan
5. Hrabec Stefan	12. Turska Halina
6. Krysiniel-Józefowiczowa B.	13. Urbańczyk Stanisław
7. Nadolski Bronisław	

Współpracownicy:

1. Budkowska Janina	8. Moroń Bogusław
2. Foss Gustaw	9. Osmólska-Piskorska Bożena
3. Gerstmann Stanisław	10. Skubalanka Teresa
4. Hutnikiewicz Artur	11. Służkiewiczowa Maria
5. Małunowiczówna Leokadia	12. Sławińska Irena
6. Mirowicz Anatol	13. Witkowski Leon
7. Misz Henryk	14. Zgorzelski Czesław

KOMISJA FILOZOFICZNA

Przewodniczący	— Elzenberg Henryk
Sekretarz	— Gerstmann Stanisław

Członkowie:

1. Burhardt Stefan	7. Hejnosz Wojciech
2. Czerny Zygmunt	8. Jaśkowski Stanisław
3. Czeżowski Tadeusz	9. Lewicki Andrzej
4. Elzenberg Henryk	10. Sośnicki Kazimierz
5. Górski Karol	11. Srebrny Stefan
6. Górski Konrad	

Współpracownicy:

1. Gerstmann Stanisław	5. Wołoszynowa Lidia
2. Indan Franciszek	6. Wołoszyn Stefan
3. Przesławska Helena	7. Zajkowska Aleksandra
4. Voisé Waldemar	

KOMISJA HISTORII SZTUKI

Przewodniczący	— Hornung Zbigniew
Sekretarz	— Puciata - Pawłowska J.

Członkowie:

1. Abramowiczówna Zofia	5. Nadolski Bronisław
2. Elzenberg Henryk	6. Preisner Walerian
3. Hornung Zbigniew	7. Remer Jerzy
4. ks. Liedtke Antoni	8. Gumowski Marian

Współpracownicy:

1. Hoppen Jerzy	4. Niesiołowski Tymon
2. Kruszelnicki Zygmunt	5. Puciata-Pawłowska Jadwiga
3. Narębski Stefan	

KOMISJA BIBLIOGRAFII I BIBLIOTEKOZNAWSTWA

Przewodniczący	— Burhardt Stefan
Sekretarz	— Rozental Leopold

Członkowie:

1. Burhardt Stefan	5. Nadolski Bronisław
2. Hejnosz Wojciech	6. Preisner Walerian
3. Hoszowski Stanisław	7. Włodarski Bronisław
4. †Mienicki Ryszard	8. Żytkowicz Leonid

Współpracownicy:

1. Baranowski Henryk	10. Przybyłowa Janina
2. Dunajówna Maria	11. Puciatowa Maria
3. †Dzikowski Mikołaj	12. Rozental Leopold
4. Jarzębowski Leonard	13. Serczykowa Barbara
5. Józefowicz Edmund	14. Skobejko Emma
6. Jurewiczówna Filomena	15. Voisé Irena
7. Kapuścińska Janina	16. Wróblewska Elwira
8. Lisowski Stanisław	17. Zajkowska Aleksandra
9. Mincer Wiesław	18. Zgorzelska Halina

WYDZIAŁ III

Matematyczno-Przyrodniczy

Przewodniczący	— Prüffer Jan
Zastępca przewodniczącego	— Jabłoński Aleksander
Sekretarz	— Szarski Henryk

Członkowie

Miejscowi — czynni:

1. Basiński Antoni	5. Iwanowska Wilhelmina
2. Dziewulski Władysław	6. Jaśkowski Stanisław
3. Galon Rajmund	7. Jabłoński Aleksander
4. Hurynowicz Janina	8. Kołaczkowska Maria

9. Mikulski Józef
10. Passendorfer Edward
11. Prüffer Jan
12. Rayski Jerzy

13. Szarski Henryk
14. Zabłocki Jan
15. Zacharewicz Witold

Miejscowi:

16. Jeśmanowicz Leon	19. Łoś Jerzy
17. Kielczewska-Zaleska Maria	20. Walas Jan
18. Kongiel Roman	21. Zabłocka Wanda

Zamiejscowi:

22. Bilikiewicz Tadeusz	30. Pautsch Fryderyk
23. Czarnocki Wilhelm	31. Pazdro Zdzisław
24. Demel Kazimierz	32. Reicher Michał
25. Grabowski Witold	33. Rzewuski Jan
26. Hiller Stanisław	34. Sylwanowicz Witold
27. Ledóchowski Zygmunt	35. Szabuniewicz Bożydar
28. Mozołowski Włodzimierz	36. Staszewski Wacław
29. Marczewski Edward	

KOMISJA ASTRONOMICZNA

Przewodniczący	— Dziewulski Władysław
Sekretarz	— Grudzińska Stefania

Członkowie:

1. Dziewulski Władysław	2. Iwanowska Wilhelmina

Współpracownicy:

1. Ampel Roman	4. Iwaniszewska Cecylia
2. Gaska Stanisław	5. Iwaniszewski Henryk
3. Grudzińska Stefania	6. Lisicki Andrzej

KOMISJA CHEMICZNA

Przewodniczący	— Pasiński Antoni
Zastępca przewodniczącego	— Zacharewicz Witold

Współpracownicy:

1. Basińska Halina	3. Czerwińska Irena
2. Czerniawski Marian	4. Czerwiński Zenon

5. Huppenthal Lesław	14. †Sierocki Zygmunt
6. Jaromczyk Jerzy	15. Skraga Jan
7. Kamiński Stanisław	16. Smulek Wiktor
8. Koneczny Henryk	17. Swinarski Antoni
9. Krupowicz Jan	18. Tomaszewicz-Matysikowa Zofia
10. Mańkowski Zbigniew	19. Tomaszewski Jerzy
11. Matawowski Aleksander	20. Ulińska Alina
12. Pischinger Ernest	21. Wasąg Tadeusz
13. Poniński Marek	

KOMISJA „MUZEUM KOPERNIKA”

Przewodniczący	— Dziewulski Władysław
Sekretarz	— Lisicki Andrzej

Członkowie:

1. Dziewulski Władysław	3. Hejnosz Wojciech
2. Górski Karol	

Współpracownicy:

1. Gardzielewska Janina	4. Lisicki Andrzej
2. Gąsiorowski Eugeniusz	5. Szyć Jan
3. Iwaniszewski Henryk	

KOMISJA GEOGRAFICZNA

Przewodniczący	— Galon Rajmund
Sekretarz	— Roszkówna Ludmiła

Członkowie:

1. Galon Rajmund	2. Kiełczewska-Zaleska Maria

Współpracownicy:

1. Kwiatkowska Eugenia	4. Mrózek Władysław
2. Koc Lucjan	5. Roszkówna Ludmiła
3. †Majdanowski Stefan	

KOMISJA DO BADAŃ ZNUŻENIA I ZMĘCZENIA

Przewodniczący	— Hurynowicz Janina
----------------	---------------------

Współpracownicy:

1. Biedermann-Kowalewska M.	4. Narębski Juliusz
2. Janiszewski Leszek	5. Rudy Bronisław
3. Olejarczukowa Genowefa	

KOMISJA DO BADAŃ POMORZA I POJEZIERZA MAZURSKIEGO

Przewodniczący — Walas Jan
Sekretarz — Gromadska Melityna

Członkowie:

1. Galon Rajmund	5. Szarski Henryk
2. Kołaczkowska Maria	6. Walas Jan
3. Kongiel Roman	7. Zabłocka Wanda
4. Prüffer Jan	8. Zabłocki Jan

Współpracownicy:

1. Błażejowski Franciszek	5. Mrózek Władysław
2. Gromadska Melityna	6. Roszkówna Ludmiła
3. †Majdanowski Stefan	7. Strawiński Stefan
4. Mikulska Izabella	

KOMITETY REDAKCYJNE

SPRAWOZDANIA TNT

Przewodniczący — Turska Halina

Członkowie:

1. Czeżowski Tadeusz	3. Szarski Henryk
2. Cieślak Edmund	

ROCZNIKI TNT

Przewodniczący — Łukaszewicz Witold

Członkowie:

1. Gerlach Jan	3. Lechicka Jadwiga
2. Hejnosz Wojciech	4. Pawłowski Bronisław

FONTES TNT

Przewodniczący — Żytkowicz Leonid
Zastępca przewodniczącego — Hoszowski Stanisław
Sekretarz — Abramowiczówna Zofia

Członkowie:

1. Hejnosz Wojciech	3. Włodarski Bronisław
2. Labuda Gerard	

ZAPISKI TNT

Redaktorzy:	— Cieślak Edmund
	Hoszowski Stanisław
Sekretarz	— Dygdała Adam

Członkowie:

1. Cieślak Tadeusz	4. Lechicka Jadwiga
2. Jasiński Kazimierz	5. Łukaszewicz Witold
3. Labuda Gerard	

PRACE WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO

Przewodniczący	— Turska Halina

Członkowie:

1. Abramowiczówna Zofia	3. Nadolski Bronisław
2. Czeżowski Tadeusz	4. Sońnicki Kazimierz

STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS

Przewodniczący	— Szarski Henryk

Członkowie:

Sectio A (mathematica-physica)

1. Dzięwulski Władysław	3. Rayski Jerzy
2. Jaśkowski Stanisław	

Sectio B (chemia)

1. Basiński Antoni

Sectio C (geographia-geologia)

1. Galon Rajmund

Sectio D (botanica)

1. Zabłocki Jan

Sectio E (zoologia)

1. Prüffer Jan

PRACOWNIE NAUKOWE

Pracownia mikrofilmowa

Ratusz, Toruń

Kurator	— Prof. dr Górski Karol
Kierownik	— mgr Porębska Krystyna
Laborant	— Wołowska Maria

Biuro Towarzystwa Naukowego w Toruniu

ul. Wysoka 16 tel. 39-41

Dyrektor Biura	— Szarska Helena
Kierownik sekretariatu	— Jeśmanowa Helena
Referent wymiany	— Chełmicka Maria
Główny księgowy	— mgr Swinarska Krystyna
Magazynier — woźny	— Jagielski Edmund

Redakcja wydawnicza

ul. Fosa Staromiejska 1a pok. 24 tel. 43-09

Redaktor wydawniczy	— mgr Swinarska Krystyna
Redaktor techniczny	Horyza Franciszek
Korektor	dr Budkowska Janina

Członkowie zmarli

Stelmachowaka Bożena	— 21 XI 1956 r.
Namysłowski Władysław	— 27 I 1957 r.
Des Loges Marian	— 3 VI 1957 r.
Majdanowski Stefan	— 7 VII 1957 r.
Łukowicz Jan	— 13 IX 1957 r.

III

MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

(ciąg dalszy)

W Y D Z I A Ł I

BISKUP MARIAN urodził się 19 grudnia 1922 r. w Inowrocławiu, woj. bydgoskie. W 1946 r. ukończył tam liceum humanistyczne. Magisterium filozofii z zakresu historii uzyskał w 1949 r. na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, a w 1950 r. doktorat nauk humanistycznych z zakresu historii, specjalizując się w historii Pomorza Gdańskiego w XV—XVI wieku. W latach 1947—51 pracował w szkolnictwie średnim w Toruniu, a następnie do 1953 r. w Oddziale Toruńskim Instytutu Zachodniego prowadząc badania nad geografią historyczną Pomorza. Pracował także w Pracowni Źródłowej Towarzystwa Naukowego przygotowując wydawnictwo recesów i aktów stanów Prus Królewskich z końca XV wieku. Prace nad geografią historyczną kontynuuje od 1953 r. jako pracownik naukowy Zakładu Atlasu Historycznego Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk w Toruniu. Od 1957 r. jest adiunktem w Instytucie Historycznym UMK w Toruniu przy katedrze Historii Powszechnej Średniowiecznej. W 1957 roku uzyskuje stopień kandydata nauk w zakresie historii.

Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego, Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku, Instytutu Zachodniego w Poznaniu.

Spis prac: 1) Jan Cegenberg, współtwórca Związku Pruskiego, Zapiski TNT, t. XV, 1949—50. 2) Uwagi o roli i znaczeniu Towarzystwa Jaszczurczego w latach 1438—1454, tamże, t. XV, 1949. 3) Kazimierz Jagiellończyk a początki polskiej floty wojennej, tamże, t. XVII, 1951. 4) Elbląg w czasach krzyżackich (Z problematyki historiograficznej miasta), Przegląd Zachodni, nr 5—6, Poznań 1951. 5) Elbląg w czasach Rzeczypospolitej, tamże, nr 5—6, 1952. 6) Stosunek Gdańska do Kazimierza Jagiellończyka w okresie wojny trzynastoletniej, Toruń 1952. 7) Handel wiślany w latach 1454—1466, Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych, t. XIV, Poznań 1953. 8) Gdańska flota kaperska w okresie wojny trzynastoletniej, Gdańsk 1953. 9) Elbląg — miasto wytrwałe, w: Warmia i Mazury, Poznań 1953, 10) z problematyki handlu polsko-gdańskiego w drugiej połowie XV wieku, Przegląd Historyczny,

t. XLIV, zesz. 3, Warszawa 1954. 11) Starostowie-burgrabiowie gdańscy w latach 1457—1506, *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. VI, 1, Poznań 1954, 12) Do genezy inkorporacji Prus, *Przegląd Zachodni*, t. 7—8, 1954. 13) Mapy województwa pomorskiego w drugiej połowie XVI wieku (I: Rozmieszczenie własności ziemskiej), Toruń 1955. 14) Rejestry poborowe województwa chełmińskiego z r. 1570—1, *Zapiski TNT*, t. XX, 1955. 15) Materiały źródłowe do inkorporacji Prus i wojny trzynastoletniej w archiwach polskich, *Archeion*, t. XXIV, Warszawa 1955. 16) Akta Stanów Prus Królewskich (1479—1488), (wspólnie z K. Górskim), t. I, Toruń 1955. 17) Mapa osad na prawie polskim na Pomorzu Gdańskim w połowie XV wieku, *Prace Geograficzne Instytutu Geografii PAN*, nr 5, Warszawa 1956. 18) Podziały administracyjne województwa chełmińskiego w drugiej połowie XVI wieku, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza*, t. 1, zesz. 2, Poznań 1956. 19) Materiały do powstania chłopskiego w Prusach Książęcych w 1525 roku, *Zapiski TNT*, t. XXI, zesz. 1—2, Toruń 1956. 20) W sprawie publikacji traktatów państwowych Zakonu Krzyżackiego z XV wieku, *Kwartalnik Historyczny*, t. LXIII, nr 4—5, Warszawa 1956. 21) Mapa rozmieszczenia własności ziemskiej województwa chełmińskiego i malborskiego w drugiej połowie XVI w., Toruń, 1957. 22) Akta Stanów Prus Królewskich (1489—1492), (wspólnie z K. Górskim), t. II, Toruń 1957.

CIEŚLAK EDMUND urodzony 7 listopada 1922 r. w Toruniu. W 1939 r. uzyskał tzw. małą maturę w Gimnazjum im. M. Kopernika (Filia) w Toruniu. W czasie okupacji wywieziony przez okupanta na roboty na Łotwę a następnie do Niemiec. Po wyzwoleniu udaje się do Francji do Liceum im. Cypriana Norwida w Villard de Lans, gdzie w czerwcu 1946 r. uzyskuje matury matematyczno-przyrodniczą i humanistyczną. W tym samym roku rozpoczyna studia na wydziale prawa państwowego uniwersytetu w Lille, równocześnie uczęszczając na wykłady i seminaria historyczne prof. V. L. Tapié i L. Jacob. W 1948 r. uzyskuje *diplôme du bachelier en droit*. W grudniu 1948 r. wraca do kraju i zapisuje się na Wydział Prawa Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. W czerwcu 1949 r. uzyskuje magisterium a w czerwcu 1950 r. doktorat prawa na podstawie pracy *Problemy prawne hanzeatyckiego handlu i transportu morskiego*, napisanej pod kierownictwem prof. K. Koranyiego. W tym okresie uczestniczy w seminariach prof. St. Hoszowskiego i prof. K. Górskiego. Od września 1949 do lutego 1953 r. pracuje na Uniwersytecie M. Kopernika jako asystent, starszy asystent i adiunkt przy katedrze prawa międzynarodowego u prof. Wł. Namysłowskiego. Od stycznia 1953 r. przechodzi do Pracowni Toruńskiej Zakładu Historii Pomorza Instytutu Historii PAN, kierowanej przez prof. St. Hoszowskiego. W czerwcu 1954 r. uzyskuje tytuł docenta. Od stycznia 1955 r. organizuje jako kierownik Pracownię Gdańską Zakładu Historii Pomorza.

Spis prac: 1) Położenie prawne marynarzy w wieku XIV i XV w świetle uchwał Związku Hanzeatyckiego, *Zapiski TNT*, t. XVI, 1950 s. 129—138. 2) Prawa i obowiązki kapitana statku w XII do XV w. według *Rôles d'Oléron* i prawa morskiego Związku Miast Hanzeatyckich z XIV i XV w., tamże, t. XVII, zesz. 1—2, 1951, s. 61—86. 3) Z zagadnień historii prawa morskiego na Bałtyku i Morzu Północnym

(Przerwa w żegludze morskiej w okresie późnej jesieni i zimy według postanowień Związku Hanzeatyckiego z XIV i XV w.), Przegląd Zachodni, nr 1/2, 1951, s. 89—101. 4) Reglamentacja handlu rybami przez Związek Miast Hanzeatyckich w XIV i XV w., tamże, nr 5/6, 1952, s. 146—175. 5) Niektóre zagadnienia hanzeatyckiego handlu i transportu morskiego, tamże, nr 5/6, 1952, s. 432—459. 6) O położeniu prawnym marynarzy według Rôles d'Oléron i ustawodawstwa Związku Miast Hanzeatyckich w XIV i XV w., Czasopismo Prawno-Historyczne, t. IV, 1952, s. 238—259. 7) Recenzja pracy R. Zaorskiego „Wolne obszary portowe”, Zapiski TNT, t. XVIII, 1952, s. 224—232. 8) Z zagadnień prawnych hanzeatyckiego handlu i transportu morskiego, Sprawozdania TNT, nr 5, 1953, s. 54—59. 9) Ustawodawstwo Związku Miast Hanzeatyckich jako wyraz polityki monopolistycznej w handlu i żegludze w XIV i XV w., Zapiski TNT, t. XIX, 1954, s. 103—160. 10) Rewolta w Lubece 1408—1416, Przegląd Zachodni, nr 3/4, 1954, s. 471—526. 11) Przywileje Gdańska z okresu wojny 13-letniej na tle przywilejów niektórych miast bałtyckich, Czasopismo Prawno-Historyczne, t. VI, 1, 1954, s. 61—122. 12) Recenzja pracy A. Vetulaniego „Władztwo Polski w Prusiech Zakonnych i Książęcych (1454—1657)”, Kwartalnik Historyczny, nr 2, 1954, s. 237—242. 13) Rewolty gdańskie w XV w. (1416—1456), tamże, nr 3, 1954, s. 110—142. 14) Czasopismo Prawno-Historyczne, t. VI, 1, (recenzja), Zapiski TNT, t. XX, 1955, s. 424—442). 15) (wspólnie z D. Steyerem), Uwagi o problemie narodowości Gdańska (XV—XVIII w.). Szkic Dyskusyjny, Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza, t. I, zes. 2, 1956, s. 129—136. 16) Stosunek Związku Miast Hanzeatyckich do Polski w okresie wojny trzynastoletniej (1454—1466), Zapiski Historyczne, t. XXI, zes. 1—2, 1956, s. 7—64. 17) Strajk czeladników powroźniczych w Gdańsku w 1762 roku, Roczn. Dziejów Społ. i Gosp., t. XVIII, 1956, s. 75—108. 18) Recenzja pracy F. Braudel, R. Romano, Navires et marchandises à l'entrée du port de Livourne (1547—1611), Kwartalnik Historyczny, nr 3, 1957, s. 116—119 oraz kilka drobniejszych recenzji.

CZAPLIŃSKI WŁADYSŁAW urodził się w Tuchowie 3 października 1905 r. z ojca Józefa i Janiny z Kaliszów. Po ukończeniu II Gimnazjum Państwowego w Tarnowie w 1923 r. zapisał się na Uniwersytet Jagielloński na Wydział Filozoficzny (historia i polonistyka). Na podstawie pracy: *Opozycja wielkopolska w latach 1660—1668* otrzymał stopień doktora filozofii w 1927 r. W tym samym roku objął stanowisko nauczyciela w II Gimnazjum Państwowym w Tarnowie. W 1929 r. otrzymawszy stypendium Funduszu Kultury Narodowej wyjechał na roczne studia archiwalne do Berlina, Paryża i Wiednia. Po powrocie został przeniesiony do Krakowa, gdzie kolejno uczył w V, IV, III gimnazjum oraz w Pedagogium Państwowym. W 1938 r. przystąpił do przewodu habilitacyjnego na podstawie dorobku naukowego, a specjalnie pracy: *Władysław IV wobec wojny 30-letniej (1637—1645)*. W 1939 r. otrzymał tytuł docenta historii Polski nowożytnej.

W czasie wojny pracował jako urzędnik w biurze handlowym firmy Solvay; poza tym brał udział w tajnym nauczaniu zarówno średnim, jak i uniwersyteckim.

Wezwany na katedrę historii nowożytnej w Uniwersytecie Wrocławskim

w 1945 r. objął obowiązki profesora w lutym 1946 r. otrzymując 20 grudnia 1946 r. nominację na profesora nadzwyczajnego historii nowożytnej. W 1956 r. został mianowany profesorem zwyczajnym.

Spis ważniejszych prac: 1) Opozycja Wielkopolska po krwawym potopie 1660—68, Kraków 1930. 2) Ostatni hold pruski, Księga pamiątkowa ku czci prof. W. Sobieskiego, Kraków 1932. 3) Władysław IV wobec wojny 30-letniej (1637—1645), Kraków 1937. 4) Polacy z Czarnieckim w Danii (1658—1659), Rocznik Gdański, t. IX—X, 1937. 5) Senat za Władysława IV, Studia historyczne ku czci prof. St. Kutrzeby, Kraków 1938. 6) Udział Polaków w zdobyciu Fionii 1659, Rocznik Gdański, t. XII, 1939. 7) Elias Arciszewski młodszy, Reformacja w Polsce, 1939—46. 8) Pierwszy pobyt J. Lubomirskiego na Śląsku 1664—65, Sobótka, t. I, 1946. 9) Polska a Prusy i Brandenburgia za Władysława IV, Wrocław 1947. 10) Śląsk a Polska w pierwszych latach wojny 30-letniej, Sobótka, t. II, 1947. 11) Elekcja ostatniego biskupa polskiego wrocławskiego w r. 1625, Rocznik Ossolineum, t. III, Wrocław 1948. 12) Wyprawa Czarnieckiego na Pomorze w r. 1657, Roczniki Historyczne, 1949. 13) Wpływ reformacji i kontrreformacji na stosunki narodowościowe na Śląsku, Przegląd Historyczny, t. XL, 1950. 14) Akta do dziejów Polski na morzu, t. VII, cz. 1, Gdańsk 1951. 15) Wstęp i objaśnienia w: Jan Chryzostom Pasek, Pamiętniki, Bibl. Nar. nr 62, Wrocław 1952. 16) Polska a Bałtyk w latach 1632—1648, Wrocław 1952. 17) Problem Gdańska w czasach Rzeczypospolitej szlacheckiej, Przegl. Hist., t. XLIII z. 2, 1952. 18) Ruchy ludowe w roku 1651, tamże t. XLIV, 1953. 19) Szlachta, możnowładztwo i oficjalna polityka polska wobec Śląska pod koniec XVI i w pierwszej połowie XVII w., Szkice z dziejów Śląska, Warszawa 1953. 20) Dwa sejmy w r. 1652, Wrocław 1955, 21) Emigracja polska na Śląsku w latach 1655—1660, Sobótka, t. X, nr 4, 1955. 22) Ideologia polityczna „Satyr” Krz. Opalińskiego, Przegl. Hist., t. XLVI, 1956.

LABUDA GERARD urodzony 28 grudnia 1916 r. w Nowej Hucie, pow. Kartuszy. Po ukończeniu gimnazjum państwowego w Wejherowie w 1936 r. odbywał studia wyższe na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1936—1939 oraz na Tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich w Warszawie (1941—1943). Habilitował się w 1946 r. na Uniwersytecie Poznańskim na podstawie pracy: *Studia nad początkami państwa polskiego*, za którą otrzymał nagrodę państwową, jak również za monografię: *Pierwsze państwo słowiańskie — Państwo Samona*. 1943/44 był wykładowcą tajnego Uniw. Ziemi Zach. filia Kielce, w latach 1946—1950 zastępcą profesora, w latach 1950—1956 profesorem nadzwyczajnym, od 1956 r. prof. zwyczajnym Uniwersytetu Poznańskiego. Od 1953 r. jest kierownikiem Zakładu Historii Pomorza Polskiej Akademii Nauk, od 1956 r. wicedyrektorem Instytutu Zachodniego.

W 1950 r. został wybrany członkiem-korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, jest członkiem Poznańskiego Tow. Przyjaciół Nauk oraz Towarzystwa Miłośników Nauki i Sztuki w Gdańsku. Jest współredaktorem „Słownika Starożytności Słowiańskich” oraz czasopism „Roczniki Historyczne” i „Studia Źródłoznawcze”.

Spis ważniejszych prac: 1) Polska i krzyżacka misja w Prusach do połowy XIII wieku, *Annales Missiologicae*, t. IX, 1937, odb., s. 237. 2) Magdeburg i Poznań, *Roczniki Historyczne*, t. XIV, 1938, odb., s. 48. 3) Studia nad początkami państwa polskiego, Poznań 1946, s. 353. 4) Źródła niemocy polskiej na Kresach Zachodnich, Poznań, 1946, s. 15. 5) Wielkie Pomorze w dziejach Polski, Poznań 1947, s. 80. 6) Pierwsze państwo słowiańskie — państwo Samona, Poznań 1949, s. 357. 7) Potrzeby historiografii polskiej w dziedzinie historii Pomorza Zachodniego w średniowieczu, *Zapiski TNT*, t. XIII, 1947, s. 9—30. 8) Dąbrówka czy Dobrawka, *Slavia Occidentalis*, t. XVIII, 1947, s. 126—138. 9) Powstania Słowian połabskich u schyłku X wieku, tamże, s. 153—238. 10) Ibrahim ibn Jakub, *Roczniki Historyczne*, t. XVI, 1947, s. 100—183. 11) Główne momenty dziejów Bałtyku, *Jantar*, t. V, 1947, s. 307—329. 12) Polska w zlewisku Bałtyku, tamże, t. VI, 1948, s. 31—61. 13) Znaczenie prawnopolityczne dokumentu *Dagome iudex*, *Nasza Przeszość*, t. IV, 1947, s. 33—60. 14) Dokumenty polskości Śląska, Sobótka, t. II, 1947, s. 413—420. 15) Okres wspólnoty słowiańskiej w świetle źródeł i tradycji historycznej, *Slavia Antiqua*, t. I, 1948, s. 181—226. 16) Osiągnięcia i postulaty historiografii polskiej w zakresie dziejów Słowiańszczyzny zachodniej, *Pamiętnik VII Zjazdu historyków polskich we Wrocławiu*, Warszawa 1948, s. 187—198. 17) Projekt nowej bibliografii historii polskiej, *Kwartalnik Historyczny*, t. LV, 1948, s. 39—59. 18) *Vidivarii Jordanesa*, *Slavia Occidentalis*, t. XIX, 1948, s. 63—81. 19) Studia z dziejów Słowiańszczyzny zachodniej, tamże s. 97—155. 20) W sprawie lenna słupskiego, *Roczniki Historyczne*, t. XVII, 1948, s. 179—195. 21) W uporczywej walce, *Pomorze Zachodnie* t. I, Poznań 1949, s. 269—281. 22) Problemy dziejów Wielkiego Pomorza, *Polska historiografia bałtycka*, Gdańsk 1949, s. 30—42. 23) *Pařili Slovane Korutanřti k řiři Samovi*, *Česky časopis historický*, t. XLVIII/XLIX, 1949, s. 1—33. 24) Ziemia Lubuska w dziejach Polski, *Ziemia Lubuska*, Poznań 1950, s. 71—136. 25) *Wogastis-Burg*, *Slavia Antiqua*, t. II, 1950, s. 241—252. 26) Kazimierz Wachowski jako historyk Słowiańszczyzny Zachodniej, *Przegląd Zachodni*, 1950, s. 337—348. 27) *Chronologie des guerres de Byzance contre les Avars et les Slaves à la fin du VI siècle*, *Byzantinoslavica*, t. XXII, 1950, s. 167—173. 28) Stosunek prawno-publiczny Zakonu Krzyżackiego do Rzeszy Niemieckiej w świetle złotej bulli Fryderyka II z r. 1226, *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. III, 1951, s. 87—134. 29) *Schinesge: Gniezno czy Szczecin*, *Przegląd Zachodni*, t. VII, z. 7/8, 1951, s. 586—592. 30) Problematyka badań wczesnodziejowych Szczecina, *Przegląd Zachodni*, t. VIII, z. 3/4, 1952, s. 536—578. 31) Studia nad dokumentami Pomorza Gdańskiego z XIII wieku, *Zapiski TNT*, t. XVIII, 1953, s. 105—156. 32) Uwagi o przedmiocie i metodzie geografii historycznej, *Przegląd Geograficzny*, t. XV, z. 1, 1953, odb. s. 56. 33) Inwentarze starostwa puckiego i kościerskiego z XVII wieku, *Fontes TNT*, t. XXXIX, 1954. 34) Saga o Styrbjörnne jarlu Jomsborga, *Slavia Antiqua*, t. IV, 1953, s. 283—337. 35) Kalendarz poznański z połowy XVII wieku jako źródło ikonograficzne do dziejów wsi, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, t. III, 1954, s. 484—498. 36) W sprawie pochodzenia nazw: Wielkopolska i Małopolska, *Przegląd Zachodni* nr 5/6, 1954, s. 2—9. 37) Ziemia Chełmińska w państwie krzyżackim, *Przegląd Historyczny*, t. XLV, z. 2—3, 1954, s. 280—337. 38) Zapiska o zaburzeniach chłopskich w dobrach klasztoru przemęckiego w roku 1309, *Roczniki Historyczne*, t. XX, 1955, s. 121—138. 39) Studia nad annalistyką pomorską, *Zapiski TNT*, t. XX, 1954, nadb. s. 101—138. 40) Słowiańszczyzna pierwotna. Wybór tekstów. Materiały źródłowe do historii Polski epoki feudalnej, t. I, Warszawa 1954. 41) Historycy dziejów Pomorza wobec nowych zadań, *Nauka Polska*, nr 3—7, 1954, s. 136—150. 42) Józef Widajewicz jako historyk dziejów Słowiańszczyzny, *Pamiętnik Słowiański*, t. IV, z. 2, s. 386—391. 43) Kilka uwag o zadaniach „Polskiego Atlasu Etnograficznego”, *Lud*, t. XLI, 1954, odb. s. 1—16. 44) Uwagi o zjednoczeniu

państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku, *Kwartalnik Historyczny*, t. LXII, nr 3, 1955, s. 125—149. 45) *Historia Polski*, tom I do roku 1764, cz. I do połowy XV w. (pod red. H. Łowmiańskiego): część czwarta „Powstanie i utrwalenie rozdrobnienia feudalnego od połowy XII do połowy XIII w.”, s. 254—330 i część piąta „Rozwój gospodarki towarowej. Zjednoczenie państwa polskiego od połowy XIII do połowy XIV w.”, s. 322—447 (obie części przy współudziale J. Bardacha). 46) Uwagi dyskusyjne o sprawie przemian etnicznych Pomorza Zachodniego, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza*, t. I, 1955. 47) Próba nowej systematyki źródeł historycznych, *Studia Źródłoznawcze*, t. I, 1957, s. 3—52. Ponadto liczne recenzje, artykuły okolicznościowe w czasopiśmie naukowych i w prasie.

LEPSZY KAZIMIERZ urodzony 11 czerwca 1904 r. w Krakowie. Studia historyczne ukończył na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, gdzie uzyskał 13 VI 1928 doktorat i habilitował się 23 VI 1939 z historii nowożytnej Polski. Mianowany 1 VI 1946 docentem etatowym uzyskał w 1954 r. tytuł profesora nadzwyczajnego. W latach 1953—1956 pełnił obowiązki prorektora Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od 1957 r. jest kierownikiem Katedry Historii Polski XVI—XVIII w. na Uniwersytecie Jagiellońskim. Równocześnie od 1930 r. pracował w Polskiej Akademii Umiejętności, będąc jednym z organizatorów, a od 1934 r. sekretarzem redakcji *Polskiego Słownika Biograficznego*.

Zarówno w okresie przedwojennym jak i powojennym brał czynny udział w życiu naukowo-organizacyjnym. Od 1934 r. był współpracownikiem Komisji Historycznej PAU, a w latach 1948—1952 pełnił funkcje jej sekretarza. W 1952 r. został członkiem korespondentem Wydziału Historyczno-Filozoficznego PAU. Od 1953 r. jest członkiem Rady Naukowej Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk. Od 1933 r. czynny w Zarządzie Oddziału Krakowskiego Polskiego Towarzystwa Historycznego, od maja 1948 wszedł do Zarządu Głównego PTH, którego wiceprezesem został w 1951 r. Brał czynny udział w szeregu zjazdów i konferencji naukowych, a w 1953 r. był jednym z organizatorów warszawskiej wystawy „Odrodzenie w Polsce”. Jest redaktorem *Polskiego Komitetu Biograficznego* i kierownikiem Zakładu Dokumentacji Instytutu Historii, redaktorem rocznika „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” oraz członkiem redakcji „*Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance*” w Genewie.

Spis ważniejszych prac: 1) Oblężenie Krakowa przez arcyks. Maksymiliana (1587), *Biblioteka Krakowska*, 1929. 2) Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III, *Kraków* 1930. 3) Prusy Książęce a Polska w latach 1576—1578, *Cieszyn* 1932. 4) Stefan Batory a Gdańsk, *Rocznik Gdański*, 1933. 5) Strażnicy morza Stefana Batorego, tamże, 1934. 6) (wspólnie z R. Grodeckim i J. Feldmanem), *Kraków i ziemia krakowska*, *Lwów* 1934. 7) *Gdańsk et la Pologne à l'époque de Batory*, *Księga pamiątkowa: Etienne Batory*, *Kraków* 1935. 8) *Bibliographie polonaise d'Etienne Batory*, tamże. 9) *Rzeczpospolita Polska w dobie sejmu inkwizycyjnego*, *Kraków* 1939. 10) „*Dominium maris Baltici*” *Zygmunta Augusta*, *Nauka i sztuka*, 1946.

11) Dzieje floty polskiej, Gdańsk 1947. 12) Archiwum Jana Zamoyskiego 1585—1588, t. IV, Kraków 1948. 13) Wróg Habsburgów — Jan Zamoyski, Roczniki Historyczne, t. XVIII, 1949. 14) Z zagadnień ideologii społecznej Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kwartalnik Historyczny, 1953. 15) Andrzej Frycz Modrzewski, wyd. II, 1954. 16) Geneza i program społeczny radykalnego nurtu Braci Polskich (wspólnie z A. Kamińską), Odrodzenie i Reformacja, 1956. 17) Walka o zjednoczenie Pomorza z całością ziem polskich (1454—1795), 1956. 18) Udział w podręczniku: Historia Polski Instytutu Historii PAN.

ŁUKASZEWICZ WITOLD urodzony 22 lipca 1911 r. w Bockach pow. Bielsk Podlaski jako syn murarza. W latach 1926—31 uczęszczał do Państwowego Gimnazjum im. T. Kościuszki w Bielsku Podlaskim. W 1931 r. zdał egzamin dojrzałości i zapisał się na Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Warszawskiego. Odbýwał studia głównie pod kierunkiem profesorów Manteuffla i Handelsmana. W 1934 r. otrzymał stopień magistra filozofii i zapisał się na Studium Pedagogiczne przy UW, które ukończył w 1935 r., zdając jednocześnie państwowy egzamin na nauczyciela historii szkół średnich. W latach 1935—1939 pracował w charakterze nauczyciela historii w gimnazjach prywatnych: Reya, Rontalera, Zgromadzenia Kupców oraz kontynuował swe studia w charakterze doktoranta na seminarium prof. M. Handelsmana. Korzystając z udzielonych urlopów naukowych (bezpłatnych) i otrzymawszy stypendia przebywał czterokrotnie za granicą na studiach i badaniach naukowych: w Czechosłowacji (1934), we Francji (1936—37) jako stypendysta rządu francuskiego, we Włoszech (1938) i ponownie we Francji (1939). Studia i badania naukowe zagraniczne koncentrowały się wokół problematyki stosunków polsko-francuskich w dobie Sejmu Wielkiego i powstania kościuszkowskiego.

W 1937 r. wstąpił do Klubu Demokratycznego jako członek założyciel, zaś w roku następnym do Stronnictwa Demokratycznego. Podczas okupacji pozostawał przeważnie bez pracy, będąc czynny w tajnym nauczaniu. Po wyzwoleniu podjął pracę w Państwowym Pedagogium w Łodzi jako nauczyciel pedagogiki i historii, pełniąc jednocześnie od 1 IV 1945 r. obowiązki starszego asystenta przy katedrze historii powszechnej nowożytnej. W lutym 1947 r. doktoryzował się na podstawie rozprawy *Klaudiusz Franciszek Łazowski, zapomniany bohater Wielkiej Rewolucji*. W listopadzie 1948 r. został adiunktem przy wspomnianej wyżej katedrze. W listopadzie 1951 r. został zastępcą profesora i kierownikiem Katedry Historii Nowoczesnej na Uniwersytecie M. Kopernika w Toruniu. We wrześniu 1954 r. mianowany przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną profesorem nadzwyczajnym. Od października 1954 do 30 listopada 1956 r. pełnił obowiązki prorektora UMK, a od stycznia 1955 r. kierownika Katedry Zespołowej Historii Powszechnej. Jest członkiem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego od 1949 r.

Spis ważniejszych prac: 1) Jadźwing, Mazur i Rusin w walce o Podlasie (proces kolonizacyjny), 15 lat w służbie idei — jednodniówka ZNP, Bielsk Podlaski 1934, s. 20. 2) Generał Edmund Taczanowski, Warszawa 1938, nakł. T-wa Przyjaciół Weteranów 1863, s. 32. 3) Program historii szkoły średniej ogólnokształcącej. Uczenie się pod kierunkiem historii, Warszawa 1939, s. 32. 4) Podręcznik historii dla klasy VIII szkoły podstawowej, pod red. Natalii Gąsiorowskiej, Warszawa PZWS, wyd. I, 1947, s. 6—99; wyd. II poprawione i wyd. III, 1948. 5) Klaudziusz Franciszek Łazowski, wódz sankiulotów paryskich podczas Wielkiej Rewolucji, Myśl Współczesna 1947, nr 9—10. 6) Klaudiusz Franciszek Łazowski, nieznanymi bohaterem Rewolucji Francuskiej, Warszawa 1948, s. 292. 7) Szymon Konarski (1808—1839), Warszawa, 1948, s. 233. 8) Rok 1848 na ziemiach polskich, Wiadomości Historyczne, 1948, nr 3. 9) Filippo Mazzei (1730—1816). Zarys biograficzny, Kwartalnik Historyczny, t. LVI, z. 3—4, 1948. 10) Na barykadach paryskich (lutym—czerwiec 1848), Myśl Współczesna 1948, nr 11—12. 11) Barykady Paryskie 1827—1848, Łódź 1949, s. 80. 12) Mickiewicz widziany oczami historyka, Prace Polonistyczne, 1949, ser. VII. 13) Wielka Emigracja (1831—1862). Obozy ideologiczne, polityka, publicystyka, tamże, 1951, ser. IX. 14) Hugo Kołłątaj na tle epoki (1750—1812), Polonistyka, 1951, nr 2 (16). 15) Stanisław Gabriel Worcell, Warszawa 1951, s. 51. 16) Wpływ masonerii, karbonaryzmu i Józefa Mazziniego na polską myśl rewolucyjną w latach poprzedzających Wiosnę Ludów, W stulecie Wiosny Ludów, Warszawa 1951, t. III, s. 169—384. 17) Tadeusz Krępowiecki (1798—1847), tamże, t. IV, s. 103—208. 18) Przemówienie T. Krępowieckiego z 1832 r., Myśl Filozoficzna, 1952, nr 4/6. 19) Targowica i powstanie kościuszkowskie. Ze studiów nad historią Polski XVIII wieku, Warszawa 1953, s. 300. 20) Wybór tekstów źródłowych do działalności Krępowieckiego, Lelewela, Heltmana, TDP, W stulecie Wiosny Ludów, t. V, 1953. 21) Trybuna Ludów, Prace Polonistyczne, 1953, ser. XI. 22) Tadeusz Krępowiecki żołnierz-rewolucjonista (1798—1847), Warszawa 1954, s. 186. 23) Słownik wyrazów obcych, Warszawa 1954, s. 783 (opracowanie 218 haseł i redakcja działu historii nowoczesnej). 24) Przyczynek do działalności społeczno-gospodarczej biskupa Ignacego Krasickiego na Warmii w latach 1767—1774, Prace Polonistyczne, 1955, ser. XII. 25) Historia Polski 1795—1864 (wspólnie z S. Kieniewiczem, T. Lępkowskim i T. Menclem), Warszawa, 1956, s. 179. 26) Albert Mathiez, La Révolution française (t. I, II, III). Tłumaczenie na polski wspólnie z W. Dzwonkowskim i T. Landeckim oraz wstęp, Warszawa 1956, s. 660. 27) Poglądy społeczne i filozoficzne Tadeusza Krępowieckiego, Studia z historii polskiej filozofii i myśli społecznej, Warszawa 1957, s. 45. 28) Dwa rozdziały do Uniwersyteckiego Podręcznika Historii Polski 1764—1864 („Wielka Emigracja 1831—1845” oraz „Ruch rewolucyjny w kraju 1831—1845”, Warszawa 1957, s. 114). 29) Oddziaływanie rewolucji 1905—1907 na Wielkopolskę i Pomorze Wschodnie (Referat zespołowy opracowany w oparciu o referaty materiałowe mgra B. Danilczuka, mgra J. Staszewskiego i mgra S. Kubiaka), Sesja Naukowa Bydgoska 27—28 I 1956, Bydgoszcz 1956, s. 79 (powielony). Ponadto: w latach 1945—1956 ogłosił przeszło 70 artykułów na tematy historyczne i pedagogiczne w czasopiśmie: Tygodnik Demokratyczny, Kuźnica, Wieś, Nowa Epoka, Głos Robotniczy, Dziennik Łódzki, Życie Szkoły Wyższej, Gazeta Toruńska, Głos Uczelni (UMK).

VETULANI ADAM urodził się 20 marca 1901 r. w Sanoku. Egzamin dojrzałości złożył w Krakowie i tutaj też pod kierunkiem prof. St. Kutrzeby studiuje na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego uzyskując w 1925 r. stopień doktora praw. W tymże roku jako stypendysta Ministerstwa Oświaty wyjeżdża na studia naukowe do Francji, gdzie do

końca 1926 r. pracuje głównie w Strasburgu pod kierunkiem profesorów: Ernesta Champeaux i Fritza Kienera specjalizując się w historii prawa, w szczególności zaś historii prawa kościelnego. W 1928 r. habilituje się na Wydziale Prawa UJ z zakresu historii prawa polskiego i w tymże roku zostaje mianowany zastępcą profesora prawa kościelnego na tymże wydziale. Zaproponowany przez Wydział Prawa UJ w 1930 r. na profesora nadzwyczajnego prawa kościelnego uzyskuje nominację w 1934 r. Profesorem zwyczajnym prawa kościelnego na tymże uniwersytecie zostaje mianowany w 1946 r., zaś w 1947 r. uzyskuje nominację na profesora zwyczajnego historii ustroju Polski i prawa polskiego.

W 1926 r. zostaje powołany w poczet członków paryskiego Société d'Histoire du Droit, w 1932 r. zostaje członkiem Komisji Historycznej Polskiej Akademii Umiejętności, w 1936 r. członkiem korespondentem Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, w 1937 r. członkiem przybranym Wydziału Historyczno-Filozoficznego Towarzystwa Naukowego we Lwowie, w 1938 r. członkiem korespondentem Wydziału Historyczno-Filozoficznego, a w 1950 r. członkiem czynnym PAU, zaś w 1952 r. współpracownikiem Komitetu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk.

W 1939 r. zmobilizowany w stopniu plutonowego przekracza z oddziałem we wrześniu granicę rumuńską. W Rumunii na internowaniu pełni funkcje kierownika referatu oświatowego w okręgu internowania wojskowego Babadag, zaś od końca listopada 1939 do końca kwietnia 1940 r. jest członkiem Komitetu Obywatelskiego z nominacji Ministerstwa Opieki Społecznej rządu emigracyjnego w Angers, koncentrując swą uwagę na zagadnieniu oświaty w obozach cywilnych i żołnierskich. Po przyjeździe do Francji w początkach maja 1940 r. zgłasza się ochotniczo do służby wojskowej i odbywa kampanię francuską w szeregach II Dywizji Strzelców Pieszych. Bierze udział w walkach pod Maiche i Damprichard; zostaje odznaczony Krzyżem Walecznych i Croix de guerre avec étoile oraz nominowany sierżantem podchorążym. Wraz z oddziałami II Dywizji przekracza granicę szwajcarską i tutaj pozostaje jako internowany do chwili opuszczenia Szwajcarii w początkach września 1945 r. W tym czasie organizuje pierwszy uniwersytet żołnierski w Madiswil (kanton Bern) a następnie inicjuje organizację obozów uniwersyteckich związanych z szwajcarskimi uczelniami w Zurychu, Fryburgu i St. Gallen oraz obozu licealnego. W roku akademickim 1940/41 pełni funkcje kierownika naukowego obozu uniwersyteckiego pod Fryburgiem, przeniesionego jeszcze w tym roku szkolnym do samego Fryburga. Od roku szkolnego 1941/42 pełni funkcje referenta obozów uniwersyteckich przy Dowództwie Dywizji. Jednocześnie jest przedstawicielem Funduszu Kultury Narodowej z ramienia polskich władz emigracyjnych w Londynie i w tym charakterze inicjuje druk prac doktorskich polskich dyplomantów oraz specjalne wydawnictwo prac na-

ukowych internowanych żołnierzy polskich pt. „Recueil des travaux scientifiques des Polonais internés en Suisse”, którego dwa tomy ukazały się w latach 1943 i 1944.

Po powrocie do kraju dnia 15 września 1945 r. obejmuje z powrotem katedrę prawa kościelnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, a po śmierci Stanisława Kutrzeby katedrę historii państwa i prawa polskiego. W latach szkolnych 1946/7 i 1947/8 jest wybrany dziekanem tamtejszego Wydziału Prawa.

Spis prac: Historia państwa i prawa polskiego: 1) Nagana sądowa w dawnym prawie polskim, *Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne*, Kraków 1923, s. 203—222. 2) Pozew w średniowiecznym procesie polskim. Sprawozdania PAU, 1924; toż. tekst rozszerzony, *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres*, s. 92—98. 3) Zastępstwo procesowe w Polsce przed Statutami Kazimierza Wielkiego, *Pamiętnik Historyczno-Prawny*, t. I, Lwów 1925. 4) Pozew sądowy w średniowiecznym procesie polskim. *Rozpr. Wydz. hist.-filozof. PAU*, 1925. 5) Prawny stosunek Księstwa Pruskiego do Polski, *Sprawozd. PAU*, 1927; toż, tekst rozszerzony w jęz. niemieckim, *Bulletin de l'Académie*, s. 229—255. 6) Lenno pruskie od traktatu krakowskiego do śmierci Albrechta, pierwszego księcia w Prusiech (Praca nagrodzona przez Kasę im. Mianowskiego), Kraków 1930. 7) Studia nad tekstem i znaczeniem Statutu łączyckiego z r. 1180, *Studia nad historią prawa polskiego*, pod redakcją Oswalda Balzera, t. XIII, Lwów 1932. 8) Program szlachty Prus Książęcych na sejmie warszawskim z r. 1609, *Spraw. Pozn. Tow. Przyj. Nauk*, 1936, s. 17—22. 9) Polskie wpływy polityczne w Prusiech Książęcych, Gdynia 1939. 10) Jeden czy dwa teksty Uniwersału połanieckiego, *Państwo i Prawo*, t. II, Warszawa 1947, s. 27—37. 11) Nowy zarys historii ustroju Polski w średniowieczu, *Przegląd Historyczny*, t. XXXVII, s. 336—361. 12) Dzieje historii prawa w Polsce, *Historia nauki polskiej w monografiach PAU*, nr XVII a, 1948. 13) Polska i Prusy Książęce w związku ustrojowym. Próba popularnej syntezy, *Roczniki Historyczne*, t. XVIII, Poznań 1949. 14) Nowe źródło do historii staropolskiego prawa małżeńskiego, *Spraw. PAU*, t. LI, 1950, s. 471—473. 15) La Bibliothèque de l'église cathédral de Cracovie d'après le catalogue de 1110. *Mélanges J. de Ghellinck*, t. II, s. 489—507, Grambloux 1951; toż (po polsku), *Slavia Antiqua*, t. IV, Poznań 1954. 16) Nowe źródło do historii staropolskiego prawa małżeńskiego, *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. IV, Poznań 1952, s. 126—163. 17) Rokowania krakowskie z r. 1454 i zjednoczenie ziem pruskich z Polską, *Przegląd Historyczny*, t. LIV, 1954, s. 188—236. 18) Prawny stosunek Prus Książęcych do Polski (1466—1657), *Czasopismo Prawno-Histor.*, t. VI/1, 1954, s. 7—41. *Prawo kościelne i jego historia*: 19) Z dziejów strasburskiej kapituły katedralnej, *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu Przemysława Dąbkowskiego*, Lwów 1927. 20) Le grand chapitre de Strasbourg des romains à la fin du XIIIe siècle, *Collection d'études historique du droit*, nr 2, Strasbourg 1927. 21) Nowelizacja małżeńskiego prawa osobowego w Królestwie Italii, *Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne*, 1928. 22) Włoska ustawa o ślubach kościelnych, *Themis Polska*, t. V, seria III, Warszawa 1930. 23) Wpływ zasad procesu rzymsko-kanonicznego na polski pozew pisemny w średniowieczu, *Przewodnik Historyczno-Prawny*, t. II, Lwów 1932 oraz *Polemika w związku z tym zagadnieniem z R. Taubenschlagiem*, tamże, s. 343—350. 24) Początki oficjalatu biskupiego w Polsce, *Nowa Polonia Sacra*, t. III, Kraków 1934. 25) Konkordat Stolicy Apostolskiej z Rzeszą Niemiecką, *Polityka Narodów*, t. III, Warszawa 1934, s. 13—18. 26) Die Einführung der Offiziale in Polen. Ein Beitrag zur Verbreitungs-

geschichte des bischöflichen Offizialats im Mittelalter, *Collectanea Theologica*, t. XV, Lwów 1934. 27) Dążenia powojennej polityki konkordatowej, *Przegląd Powszechny*, Kraków 1935. 28) Konkordat z Austrią, tamże, 1936. 29) La pénétration du droit des Décrétales dans l'Eglise Polonaise au XIIIe siècle, Act. Congressus iuridici internationalis, t. III, Rzym 1936, s. 385—405. 30) Bénéfices en Pologne, *Dictionnaire de droit canonique*, t. II, Paryż 1936, coll. 596—629. 31) Nieznane przepisy synodu w Kamieniu i nieznane polskie synody prowincjonalne z XIII w., *Spraw. PAU*, 1937; toż, rozszerzony tekst w jęz. niemieckim, *Bulletin de l'Académie*. 32) Prawne stanowisko oficjałów biskupich w Polsce w XV stuleciu. *Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*, t. I, Kraków 1936, s. 471—491. 33) *Codex iuris canonici*. *Dictionnaire de droit canonique*, t. III, Paryż 1940, coll. 909—935. 34) Z badań nad znajomością powszechnego prawa kanonicznego w Polsce w XIII wieku, *Studia z dziejów kultury*, Warszawa 1949. *Historia źródeł prawa polskiego i kanonicznego*: 35) Artykuły sądowe. Studium z historii źródeł prawa polskiego, *Pamiętnik Historyczno-Prawny*, t. IV, 1927. 36) Ze studiów nad pierwotnym tekstem i nad paleami w Dekrecie Gracjana, *Spraw. PAU*, t. XXVII, 1932; toż, tekst rozszerzony w jęz. francuskim, *Bulletin de l'Académie*, 1932, s. 110—114. 37) Über die Distinctioneneinteilung und die „Paleae“ im Dekret Gratians, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kan. Abt.*, t. XXII, Weimar 1933, s. 346—370. 38) Z badań nad prawem rzymskim w Dekrecie Gracjana, *Księga Pamiątkowa ku czci Fryderyka Zolla*, *Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne*, t. XXX, 1936. 39) W sprawie skatalogowania pomników powszechnego prawa kanonicznego i literatury kanonistycznej zachowanych w bibliotekach polskich, *Nauka Polska*, t. XVII, 1933, s. 226—228. 40) Quibus viis in Polonia ius Decretalium Gregorii IX penetravit et de huius collectionis saec. XIII in Ecclesia Polonorum receptione et progressu, *Apollinaris*, t. VII, Rzym 1934, s. 331—333. 41) Znaczenie Dekretu Gracjana dla badań nad autentykami, *Spraw. PAU*, t. XLI, s. 10—13; toż, tekst rozszerzony pod tytułem: *Etudes sur les authentiques*, *Bulletin de l'Académie*, 1936, s. 50—56. 42) Z badań nad pierwotnym tekstem Dekretu Gracjana, *Collectanea Theologica*, t. XVII, Lwów 1936. 43) O sposobie powoływania się na przepisy prawa rzymskiego i kanonicznego w późniejszym średniowieczu, *Kwartalnik Historyczny*, t. L, Lwów 1936. 44) Les manuscrits du Décret de Gratien conservés dans les bibliothèques polonaises, *Revue historique de droit français et étranger*, Paryż 1936, s. 343—358. 45) *Breviatio canonum Ferrandi*, *Dictionnaire de droit canonique*, t. II, Paryż 1937, coll. 1111—1113. 46) *Brevis libellus de rebus ecclesiae*, tamże, coll. 1113—1115. 47) *Projet d'un catalogue des manuscrits juridiques du moyen-âge conservés dans les bibliothèques polonaises*, *Collectanea Theologica*, t. XVIII, 1937. 48) Les *Novelles de Justinien dans le Décret de Gratien*, *Revue hist. de droit français et étranger*, 1937, s. 343—358 i 674—692. 49) Z badań nad recepcją przepisów prawa rzymskiego przez autorów zbiorów kanonicznych w średniowieczu, *Spraw. PAU*, t. XLVI, 1945, s. 282—283. 50) *Gratien et le droit romain*, *Revue hist. de droit français et étranger*, 1946/47, s. 11—48. 51) *Dekret Gracjana w świetle najnowszych badań*, *Polonia Sacra*, Kraków 1948. 52) *Studium Oswalda Balzera o przekazach małopolskich statutów Kazimierza Wielkiego*, *Kwartalnik Historyczny*, t. LVI, Kraków 1948, s. 363—390. 53) *Encore un mot sur le droit romain dans le Décret de Gratien*, *Apollinaris*, t. XXI, 1948, s. 129—134. 54) (wspólnie z St. Romanem): *O zapomnianym przez naukę polską średniowiecznym ruskim tłumaczeniu statutów Kazimierza Wielkiego*, *Spraw. PAU*, t. XLIX, 1948, s. 523—525. 55) *Wrocławskie rękopisy statutów Mikołaja Trąby*, *Spraw. Wrocł. Tow. Nauk.*, t. III, 1948, s. 251—253. 56) *Krakowski zbiór dekretalów papieskich z końca XII wieku (Collectio Cracoviensis)*, *Spraw. PAU*, t. LI, 1950, s. 61—62. 57) *Libellus accusationis Johannis Bassiani de Cremona*, *Revue hist. de droit français et étranger*, 1950, s. 264—269. 58) (wspólnie z St.

Romanem): Średniowieczny ruski przekład statutów ziemskich Kazimierza Wielkiego i Władysława Jagiełły, Prace WTN, seria A, nr 39, 1950. 59) Pomniki średniowiecznej literatury prawniczej w MS 89 Krakowskiej Kapituły Katedralnej, Spraw. WTN, t. V, Dodatek 2, 1950. 60) (wspólnie z St. Romanem): O wremieni perewoda zemskich statutow Kazimira Welikoho i Władysława Jagiełło na ukraińsko-ruskij jazyk (tłum. z polskiego maszynopisu N. M. Tereszkojcz), Uczenie zapiski Instituta Słowianowiedzenia, Akademia Nauk ZSSR, t. IV, Moskwa 1951, s. 347—356. 61) Dekret Gracjana, jego glossy i summy w rękopisach bibliotek polskich, Spraw. PAU, t. LII, 1951, s. 446—450. 62) Les manuscrits du Décret de Gratien et des oeuvres des Décretistes dans les bibliothèques polonaises, *Studia Gratiana*, t. I, Bolonia 1953, s. 219—287 + tabl. 30. 63) O nowe ujęcie historii źródeł dawnego prawa polskiego, Sprawozd. PAU, t. LIII, 1952. 64) Wyciąg z Dekretu Gracjana w rękopisie gdańskim, *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. VI/1, Warszawa 1954, s. 249—260. Podręczniki: 65) *Historia ustroju Polski w zarysie. Epoka Piastowska. Skrypty wykładów obozu uniwersyteckiego w Grangeneuve (Szwajcaria), 1941 (litogr.)*. 66) *Przejrzał i uzupełnił wydanie ósme Stanisława Kutrzeby, Historia ustroju Polski w zarysie*, Korona, Warszawa 1949. Artykuły biograficzne: 67) Oswald Balzer, *Czas*, 1933, nr 10. 68) Józef Brzeziński, *Polski Słownik Biograficzny*, t. III, 1937, 69) Ś. p. X Rektor Jan Fijałek (Człowiek i badacz), *Przegląd Współczesny*, Warszawa 1938. 70) Pius XI, papież pokoju, Kraków 1939. 71) Stanisław Kutrzeba, historyk prawa, *Kwart. Hist.*, t. LIV, Kraków 1947. 72) Stanisław Kutrzeba (1876—1946), *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. I, 1948, s. 197—205. 73) Józef Feldman, *Odra*, nr 35, Wrocław 1946. 74) Fryderyk Zoll, *Państwo i Prawo*, t. III, Łódź 1948, s. 86—89. 75) Jan Rutkowski, *Spraw. PTPN*, t. XL, 1949. *Prace popularno-naukowe*: 76) *Dzieje Polski w zwięzłym zarysie, Podręczniki dla żołnierskich szkół powszechnych nr 2, Münchenbuchsee (Szwajcaria) 1942*. 77) *Państwo i obywatel*, tamże, nr 8 (pod pseudonimem Adam Brzoza). 79) *Polen (pod pseudonimem A. I. Latini), Meilen (Szwajcaria) 1944*. 80) *Les grands faits de l'histoire de Pologne*, w wyd. Pologne, t. I, Neuchâtel (Szwajcaria) 1945, s. 47—95. 81) *Polska za Piastów. Ustrój polityczny i różnicowanie się społeczeństwa*, *Wiedza Powszechna*, cykl IX, nr 382, Warszawa 1949. 82) *Władztwo Polski w Prusiech Zakonnych i Książęcych (Wybór źródeł)*, Wrocław 1953. 83) *Walka Polski w wiekach średnich o dostęp do Bałtyku*, *Monografie popularno-naukowe PWN*, Warszawa 1954. *Wydawnictwa źródłowe*: 84) (wspólnie z St. Kutrzebą): *Wybór źródeł do historii ustroju i prawa sądowego Polski, z. II: Spisy prawa zwyczajowego koronnego*, Kraków 1930. 85) J. Woroniecki, J. Fijałek (Ed.) *Zbiór formuł zakonu dominikańskiego prowincji polskiej (dokończenie wydawnictwa — opracowanie indeksów)*, *Archiwum Komisji Historycznej PAU*, t. XII, cz. II, Kraków 1938. 86) *Statuty synodalne Henryka Kietlicza*, *Studia i materiały do historii ustawodawstwa synodalnego w Polsce*, nr 7, Kraków 1938. 87) B. Ulanowski i F. Fijałek (Ed.) *Statuty synodalne wieluńsko-kaliskie Mikołaja Trąby z r. 1420 (opisy rękopisów, przedmowa i dokończenie wydawnictwa)*, tamże, nr 4, Kraków 1951. *Bibliografie*: 88) (wspólnie z L. Wyrostkiem): *Bibliografia prac Stanisława Kutrzeby*, *Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*, t. I, Kraków 1938. 89) *Bibliographie des études scientifiques publiées en Suisse par les internés militaires polonais*, Brougg 1944. *Recenzje (ważniejsze)*: 90) *Archiwum Komisji Prawniczej PAU*, t. II i IV, *Przewodnik Historyczno-Prawny*, t. I, Lwów 1930. 91) Jan Zubka, *Tytuł kanoniczny do święceń dla duchowieństwa świeckiego, w szczególności tytuł służby diecezji*, *Rozprawy doktorskie Wydziału Kanonicznego KUL*, t. I, Lublin 1935 — *Polonia Sacra*, t. III, Kraków 1936. 92) O. J. Bar i o. W. Zmarz (franciszkanie), *Polska bibliografia prawa kanonicznego od wynalezienia druku do 1940 roku. Tom drugi za lata 1800—1940*, Lublin 1947 — *Kwartalnik Historyczny*, t. LVI, Kraków 1948, s. 453—457. 93) *Statuty Kazimierza*

Wielkiego w opracowaniu Oswalda Balzera z rękopisu pośmiertnego wydali Z. Kaczmarczyk, M. Sczaniecki i St. Weyman, Poznań 1947 — *Przegląd Historyczny*, t. XXXIX, Warszawa 1948. 94) Volumina Legum t. X., wydał Zdzisław Kaczmarczyk przy współudziale Józefa Matuszewskiego, Michała Sczanieckiego i Jana Wąsickiego, Poznań 1952 — *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. V, Warszawa 1953.

W Y D Z I A Ł I I.

† DES LOGES MARIAN urodził się dnia 12 września 1898 r. we Lwowie, gimnazjum klasyczne ukończył w 1916 r. w Samborzu. Studia uniwersyteckie rozpoczął na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (1916/17 r.) następnie kontynuował je na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w latach 1917/22 studiując filologię polską — specjalność historia literatury, historię sztuki oraz filozofię. Studia te odbywał pod kierunkiem profesorów: I. Chrzanowskiego, W. Bruchnalskiego, J. Kleinera, J. Bołozza Antoniewicza, Wł. Podlachy, K. Twardowskiego. W 1925 r. uzyskał stopień doktora filozofii na podstawie pracy: *Symbol w poezji*. Poza tym w 1930 r. złożył egzamin magisterski, a w 1933 r. uzyskał dyplom nauczyciela szkół średnich.

W 1926 r. brał udział w Międzynarodowym Kongresie Bibliotekarzy w Pradze Czeskiej, po czym odbył dwumiesięczną podróż naukową (Francja, Niemcy i płn. Włochy) w celu zapoznania się z zabytkami sztuki, zbiorami muzealnymi i bibliotekami naukowymi. W 1928 r. wziął udział w kongresie „Gesellschaft für Aesthetik u. allgem. Kunstwissenschaft“ w Halle, przy czym miał możliwość zapoznać się z muzeami i bibliotekami w Halle, Dreźnie i Lipsku.

W zawodzie bibliotekarskim zaczął pracować od 10 II 1920 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej we Lwowie, w 1930 r. uzyskał z konkursu stanowisko kierownika Działu Książki w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, skąd od 1 X 1932 r. przeniósł się z powrotem do Biblioteki Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, gdzie pracował w dalszym ciągu do 1 czerwca 1945 r. z przerwą w latach 1940/41. Po przyjeździe do Polski objął z dniem 1 VIII 1945 r. stanowisko zastępcy dyrektora Biblioteki Miejskiej w Gdańsku, a 1 VIII 1950 objął kierownictwo Biblioteki Głównej Politechniki Gdańskiej, którą zorganizował od podstaw i prowadzi do chwili obecnej.

W latach 1922—1930 i 1932—1939 wykładał język polski w klasach najwyższych Pryw. Gimnazjum i Liceum im. A. Mickiewicza we Lwowie. W 1946/47 r. był kierownikiem literackim Wydziału Programowego Dyrekcji Okr. Polskiego Radia w Gdańsku. W latach 1946—52 prowadził wykłady zlecone estetyki na Wydziale Architektury Politechniki Gdańskiej, a w okresie 1948—52 wykłady zlecone z zakresu bibliotekarstwa i następnie wykłady i ćwiczenia z teorii literatury w Wyższej Szkole Pe-

dagogicznej w Gdańsku. Poza tym w 1951/52 r. prowadził wykłady zleczone z zakresu poetyki, stylistyki i wersyfikacji w Wyższej Szkole Muzycznej w Sopocie.

Był członkiem Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza, Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz członkiem Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku. W 1945/46 r. zorganizował na terenie Gdańska Oddział Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza, któremu przewodniczył do 1952 r., oraz Koła b. Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, któremu przewodniczył do 1950 r. W okresie przedwojennym był członkiem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego i pełnił w nim funkcję sekretarza Sekcji Estetyki. W wyżej wymienionych Towarzystwach oraz na innym forum wygłosił szereg odczytów z zakresu historii i teorii literatury, estetyki i bibliotekarstwa.

Spis prac: 1) Biblioteka Ordynacji hr. Dzieduszyckich, Publiczne Biblioteki Lwowskie, Lwów 1926, s. 53—55. 2) La Bibliothèque de Poturzyce, Les bibliothèques de Lwów, Lwów 1929, s. 24—30. 3) Wystawa książki i grafiki lwowskiej, Lwów 1929, s. 25. 4) Wskazówki dla korzystających z Biblioteki Uniwersytetu JK we Lwowie, Lwów 1929, s. 23. 5) (Rec.): Cornell Henrik, Biblia Pauperum, Kwartalnik Historyczny, t. XLIII, 1929. 6) Sztuka na Powsz. Wystawie Krajowej (cykl artykułów), Słowo Polskie, Lwów, 1929. 7) Biblioteka Narodowa, Gazeta Lwowska, nr 277, 1930. 8) Psychologizm w nauce o literaturze, Pion, nr 32, 1936. 9) Przeżycie i przedmiot w dziele literackim, Polonista, Warszawa 1937, odb. s. 23. 10) Uproszczenia teorii czynności literackiej (cykl artykułów), Życie Literackie, t. I, 1937. 11) (Rec.): R. Ingarden, O poznaniu dzieła literackiego, Życie Literackie, t. I, 1937. 12) O polski słownik literacki, Pion, nr 25, 1937. 13) Nowa teoria sztuki, tamże, nr 16. 14) Nowe podstawy nauki o literaturze, Lwów Literacki, t. I, nr 3, 1937. 15) Z zagadnień estetyki dzieła literackiego (pierwszy rozdział z większej całości), Życie Literackie, t. III, Warszawa 1939. 16) (Rec.): Łysakowski A., Katalog przedmiotowy. Podręcznik. Warszawa 1946, Bibliotekarz, t. XII/XIII, s. 194 n. 17) Na temat bibliotek miejskich, tamże t. XIV, 1947, s. 84—86. 18) Pierwszy polski marynista, Wiatr od morza, 1947. 19) Biblioteka Miejska w Gdańsku, Wiatr od morza, 1947. 20) Impresjonizm w literaturze, Spraw. Tow. Nauk. Warszawskiego Wydz. I, 1948, s. 34—45. 21) Słowo w poezji Asnyka, Księga ku czci J. Kleinera, Łódź 1949, s. 367—394. 22) Biblioteka Politechniki Gdańskiej, Bibliotekarz, t. XIX, 1952, s. 90—93. 23) Przepisy bibliograficzne do Bibliografii ikonograficznej architektury i urbanistyki polskiej, Warszawa 1955, s. III 20, wyd. Komitet do Spraw Urbanistyki i Architektury, Instytut Urbanistyki i Architektury, zes. 28. 24) Księgozbiór masowy w bibliotekach uczelnianych, Przegląd Biblioteczny, t. 23, 1955, s. 269—284. Poza tym szereg artykułów publicystycznych na łamach prasy z dziedziny historii literatury, bibliotekarstwa oraz odczyty w Polskim Radio, m. in. cykl: „Morze w literaturze polskiej” itp.

W Y D Z I A Ł III.

JEŚMANOWICZ LEON urodzony 27 kwietnia 1914 r. w Drui (ZSRR), gimnazjum humanistyczne ukończył w Grodnie w 1932 r. Od 1933 do 1937 r. studiował matematykę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wil-

nie. W latach akad. 1937/39 był stypendystą Funduszu Kultury Narodowej.

W roku szkolnym 1940/41 pracował jako nauczyciel matematyki w polskiej szkole w Wilnie. Podczas okupacji brał udział w tajnym nauczaniu na szczeblu średniej i wyższej szkoły. W r. szkolnym 1944/45 znowu pracuje jako nauczyciel w polskiej szkole w Wilnie.

W 1945/46 r. pracował jako st. asystent na Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej i Politechnice Warszawskiej z siedzibą w Lublinie. W 1945 r. doktoryzuje się na podstawie pracy: *O jednoznaczności szeregów Schlämilcha*.

Od 1946 r. pracuje w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu jako adiunkt (1946—1949), zast. prof. (1949—1954), docent (1954). W latach 1952—54 pełni funkcje prodziekana, w latach 1954—56 dziekana Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii.

Od 1938 r. jest członkiem Polskiego Towarzystwa Matematycznego, od 1955 r. prezesem Oddziału Toruńskiego.

Od 1953 r. jest pracownikiem naukowym Instytutu Matematycznego PAN.

Spis prac: 1) Sur l'unicité des séries de Schlämilch, 1938, Spraw. TNW, t. XXX, s. 43—59. 2) On the Cesaro means, *Studia Matematyczne*, t. XII, 1951, s. 145—158. 3) O liczbach pitagorejskich, *Wiadomości Matematyczne*, 1956. Skrypty: 1) Algebra wyższa, Wilno 1936. 2) Zbiór zadań z indukcji matematycznej, ciągów i szeregów nieskończonych, Wilno 1937. 3) Geometria różniczkowa, Wilno 1938. 4) Algebra wyższa dla fizyków, Łódź 1953. 5) Zbiór zadań z algebry wyższej. Warszawa-Toruń 1954. 6) Geometria różniczkowa, Łódź 1955. Opracowania: J. Rudnicki, Geometria Analityczna cz. I, Toruń 1949.

MARCZEWSKI EDWARD urodził się w Warszawie 15 listopada 1907 r. W 1925 r. ukończył Państwowe Gimnazjum im. Batorego. Studiował na Uniwersytecie Warszawskim; doktoryzował się w 1932 r.

W latach 1932—1939 był asystentem Seminarium Matematycznego Uniwersytetu Warszawskiego, a jednocześnie nauczycielem matematyki w szkołach średnich. W latach 1936—1939 prowadził na Uniwersytecie wykłady zlecone z różnych działów matematyki.

W latach 1939—1941 wykładał na Uniwersytecie we Lwowie jako docent Katedry geometrii. W latach 1941—1944 zajmował się nauczaniem tajnym w Warszawie.

Wywieziony podczas powstania warszawskiego do obozu pracy we Wrocławiu, po zajęciu miasta przez Armię Czerwoną rozpoczął pracę w tzw. Grupie Naukowej miasta Wrocławia.

W 1945 r. habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim. Od początku istnienia Uniwersytetu Wrocławskiego pełnił funkcje profesora matema-

tyki na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii. W 1948 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego. Od 1952 r. jest kierownikiem Instytutu Matematycznego Uniwersytetu Wrocławskiego, a od 1953 r. rektorem Uniwersytetu.

Od założenia w 1949 r. Państwowego Instytutu Matematycznego (obecnie: Instytut Matematyczny Polskiej Akademii Nauk) kieruje w nim Grupą Funkcji Rzeczywistych.

W latach międzywojennych współpracował naukowo z różnymi matematykami tzw. szkoły warszawskiej, m.in. opublikował wspólne prace ze swymi profesorami: W. Sierpińskim, St. Mazurkiewiczem i K. Kuratowskim. Zajmował się także popularyzacją matematyki, m.in. zainicjował i redagował „Biblioteczkę Matematyczną” Książnicy Atlasu.

W 1947 r. zainicjował czasopismo „Colloquium Mathematicum”, którego jest redaktorem, a od 1949 r. jest członkiem redakcji „Fundamenta Mathematicae”.

W latach 1935—1939 był sekretarzem Oddziału Warszawskiego Towarzystwa Matematycznego, w 1945 r. członkiem Komitetu Organizacyjnego Oddziału Wrocławskiego, a w latach 1952—1954 prezesem tegoż Oddziału.

W 1946 r. został wybrany na członka korespondenta, a w 1951 r. na członka zwyczajnego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Od 1947 r. jest członkiem zwyczajnym Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, a od 1956 r. jego wiceprezesem.

W 1953 r. otrzymał nagrodę państwową drugiego stopnia.

Brał czynny udział w krajowych i zagranicznych zjazdach i konferencjach matematycznych, m.in. w Oslo (1936), Warszawie (1948 — wykład plenarny), Pradze (1949), Budapeszcie (1950 — wykład plenarny), Eger (1953), Balaton-Vilagos (1955), Bombaju (1956).

Spis prac: Prace matematyczne: 1) Sur une hypothèse de M. Borel, FM t. 15, 1930, s. 126—127. 2) Sur une classe d'ensembles linéaires, CR Varsovie t. 22 (1929), 1930, s. 179—184. 3) Sur un problème de M. Banach, FM t. 15, s. 212—214. 4) O mierzalności i warunku Baire'a, CR Congrès Math. d.Pays Slaves, 1930, s. 297—303. 5) Sur l'extension de l'ordre partiel, FM t. 16, 1930, s. 386—389. 6) Un théorème sur les opérations de M. Hausdorff, CR Varsovie t. 23, 1930, s. 13—15. 7) (wspólnie z K. Kuratowskim) Sur les cribles fermés et leurs applications, FM t. 18, 1931, s. 160—170. 8) Sur un ensemble non mesurable de M. Sierpiński, CR Varsovie t. 24, 1931, s. 78—85. 9) Sur certaines invariants de l'opération (A), FM t. 21, 1933, s. 229—235. 10) Remarque sur la dérivée symétrique, FM t. 21, s. 226—228. 11) (wspólnie z St. Kierstem) Sur certaines singularités des fonctions analytiques uniformes, CR t. 196, 1933, s. 1453—1455 oraz FM t. 21, s. 276—294. 12) Remarques sur les fonctions sousharmoniques, Annals of Mathematics, (2) t. 34, 1933, s. 588—594. 13) Remarques sur les fonctions complètement additives d'ensembles et sur les ensembles jouissant de la propriété de Baire, FM t. 22, 1934, s. 303—311. 14) Sur une classe de fonctions de M. Sierpiński et la classe correspondante d'ensembles, FM t. 24, 1934, s. 17—34. 15) Sur l'extension de la mesure lebesguienne, FM t. 25, 1935, s. 551—558. 16) (wspólnie

z W. Sierpińskim) Remarque sur le problème de la mesure, FM t. 26, 1936, s. 256—261. 17) Sur l'équivalence des suites d'ensembles et l'équivalence des fonctions, FM t. 26, s. 302—326; oraz Correction, FM t. 27, 1936, s. 294. 18) (wspólnie z W. Sierpińskim) Sur les transformations continues biunivoques, FM t. 27, s. 289—292. 19) O zbiorach i funkcjach bezwzględnie mierzalnych, CR Varsovie t. 30 (1937), 1937, s. 39—68. 20) La dimension et la mesure, FM t. 28, 1937, s. 81—89. 21) (wspólnie z St. Mazurkiewiczem) Sur la dimension de certains ensembles singuliers, FM t. 28, s. 305—308. 22) (wspólnie z W. Sierpińskim) Sur un ensemble toujours de I^e catégorie et de dimension positive, Publ. Math. Univ. de Belgrade, t. 5, 1936, s. 117—123. 23) Remarques sur les ensembles plans fermés, FM t. 29, 1937, s. 304—306. 24) On the equivalence of some classes of sets, FM t. 30, 1938, s. 235—241. 25) Ensembles indépendants et mesure non séparables, CR t. 207, 1938, s. 768—770. 26) The characteristic function of a sequence of sets and some of its applications, FM t. 31, 1938, s. 207—223. 27) On the isomorphism and the equivalence of classes and sequences of sets, FM t. 32, 1939, s. 133—148. 28) Remarques sur l'ensemble de Lusin, Mathematica t. 16, 1940, s. 50—52. 29) Remarques sur la séparabilité des espaces topologiques, Comptes Rendus Acad. Sc. URSS, t. 31, 1941, s. 525—528. 30) Sur deux propriétés des classes d'ensembles, FM t. 33, 1945, s. 303—307. 31) Séparabilité et multiplication cartésienne des espaces topologiques, FM t. 34, 1946, s. 127—143. 32) (wspólnie z M. Nosarzewską) Sur la convergence uniforme et la mesurabilité relative, CM t. I, 1, 1947, s. 15—18. 33) Two-valued measures and prime ideals in fields of sets, CR Varsovie 1947, s. 11—17. 34) Indépendance d'ensembles et prolongement de mesures (Résultats et problèmes), CM t. I, 2, 1948, s. 122—132. 35) (wspólnie z R. Sikorskim) Measures in non separable metric spaces, CM t. I, 2, 1948, s. 133—139. 36) Ensembles indépendants et leurs applications à la théorie de la mesure, FM t. 35, 1948, s. 13—28. 37) Concerning the symmetric difference in the theory of sets and in Boolean algebras, CM t. I, 3, 1948, s. 199—202. 38) Sur l'isomorphie des relations et l'homéomorphie des espaces, Ann. Soc. Pol. Math., t. 21, 1948, s. 336—342. 39) (wspólnie z J. Łosiem) Extensions of measure, FM t. 36, 1949, s. 267—276. 40) (wspólnie z R. Sikorskim) Remarks on measure and category, CM t. II, 1, 1949, s. 13—19. 41) (wspólnie z St. Hartmanem) On the convergence in measure, Acta Scientiarum Mathematicarum (Szeged), t. 12 A, 1950, s. 125—131. 42) (wspólnie z St. Hartmanem i C. Ryll-Nardzewskim) Théorèmes ergodiques et leurs applications, CM t. II, 2, 1950, s. 109—123. 43) Measures in almost independent fields, FM t. 38, 1951, s. 217—229. 44) (wspólnie z R. Sikorskim) On the isomorphism types of measure algebras, FM t. 38, 1951, s. 92—98. 45) Sur les congruences et les propriétés positives d'algèbres abstraites, CM t. II, 3—4, 1951, s. 220—228. 46) (wspólnie z C. Ryll-Nardzewskim) Sur la mesurabilité des fonctions de plusieurs variables, Ann. Soc. Pol. Math., t. 25, 1952, s. 145—154. 47) (wspólnie z K. Florkiem i C. Ryll-Nardzewskim) Remarks on the Poisson stochastic processes I, Studia Math., t. 13, 1953, s. 122—129. 48) Remarks on the Poisson stochastic processes II, Studia Math., t. 13, 1953, s. 130—136. 49) On compact measures, FM t. 40, 1953, s. 113—124. 50) (wspólnie z C. Ryll-Nardzewskim) Projections in abstract sets, FM t. 40, 1953, s. 160—164. 51) (wspólnie z C. Ryll-Nardzewskim) Remarks on the compactness and non direct products of measures, FM t. 40, 1953, s. 165—170. 52) Uwagi o zbiorach miary zero i różniczkowalności funkcji monotonicznych, PM t. I, 1, 1955, s. 141—144. 53) O przesunięciach zbiorów i pewnym twierdzeniu Steinhausa, PM t. I, 2, 1955, s. 256—263. 54) Remarks on the convergence of measurable sets and measurable functions, CM t. III, 2, 1955, s. 118—124. Komunikaty: 1) On the space of measurable sets, Ann. Soc. Pol. Math., t. 17, 1938, s. 120—121. 2) Operations upon sequences of sets, tamże s. 123—124. 3) Remarques sur l'équivalence des classes d'ensembles. Ann. Soc. Pol. Math., t. 19 (1946), 1947, s. 228. 4) Mesures dans les corps

de Boole, tamże, s. 242—244. 5) Sur l'isomorphie des mesures séparables, CM t. I, 1, 1947, s. 39—40. 6) Remarque sur la mesurabilité absolue, CM, t. I, 1, s. 42—43. 7) Une généralisation de la mesure relative, CM t. I, 2, 1948, s. 171—172. 8) Un théorème d'Ulam et les espaces absolument mesurables, CM t. I, 2, s. 186—187. 9) Généralisations du théorème de Steinhaus sur l'ensemble des distances, CM t. I, 3, s. 248—250. 10) Sur un théorème de Banach et ses conséquences, CM t. I, 3, s. 253—254. 11) (wspólnie z A. Götzem) On the frequency of numbers in certain expansions, CM t. III, 1, 1954, s. 86. 12) A remark on absolutely measurable sets, CM t. III, 2, 1955, s. 190—191. 13) Remark on Cartesian product of topological spaces, tamże, s. 195—196. 14) A remark on the conditional probability in the sense of A. Rényi, CM t. IV, 1, 1956, s. 139—140. **A r t y k u ł y i r e c e n z j e:** 1) Recenzja monografii K. Kuratowskiego „Topologie I”, *Mathesis Polska* 1934. 2) (wspólnie z S. Braunówną i K. Kuratowskim) *Annexe*, FM t. 1 (wyd. nowe), 1937, s. 225—254. 3) (wspólnie z A. Lindenbaumem) *Miara w geometrii*. *Encyklopedia „Świat i Życie”*, t. III. 4) (wspólnie ze St. Kierstem) *Dział matematyczny w Encyklopedii „Świat i Życie”* t. V. 5) (wspólnie z Z. Charzyńskim) Recenzja książki S. Saksa i A. Zygmunta „Funkcje analityczne”, *Ann. Soc. Pol. Math.* t. 17, 1938, 6) Sur l'oeuvre scientifique de Stefan Banach. II. Théorie des fonctions réelles et théorie de la mesure, CM t. I, 2, 1948, s. 93—102. 7) *Rozwój matematyki w Polsce*, *Historia nauki polskiej w monografiach PAU*, t. I, 1948, s. 46. 8) O działalności naukowej Wacława Sierpińskiego, *Jubileusz 40-lecia działalności profesora Sierpińskiego*, Warszawa 1949, s. 49—60. 9) *Z dziejów matematyki*. (Wykład we Wszechnicy Radiowej, wydany jako skrypt). 10) Uwagi o środowisku naukowym (Z doświadczeń polskiej szkoły matematycznej, w szczególności ośrodka wrocławskiego), *Życie Nauki* t. VI, 1951, s. 352—370; to samo w tłum. czeskim: *Poznamky o vedeckem stredisku*, *Casopis pro pest. matem.* t. 78, 1953, s. 31—45. 11) Recenzja z książki W. Sierpińskiego „*Algèbre des ensembles*”, *Ann. Soc. Pol. Math.*, t. 24, 1953, s. 211—212. 12) (wspólnie z St. Hartmanem) Recenzja z książki W. Sierpińskiego „*Ensembles analytiques et projectifs*”, tamże, s. 213—215. 13) *Rozwój rachunku prawdopodobieństwa w Polsce*. (Przypis do książki Chinczyna i Gniedienki „*Elementy rachunku prawdopodobieństwa*”, drugie wydanie polskie, Warszawa 1954, s. 148—152). 14) *Mass und Integraltheorie* (§ 3 referatu zbiorowego pt. *Der Einfluss moderner mathematischer Methoden auf die klassischen Theorien der Mathematik*) *Die Hauptreferate des 8 Polnischen Mathematikerkongresse in Warschau*, Berlin 1954, s. 54—60. 15) *Information on mathematical education in Poland*, *The Mathematics Student*, t. 24, 1956, s. 161—163. **R e d a k c j a p r a c:** 1) S. Banach, Sur la représentation des fonctions indépendantes à l'aide des fonctions de variables distinctes. Rédigé d'après une notion posthume par S. Hartman et E. Marczewski, CM t. I, 2, 1948, s. 109—121. 2) S. Banach, Sur la suite d'ensembles excluant l'existence d'une mesure. Note posthume avec préface et commentaire de E. Marczewski, CM t. I, 2, 1948, s. 103—108. 3) S. Mazurkiewicz, Sur les espaces de variables aléatoires. Préparé pour l'impression et commenté par E. Marczewski, FM t. 36, 1949, s. 288—302. (**S k r ó t y:** CM = Colloquium Mathematicum; CR = Comptes rendus des séances de l'Académie des Sciences Paris; CR Varsovie = Comptes rendus des séances de la Société des Sciences et des Lettres de Varsovie, Classe III; FM = Fundamenta Mathematicae; PM = Prace Matematyczne).

IV

SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

WYDZIAŁ I

NAUK HISTORYCZNYCH, PRAWNICZYCH I SPOŁECZNYCH

Posiedzenie naukowe dnia 8 II 1955 r.

Członek Wydziału Władysław Namysłowski przedstawia pracę własną: *Pochodzenie instytucji „mediator” — „prawidlnik” — „prystaw”*. (*Les origines de l'institution „mediator” — „prawidlnik” — „prystaw”*).

W Polsce w XIII i XIV w. poważną rolę w sądownictwie książęcym i kasztelańskim odgrywała instytucja procesowo-sądowa występująca pod łacińską nazwą *mediator*. Mimo tej nazwy mediator nie był bynajmniej pośrednikiem między zwaśnionymi stronami, gdyż był powołany do czuwania nad różnymi czynnościami procesowymi pozasądowymi stron, podejmowanymi na rozkaz sądu. W szczególności mediator asystował przy ustnych pozwach, był powoływany do przesłuchiwania świadków poza sądem, do odbierania przysięgi od stron i od świadków, do wysłuchiwania a następnie stwierdzania treści uprzednio już wydanego ustnie orzeczenia sądowego, wyjątkowo godził on zwaśnione strony i wytyczał granice spornych nieruchomości. We wszystkich tych sprawach, nie mając samodzielnych funkcji sędziowskich, nie wchodził w skład sądu, będąc zawsze tylko delegatem sędziego do jednej z powyższych czynności, o której dokonaniu relacjonował następnie sędziemu.

Przy badaniu powyższej roli osób sprawujących funkcje mediatora i biorąc pod uwagę ówczesny formalizm dochodzi się do wniosku, że punktem ciężkości w działalności mediatora było przestrzeganie, aby czynności były dokonane przez strony ściśle wedle formalności przepisanych prawem. Treść tego prawa nie była wówczas spisana — było to prawo zwyczajowe, znane w szczególności tylko nielicznym osobom. Z grupy owych znawców tego prawa byli powoływani mediatorzy przez dany sąd; stwierdzali oni następnie nie tylko dokonanie przez strony danej czynności pro-

cesowej, ale — co ważniejsze — dokonanie jej ściśle wedle obowiązującego prawa.

Instytucja mediatora występowała nie jako integralny składnik książęcej organizacji sądowej, lecz jedynie jako z nią luźnie związana, co pozwalało na wniosek, że nie powstała ona w czasie sądów książęcych i kasztelańskich, ale pozostała z czasów znacznie wcześniejszych jako przeżytek ustroju rodowo-plemiennego, nie znajdującego odrębnie zorganizowanego sądownictwa — ustroju, gdy cała władza skupiała się w rękach wieców poszczególnych jednostek rodowo-plemiennych, a później plemiennie-terytorialnych.

Wiec, jako ciało kolegialne rozstrzygające o stosowaniu prawa, nie był w stanie sam w komplecie czuwać nad szeregiem formalistycznych czynności procesowych stron, musiał tę funkcję zlecać komuś spoza wiecu i jedynie już gotowe wyniki przeprowadzonych czynności oraz zgodność lub niezgodność ich z obowiązującym prawem zwyczajowym przyjąć za podstawę do wydania orzeczenia sądowego. Dlatego też wiec powoływał osoby znające prawo, osoby określane w czasach późniejszych słusznie, choć zupełnie ogólnie, jako *sapientes*, a konkretnie jako mediatorzy, w późniejszych czasach po polsku jako prawidłnicy.

Instytucja powyższa w identycznej jak w Polsce postaci da się stwierdzić w wiekach średnich w Chorwacji, gdzie wystąpiła m. in. w ziemi winodolskiej będącej *feudum* książąt Frankopanów. Występowała ona tam pod nazwą słowiańską: *prystaw*. Prystawowie w tym kraju, jak i w sąsiadującej Bośni, występowali nie tylko przy pozasądowych czynnościach procesowych stron, lecz także gdy chodziło o nadanie pełnej mocy obowiązującej danej czynności majątkowo-prawnej i o umocnienie autentyczności wystawianego, a daną czynność stwierdzającego dokumentu.

Instytucja prystawa w wyżej podanej postaci, występująca od przypadku do przypadku przez wyznaczenie przez księcia czy też przez sąd w tym celu pewnej osoby, była znana także w innych ziemiach chorwackich, przede wszystkim w tych, które były położone na południe od rzeki Kulpy, i to przez szereg wieków, aż do zajęcia tych ziem przez Turków w połowie XVI w.

Charakterystyczne jest dla krajów chorwackich, że instytucja prystawa, ustanawianego od przypadku do przypadku i nie związanego stale z organizacją sądową, występowała w tych czasach na tych obszarach, gdzie nie organizacja plemienna łączyła ludność, ale gdzie była ona poddana władzy panów feudalnych. Na niektórych z tych obszarów, jak np. na wyspie Krk i na obszarze kraju nad Zatoką Kvarnerską, zwanym Kastawszczyzna, instytucja prystawa w ogóle nie była znana. Przeciwnie zaś na obszarach, na których część ludności zdołała do XVI w. zachować swój stary ustrój plemienny i niezależność od panów feudalnych, istniała instytucja pry-

stawa nie tylko w wyżej podanej postaci, lecz nadto jako instytucja stała, stanowiąca jeden ze składników ustroju plemiennego pod nazwą *rotni pristavi*. Były nimi osoby wybierane przez poszczególne plemiona na pewien z góry określony czas i identycznie, jak to było z innymi wybieralnymi funkcjonariuszami plemiennymi, po wyborze zaprzysięgane. Obok tych stałych przystawów istniała zawsze możliwość powoływania od przypadku do przypadku przystawów niezaprzysiężonych, czy to w celu nadania mocy prawnej czynnościom majątkowo-prawnym, czy też dla przeprowadzenia niektórych pozasądowych czynności procesowych stron. Dowodem tego są stosunki panujące jeszcze w XV i XVI w. w niektórych żupanjach chorwackich, gdzie żyły poszczególne plemiona chorwackie niejednokrotnie łącznie z plemionami starosłowiańskimi. Plemiona te wykonywały w tych czasach tak samo, jak w poprzednich wiekach, samodzielnie sądownictwo nad swoimi członkami i dysponowały w tym celu własnymi sądami plemiennymi. Tak było u plemion Karynianów, Kukarów, Wirowiciów i Szubiciów osiadłych w granicach żupanii Luka, tak było w żupanii Lika u plemienia Mogorowiciów, w kniaziostwie Buże, gdzie działał sąd plemienny Krszelców, Stupiciów i Poletzcyciów, tak było w końcu w żupanii Krbawa u plemienia Lapczan.

We wszystkich tych sądach występowali obok wybieranych sędziów wybierani na ten sam czas przystawowie w liczbie od jednego do dwóch. Prystawowie, jako niezbędny składnik sądów plemiennych, zasiadali na tej samej ławie, co i sędziowie, a wstawali z niej, gdy składali swoje oświadczenia co do zleconych im czynności procesowych stron, dokonanych poza sądem, oraz wskazywali sądowi prawo zwyczajowe, które w danym przypadku powinno być zastosowane. Oni też z reguły stwierdzali w razie potrzeby obok wydanego dokumentu treść wydanego przez sąd orzeczenia. Nagana wydanego orzeczenia sądowego zwracała się nie tylko przeciwko sędziom, ale także i przeciwko przystawom, gdyż byli oni wspólnie z sędziami odpowiedzialni za sprawiedliwe orzeczenie, a więc takie, jakie odpowiadało obowiązującemu prawu zwyczajowemu.

Instytucja przystawa zanikła u tych plemion chorwackich i starosłowiańskich, które nie zdołały się oprzeć gospodarczo i politycznie silnej władzy panów feudalnych; mimo to niektóre plemiona utrzymały pewną autonomię, przejawiającą się w tym, że sprawy sądziło ich ogólne zgromadzenie pod przewodnictwem wybranego sędziego.

Znacznie wyraźniej zarysowała się instytucja przystawa u trzech plemion pochodzących z Bośni a osiadłych w XIV w. na obszarze zwanym Polica, w południowej Dalmacji. Łącznie ze zgromadzeniem plemion policich w czasach ustroju plemiennego jak i w czasach ustroju terytorialnego, gdy w skład zgromadzenia wspólnego wchodziły powyższe plemiona i z dawien dawna osiadła tam szlachta chorwacka, występowała tam instytucja

prystawa. Wedle starego prawa zwyczajowego, przyniesionego z Bośni, prystaw musiał asystować przy ustnych pozwach stron, aby odbywały się one ściśle wedle przepisanych formułek prawnych, kierował postępowaniem dowodowym poza sądem, postępowaniem zwanym *porotje* i bez niego nie mogło się odbywać postępowanie ofertowe poprzedzające alienację dóbr plemiennych zwanych *plemenščina*. Prystaw policki zasiadając w gronie sędziów zupełnie tak samo, jak prystaw w chorwackich sądach plemiennych, na żądanie sądu dawał wyjaśnienia co do obowiązującego prawa i zapewne w związku z tym proponował treść orzeczenia. Prystawowie w Policy na równi z sędziami mieli udział w orzekanych karach pieniężnych.

Instytucja prystawa w postaci, w jakiej występowała w Policy i u niektórych plemion chorwackich, jako niezbędne uzupełnienie sądów opierających swe wyroki o prawo niespisane, prawo zwyczajowe, nie wszystkim ludziom dokładnie znane, nie była czymś specyficznym na Bałkanach, gdyż istnienie jej da się stwierdzić znacznie wcześniej u plemion północno-germańskich, a przede wszystkim u plemion wschodnio-fryzyjskich, gdzie występowała pod nazwą *asega*, tj. *Rechtssprecher*, *legem dicens*.

Prystaw w Policy i wśród plemion chorwackich miał w sobie pewien element sakralny, na co wskazuje kara o charakterze sakralnym wymierzana prystawowi zeznającemu fałszywie, jak i okoliczności, które musiały być zachowane przy przeprowadzaniu dowodu zwanego *porotje*. W związku z tym można przypuszczać, że prystaw w najdawniejszych czasach, u plemion chorwackich w ich przasiedzibie na północ od Karpat, w dorzeczu górnej Odry i Wisły, był kapłanem plemiennym, powołanym do wyjaśniania woli bogów, woli, która była nie czym innym, jak niespisanym prawem zwyczajowym. To przypuszczenie stwierdzają stosunki społeczno-ustrojowe u Słowian Zachodnich, np. u Wagrów, gdzie kapłan obok księcia brał czynny udział w sądach wiecowych tegoż plemienia. Tak zapewne było także u plemion lechickich; gdy zaś zostały one ujęte z biegiem czasu organizacją książęcą i schrystianizowane, wówczas rola dawnego kapłana wyjaśniającego prawo uległa ograniczeniu i wystąpiła w tej postaci, jaka da się stwierdzić u polskiego mediatora — prawidlnika.

Posiedzenie naukowe dnia 15 III 1955 r.

Członek Wydziału Wojciech Hejnosz przedstawia pracę własną wydawnictwo źródłowe: *Źródła do dziejów Ekonomii Malborskiej. T. I: Revisio bonorum a. 1510. (Sources pour l'histoire du domaine royal de Malbork. Vol. I: Revisio bonorum a. 1510)*.

Na wstępie referent zaznaczył, że nie będzie uzasadniał bliżej potrzeby publikowania źródeł do dziejów Ekonomii Malborskiej, gdyż sprawa ta jest

dostatecznie jasna. Podjęcie tego wydawnictwa jest uzasadnione dotychczasowym rozplanowaniem publikacji materiałów do historii Prus Królewskich, a w szczególności decyzją prof. G. Labudy wyłączenia z jego planu wydawniczego inwentarzy tej Ekonomii. Wydzielenie więc tego rodzaju materiałów w osobną serię wydawniczą jest wskazane najpierw ze względu na znaczniejszą ich ilość, a ponadto także ze względu na rolę, jaką Ekonomia Malborska odgrywała wśród dóbr królewskich.

Przygotowana do publikacji w I tomie „rewizja” z 1510 r. znana jest jedynie z odpisu, przechowywanego w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie w zespole rachunków Ekonomii Malb. pod sygn. W 194. Rok 1510 jest dla tej Ekonomii szczególnie ważny, gdyż od tego czasu przestała ona być wydzierżawiana i pozostawała w bezpośrednim zarządzie dóbr królewskich. Trudno jest ustalić, kto tu ten zarząd sprawował, gdyż obok starostów malborskich występują w charakterze takich zarządców także inni urzędnicy, jak skarbnik malborski, szafarz względnie *dispensator*, a nawet występujący z tytułem: *arcis Mariaeburgensis magnus procurator*. (Z tymi tytułami kolejno występuje m. in. Jan Baliński, później kasztelan gdański i podskarbi Ziemi Pruskich).

Odpis tej rewizji zawiera pewne uzupełnienia, wniesione do oryginalnego egzemplarza w 1529 r. Pochodzi on — zdaniem referenta — najprawdopodobniej z czasu około połowy XVI w. i przynosi bardzo cenny materiał źródłowy, dotyczący poszczególnych osad i ich mieszkańców oraz powinności tychże na rzecz zamku malborskiego (m. in. obowiązek służby wojskowej chłopów). Interesujące są także wiadomości dotyczące rybołówstwa.

Dalsze uwagi poświęcił referent rękopisowi stanowiącemu podstawę publikacji oraz metodzie wydawniczej, zastosowanej przy przygotowaniu publikacji do druku (w zasadzie oparto się na „Instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX w.”).

(Praca w druku w FONTES TNT t. 44).

Członek Wydziału Leonid Żytkowicz przedstawia pracę własną — wydawnictwo źródłowe: *Inwentarze dóbr stolowych biskupstwa włocławskiego z XVII w., t. III (Inventaria honorum episcopatus wladislaviensis saeculi XVII, vol. III)*.

(Źródło wydane w FONTES TNT t. 38).

Posiedzenie naukowe, dnia 29 III 1955 r.

Członek Wydziału Gerard Labuda przedstawia pracę własną: *Próba nowej systematyki i nowej interpretacji źródeł historycznych*.

(*Essai d'une nouvelle systématique et d'une nouvelle interprétation des sources historiques*).

W pierwszej części swego referatu autor daje przegląd wszystkich dotychczasowych prób usystematyzowania i sklasyfikowania źródeł historycznych. Stwierdził on, że dotychczasowe próby były dokonywane albo z punktu widzenia formalnego, albo rzeczowego. W pierwszym wypadku usiłowano w tym, co nazywamy „źródłem”, wynaleźć jakąś wspólną, porządkującą cechę, dzielącą źródła na działy, klasy, typy itp. W drugim wypadku podstawą klasyfikacji była przynależność rzeczowa poszczególnych źródeł do siebie, co pozwoliło na stworzenie zespołu złożonego np. z samych dokumentów, niezależnie od ich rozmaitych cech formalnych, dalej z pism politycznych, zabytków materialnych itp. Klasyfikację z punktu widzenia formalnego przeprowadził głównie J. Gustaw Droysen, dzieląc źródła na pozostałości (*Überreste*), źródła (*Quellen*) i pomniki (*Denkmäler*). Bernheim zlikwidował grupę źródeł „pomnikowych”, włączając je do pozostałości, a źródła nazwał przekazami, czyli tradycją. Ten podział dualistyczny na: pozostałości i przekazy (tradycję) stał się odtąd podstawą systematyki źródeł dokonywanej z punktu widzenia formalnego; do niego nawiązywały późniejsze, które wprowadziły posługiwały się inną nomenklaturą („pośrednie” i „bezpośrednie”, mówione i nieme, pisane i materialne, świadome i nieświadome), ale w gruncie rzeczy źródłem symbolicznym, pisany, obrazowy, mówiony itp. przypisywały cechę przekazu, a wszystkim źródłom materialnym cechę pozostałości. Jednakże sami ci systematycy dostrzegali, że każde źródło jest równocześnie i pozostałością, i przekazem. Mimo to nie wyciągali wniosków z tego stwierdzenia.

Pierwszą krytykę podziałów formalnych ogłosił W. Bauer (1921), przeciwstawiając mu nową systematykę, opartą na zasadzie przynależności rzeczowej. Określenie przynależności rzeczowej umożliwiające cechy zewnętrzne źródeł. Systematykę tę, operującą takimi podziałami źródeł, jak przyroda, rzeczy (*Sachen*), pisma, mowa, zwyczaje, obrazy itp., rozwinęli następnie w szczegółach E. Keyser (1931) i O. Stolz (1938). Systematycy ci nie uniknęli błędów poprzedników. Nie zdołali oni podzielić źródeł tak, ażeby poszczególne ich grupy nie zachodziły na siebie i nie krzyżowały się. Istotnie, wychodząc z zasady przynależności rzeczowej stworzenie idealnej systematyki wymagałoby tak drobiazgowego podziału, który by już był zaprzeczeniem klasyfikacji.

Zniechęcenie do klasyfikacji źródeł według cech formalnych wyraził najdobitniej Handelsman, zalecając zamiast podziału „naukowego” podział praktyczny, któremu — jego zdaniem — odpowiada podział na źródła pisane i niepisane. Łatwo jednak stwierdzić, że i ten podział jest kontaminacją klasyfikacji formalnej i rzeczowej. Podpada on pod podział dualistyczny Bernheima. Pismo bowiem będąc wytworem procesu historyczne-

go, pojawiającym się w różnym czasie w rozmaitych środowiskach ludzkich, nie może służyć do sklasyfikowania całokształtu źródeł wytworzonych przez człowieka na różnych etapach jego rozwoju. Trudno ustalić granicę między zabytkiem pisanim i symbolicznym lub też obrazowym. Poza tym podział ten utrwała przezwyjęzioną już dziś zasadę dzielenia procesu historycznego na okres źródeł pisanych (czyli tzw. właściwą historię) i okres źródeł niepisanych (czyli tzw. prehistorię). Istnieją społeczeństwa na wysokim poziomie życia społecznego i politycznego obywające się bez pisma. Podział na źródła pisane i niepisane ma więc charakter formalistyczny. Nie oddziela on od siebie prawidłowo źródeł, które utrwaliły proces historyczny bezpośrednio, od tych, co go utrwaliły tylko pośrednio.

W swej krytyce zwrócił autor uwagę, że podział dualistyczny został oparty na fakcie istnienia psychofizycznej struktury człowieka. Przekazy miały odbijać psychiczną, a pozostałości fizyczną stronę człowieka. Nie ma jednak źródeł wyłącznie psychicznych ani źródeł czysto materialnych. W każdym źródle zawarte są nierozdzielnie obie strony zgodnie z monistycznym charakterem przyrody i procesu historycznego. Obie klasyfikacje, ale w szczególności formalna, kładąc nacisk już to na psychiczną, już to na fizyczną stronę działalności ludzkiej, pomijają w zupełności społeczny charakter wszelkiej działalności człowieka. Zdaniem autora błędy popełnione w dotychczasowych klasyfikacjach źródeł są wynikiem niezrozumienia samej istoty źródła.

Wobec tego po rozpatrzeniu dotychczasowych definicji źródła autor próbuje przedstawić własną. Według niego źródłem, biorąc najogólniej, nazwiemy wszystkie pozostałości materialne i psychofizyczne będące wytworem a zarazem odbiciem i częścią procesów przyrodniczych i społecznych w czasie i przestrzeni. W zacieśnieniu do potrzeb historii jako nauki o życiu społeczeństwa trzeba by powiedzieć, że źródłem historycznym nazwiemy wszystkie pozostałości psychofizyczne i społeczne, które będąc wytworem działalności ludzkiej a zarazem uczestnicząc w rozwoju społeczeństwa nabierają przez to zdolności odbijania tego rozwoju. Wskutek tych swoich właściwości (tj. pozostałości i odbicia) źródło jest środkiem poznawczym, umożliwiającym nam naukowe odtworzenie życia społeczeństwa we wszystkich jego przejawach. Definicja ta jest równocześnie nową interpretacją źródła jako takiego. Pozwala ona znacznie głębiej wniknąć w jego istotę, a tym samym umożliwia opracowanie nowej systematyki źródeł. W każdym źródle są reprezentowane pierwiastki fizyczne (tj. materialne), psychiczne (tj. świadomość) i społeczne (tj. rezultaty oddziaływania człowieka na człowieka w procesie produkcji i współżycia). Każdy z tych współczynników jest reprezentowany swoim kwantem w źródle, zmienna tylko jest proporcja ich w stosunku do siebie. Jedne z nich źródło odbija bezpośrednio, a drugie tylko pośrednio. Każde jednak źródło

w większym lub mniejszym stopniu może być wykorzystane dla odtworzenia całokształtu procesu historycznego.

Na pierwszym miejscu należy wymienić wszystkie te źródła, które bezpośrednio odbijają całokształt materialnych warunków bytu; źródła te określono w pracy mianem źródeł *ergotechnicznych*, gdyż są one głównie wynikiem produkcyjnej działalności człowieka w celu podtrzymania jego bytu. W źródłach tych jednak pośrednio znajdują odbicie społeczno-polityczne i kulturalne warunki bytu ludzkiego. Osobną grupę źródeł stanowią pozostałości ilustrujące przyrost i ubytek ludności; nazwano je źródłami *demograficznymi*. Najobszerniejszą grupę źródeł stanowią pozostałości będące wynikiem oddziaływania człowieka na człowieka w procesie produkcji i wzajemnego współżycia; nazwano je źródłami *socjotechnicznymi*. Ich cechą znamioną jest to, że odbijają one w sposób bezpośredni nie tylko ulegające ustawicznej zmianie w toku społecznego podziału pracy stosunki produkcji między ludźmi, lecz także przeróżne formy wzajemnego współżycia w toku kształtowania się różnego rodzaju wspólnot ekonomicznych, społecznych (rodzinnych), narodowościowych, ideologicznych, psychicznych i innych, w szczególności zaś politycznych. Jest rzeczą widomą, że wszystkie te źródła, nazwane tu socjograficznymi, pośrednio odbijają w sobie wszystkie zmiany w zakresie materialnych warunków bytu jak również rozwoju świadomości. Wreszcie czwartą grupę źródeł odbijających w sposób bezpośredni udział świadomości w przetwarzaniu materialnych i społecznych warunków bytu, jak również wszystkie przejawy rozwoju świadomości jako takiej nazwano *psychotechnicznymi*. Ze względu na monistyczny charakter procesu historycznego w obiektywnym rozwoju materialnych i społecznych warunków bytu znajduje w sposób pośredni w ostatnich źródłach również odbicie rozwój świadomości ludzkiej jako takiej.

Ten podział najogólniejszy umożliwia przeprowadzenie bardziej szczegółowej klasyfikacji, zwłaszcza w dziedzinie źródeł socjotechnicznych, które ogólnie biorąc trzeba podzielić na źródła *socjograficzne* i źródła *instytucjonalne*. W pierwszym gromadzą się wszystkie pozostałości będące rezultatem społecznego współżycia w zakresie stosunków produkcji i wszelkiego rodzaju wspólnot, a w drugim pozostałości wszelkiego rodzaju instytucji, zwłaszcza zaś instytucji państwa.

Posiedzenie naukowe dnia 19 IV 1955 r.

Członek Wydziału *Jadwiga Lechicka* przedstawia pracę własną: *Z zagadnień Oświecenia na Pomorzu. (Aus den Problemen der Aufklärung in Pomorze).*

(Praca została wydana w *ROCZNIKACH TNT* t. 60 z. 1).

Członek Wydziału Edmund Cieślak przedstawia pracę własną: *Stosunek Związku Miast Hanzeatyckich do Polski w okresie wojny trzynastoletniej (1454—1466)*. (*L'Union Hanséatique et la Pologne à l'époque de la guerre de treize ans (1454—1466)*).

Zagadnienie stosunku Związku Miast Hanzeatyckich do Polski w okresie trwania wojny trzynastoletniej, a zwłaszcza do faktu powrotu Prus do państwa polskiego nie doczekało się dotychczas monograficznego opracowania. Poruszano je szkicowo i ubocznie w niewielu pracach polskich, rosyjskich i niemieckich.

Hanza nie pozostawała obojętna wobec walki wyzwolenczej stanów pruskich i konfliktów polsko-krzyżackich w XV w. Już w czasie wojny polsko-krzyżackiej w latach 1409/11, a zwłaszcza po klęsce pod Grunwaldem szereg miast hanzeatyckich na czele z Lubeką pośpieszyło z pomocą krzyżakom. Natomiast pod koniec wojny hanzeatyckie miasta pruskie zajęły wyraźnie propolskie, antykrzyżackie stanowisko. Wojna ta nie przyniosła wyzwolenia ziemiom pruskim. Polska kontynuowała dalej walkę z Zakonem nie tylko na płaszczyźnie starć zbrojnych, ale również na płaszczyźnie ideologicznej. W ostatnim zakresie konflikt polsko-krzyżacki stał się podłożem sformułowanych przez przedstawicieli strony polskiej — Stanisława ze Skarbimierza a zwłaszcza Pawła Włodkowica — nowych idei, pomimo głoszenia ich jeszcze w starej, średniowiecznej formie. Równocześnie na terenie państwa krzyżackiego pogłębiał się konflikt pomiędzy coraz bardziej skorumpowanymi krzyżakami a stanami. One też pierwsze podjęły walkę zbrojną przeciwko Zakonowi o wyzwolenie ziem pruskich i ich powrót do Polski. Walka wyzwolencza stanów pruskich wyprzedziła konflikt polsko-krzyżacki, do którego Polska przystąpiła z jasno i ściśle sformułowanym programem działania (akt inkorporacji). Prowadzona walka musiała oddziaływać bezpośrednio na sytuację i interesy miast hanzeatyckich: z jednej strony wymierzona była przeciwko Zakonowi, z którym Hanza ściśle współpracowała, z drugiej decydowała o zmianie sytuacji politycznej i gospodarczej hanzeatyckich miast pruskich, odgrywających poważną rolę w działalności Hanzy. Ta ostatnia miała do pokonania na forum międzynarodowym w okresie trwania wojny trzynastoletniej cały szereg trudności (konflikty względnie spory z Danią, Anglią, Flandrią, Nowogrodem itp.), które nie pozostawały bez wpływu na politykę Hanzy wobec Polski i stanów pruskich.

Przez cały czas trwania wojny trzynastoletniej Hanza zajmowała stanowisko neutralne wobec stron walczących. Bliższa analiza polityki hanzeatyckiej tego okresu wykazuje jednak, że neutralność ta nosiła w wielu dziedzinach charakter stronnicy na korzyść Zakonu Krzyżackiego. Hanza

nie udzieliła pomocy hanzeatyckim miastom pruskim w ich walce przeciwko Zakonowi, chociaż właściwie zobowiązywała ją do tego — solidarność związkowa. Jeszcze przed rozpoczęciem walki zbrojnej a następnie w jej początkach miasta pruskie, a zwłaszcza Gdańsk, zabiegały w Lubecce o pożyczkę konieczną dla przeprowadzenia werbunku żołnierzy najemnych. Nie tylko rada miejska Lubeki, ale również bogaty patrycjat i kapituła odmówiły udzielenia powyższej pożyczki, tłumacząc się brakiem pieniędzy, zaciągnięciem poważnych długów przez miasto w związku z jego niepewną sytuacją polityczną. Tłumaczenie to nie wytrzymuje krytyki. Okazuje się bowiem, że rada, patrycjusze i kapituła pożyczaly w czasie trwania wojny trzynastoletniej znaczne sumy feudałom i to nawet takim, z którymi miasto niejednokrotnie popadało w konflikty.

Hanza kilka razy podejmowała próby pośredniczenia w wojnie Polski i stanów pruskich z Zakonem Krzyżackim. Jest rzeczą charakterystyczną, że czyniła to głównie w interesie Zakonu. Próby pośrednictwa przeprowadzała z reguły na wezwanie stronników, przyjaciół i protektorów Krzyżaków czy też samego Zakonu i to zawsze w momentach krytycznych dla tego ostatniego. Przy największej tego typu akcji podjętej w 1464 r. wysunięte przez pośredników hanzeatyckich propozycje nosiły zdecydowanie prokrzyżacki charakter, jak to wykazuje bliższa ich analiza. Uwaga ta odnosi się zarówno do pierwszego, hanzeatyckiego projektu uregulowania konfliktu Polski i stanów pruskich z Zakonem, jak i do następnych. Wszystkie główne punkty pierwszego projektu: zawieszenie broni na okres lat dwudziestu, rozstrzygnięcie po dwunastu lub czternastu latach pretensji terytorialnych stron przez sędziów rozjemczych na drodze prawnej — w istocie rzeczy były korzystne dla Krzyżaków. Ostatni projekt hanzeatyckich pośredników, sformułowany już po ogłoszeniu przez stronę polską pertraktacji za zerwane na skutek niewłaściwego postępowania poselstwa krzyżackiego, najlepiej charakteryzuje fakt nieumieszczenia w nim punktu dotyczącego uznania przez Zakon zwierzchnictwa króla polskiego (pomimo wyrażenia na to zgody przez posłów krzyżackich). Dodajmy, że projekt ten, według pośredników hanzeatyckich, zawierał maksymalne ustępstwa wobec Polski, mając na celu skłonienie poselstwa polskiego do ponownego wznowienia przerwanych pertraktacji.

Zawarty w 1455 r. traktat pokojowy pomiędzy królem duńskim Krystianem a Hanżą zawierał szereg zobowiązań Hanzy nieprzychylnych lub wręcz wrogich stanom pruskim.

Trzeba jednak podkreślić, że nie wszystkie posunięcia Hanzy z okresu wojny trzynastoletniej nosiły charakter nieprzychylny Polsce i stanom pruskim. Przede wszystkim należy tutaj wymienić pośrednictwo i doprowadzenie do rozejmu i jego przedłużania w sporze Polski i stanów pruskich z Danią. Podobną akcję przeprowadziła Hanza odnośnie Amsterda-

mu. Sama Hanza zainteresowana była w takim rozwiązaniu powyższych konfliktów, gdyż związana z nimi działalność kaprów obydwu stron na morzu szkodziła hanzeatyckiej wymianie handlowej szlakami morskimi. Chęć zredukowania do minimum ujemnych dla interesów hanzeatyckich skutków wojny trzynastoletniej i ewentualnego wyciągnięcia z niej korzyści powodowała hanzeatycką troskę o zabezpieczenie wolności handlu i żeglugi w okresie wojny, o utrzymanie stosunków handlowych z obydwu stronami walczącymi oraz o łagodzenie sporów i zadrażnień powodowanych działalnością kaprów gdańskich. Ta sama tendencja leżała u podstaw wzajemnego świadczenia sobie usług przez miasta hanzeatyckie i pruskie w zakresie ostrzegania statków przed grożącymi im niebezpieczeństwami. Podobnie hanzeatyckie miasta inflanckie pomimo presji tamtejszych feudałów świeckich i duchownych przez cały czas trwania wojny trzynastoletniej konsekwentnie dążyły do załagodzenia sporów i utrzymania przyjaznych stosunków z miastami pruskimi, przede wszystkim z Gdańskiem. Na korzyść miast hanzeatyckich trzeba zaliczyć również niewyciągnięcie przez nie konsekwencji wobec miast pruskich z faktu oblężenia Związku Pruskiego banicją przez cesarza.

Na nieprzychylny stosunek Hanzy do walki wyzwoléncejszej stanów pruskich wpłynął również — obok wyżej wymienionych już czynników — oddolny, buntowniczy charakter tej walki, wymierzonej przeciwko legalnej władzy feudalnej — Zakonowi Krzyżackiemu. Posiadała ona niepokojący dla przedstawicieli władz feudalnych charakter i w związku z tym wywołała przychylne stanowisko i objawy solidarności wobec Krzyżaków ze strony licznych feudałów świeckich i duchownych oraz patrycjuszowskich rad miast hanzeatyckich. Rady te były wrogo nastawione do tego rodzaju buntów przeciwko legalnej władzy i na własnym terenie ostro zwalczały wszelkie próby rewolt i zmiany ustroju miast. Podkreślamy, że w trakcie trwania wojny trzynastoletniej w szeregu miast hanzeatyckich wybuchały walki ustrojowe, potęgując czujność i nieprzychylność patrycjuszowskich rad do wszelkich oddolnych buntów.

Wojna trzynastoletnia zadecydowała o trwałym wciągnięciu ziem pruskich do procesu formowania się zasadniczych elementów narodu polskiego a zwłaszcza wspólnoty terytorialnej i gospodarczej. Wciągnięcie Pomorza a w tym i hanzeatyckich miast pruskich w ramy rozwoju narodowości polskiej i coraz silniejsze ugruntowywanie tego procesu pociągało za sobą niekorzystne dla Hanzy skutki. Interesy hanzeatyckich miast pruskich, na czele z Gdańskiem, na skutek powyższych faktów w coraz większym stopniu wiązały się z zapleczem polskim, stopniowo coraz silniej odbiegały od interesów ogólno-hanzeatyckich, chociaż miasta te w dalszym ciągu należały do Hanzy. W fakcie włączenia Pomorza wraz z hanzeatyckimi miastami pruskimi do procesu formowania się narodowości pol-

skiej tkwi antyhanzeatycki charakter wojny trzynastoletniej. Wszelkie bowiem wciągnięcie do procesu formowania się określonej narodowości części terytoriów objętych wpływami Hanzy pociągało za sobą rozsadzanie jej feudalno-kosmopolitycznego systemu handlowego. W tym sensie wojna trzynastoletnia była poważnym ciosem dla Hanzy. Pełne jego skutki ujawniały się w coraz silniejszym stopniu po zaprzestaniu działań wojennych, kiedy miasta pruskie, przede wszystkim Gdańsk, powiązane coraz silniej z interesami zaplecza polskiego stały się czynnikiem rozsadzającym jedność i potęgę Hanzy.

Posiedzenie naukowe dnia 23 IX 1955 r.

Członek Wydziału Gerard Labuda przedstawia pracę własną: *Źródła historiograficzne kroniki Anonima Galla*. (Les sources historiographiques de la Cronique de Gallus Anonimus).

Posiedzenie naukowe dnia 28 X 1955 r.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawia pracę Kazimierza Kubika: *Polskie szkolnictwo prywatne w Gdańsku od XVI do XVIII w.* (L'enseignement privé polonais à Gdańsk aux cours des XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles).

Posiedzenie naukowe dnia 15 XI 1955 r.

Członek Wydziału Stanisław Hoszowski przedstawia pracę własną: *Zniszczenia w czasie wielkiej wojny szwedzkiej na terenie Prus Królewskich*. (Dévastations en Prusse Royale du temps de la grande guerre polono-suédoise).

Prusy Królewskie od swego zjednoczenia z Polską w połowie XV w. aż po pierwsze ćwierćwiecze XVII w. przeżywały okres świetnego rozwoju gospodarczego w wyniku żywego rozwoju sił wytwórczych na własnym terenie oraz w związku z funkcją pośrednictwa w obrotach handlowych między całą Rzeczpospolitą i zagranicą. Były najbardziej pod względem ekonomicznym zaawansowaną dzielnicą kraju. Ten pomyślny rozwój został przerwany pierwszą wojną szwedzką z lat 1626—1629, w czasie której liczne armie walcząc i konsystując na tym terenie dokonały dużych zniszczeń kraju. Na podstawie wstępnych badań można już stwierdzić, że 1) województwa: chełmińskie i malborskie uległy silniejszemu zniszczeniu niż woj. pomorskie; 2) straty w zakresie rolnictwa wyraziły się w dużej dewastacji gospodarstw folwarcznych i chłopskich, których ubytek, różny w różnych okolicach, można szacować w granicach od $\frac{1}{3}$ do $\frac{2}{3}$ stanu przed-

wojennego; 3) zniszczenia wojenne spowodowały poważną redukcję sił wytwórczych, co w połączeniu z utrudnieniem przez długi okres czasu normalnego ruchu handlowego powodowało zahamowanie rozwoju gospodarczego tej dzielnicy; 4) skutków zniszczeń nie zdołano już zlikwidować całkowicie aż do wybuchu drugiej wojny w 1655 r. Wolne tempo odbudowy ekonomicznej świadczyło, że istniały wewnętrzne, strukturalne czynniki działające w kierunku regresu gospodarczego i one to przesądziły nikły wynik tej odbudowy.

Druga wojna szwedzka (1655—1660) przyniosła jeszcze większe straty i zniszczenia. Przeprowadzone badania w oparciu o współczesne wizytacje diecezjalne i lustracje królewskich doprowadziły do następujących stwierdzeń: 1) Straty ludnościowe mierzone ubytkiem ilości pełnorolnych chłopów (gburów) wynosiły w trzech województwach od 67 do 77% dawnego stanu. 2) Największy spadek zaludnienia występuje w królewskich; tracą one około 18% więcej ludzi niż inne kategorie własności ziemskiej. 3) Ogólny spadek zaludnienia wsi Prus Królewskich zamykał się w granicach 50—70%, czyli wynosił około 60% przedwojennego stanu. Tyleż samo prawdopodobnie straciły małe miasta. Mniej ucierpiały duże miasta. Gdańsk stracił około $\frac{1}{3}$ części ludności, Toruń $\frac{1}{4}$, a Elbląg jeszcze mniej.

Ogromne straty poniosło gospodarstwo wiejskie. Na terenie królewskich 29% wsi uległo całkowitemu zniesieniu, 33% wsi utraciło więcej niż połowę swych gospodarstw gburskich, 38% zachowało ponad połowę swych zagrod i ludzi. Ogólny stan zniszczeń wsi w królewskich można szacować na $\frac{2}{3}$ zasobu dawnych sił wytwórczych. Tak znaczny stopień zniszczeń jest zrozumiały na tle faktów, że był to teren gospodarczo bardzo rozwinięty oraz że działania wojenne i konsystencje wojsk na tym terenie były szczególnie częste. Wyższy niż w innych dzielnicach stopień ubytku sił wytwórczych należy uznać za specyfikę Prus Królewskich. Gospodarstwa zagrodnicze poniosły równe pod względem ilościowym straty z gburami. Liczniej przetrwały gospodarstwa najlepiej sytuowanej grupy chłopów — sołtysów i lemanów. Nie można było ująć strat w narzędziach rolniczych i w inwentarzu żywym; były one bardzo znaczne, o czym świadczy fakt, że niejednokrotnie gburzy wobec braku sprzężaju przechodzili do kategorii ludności zagrodniczej.

Podobnemu zniszczeniu co chłopskie uległy także gospodarstwa folwarczne. W królewskich ze 163 folwarków istniejących przed wojną 47% było po niej całkowicie zniszczonych lub pustych, a reszta znacznie zrujnowana. Przeciętne zniszczenie należy cenić na z górą 60%.

Upadek przemysłu wyraził się w ubytku ilości rzemieślników oraz w zrujnowaniu lub spaleniu obiektów przemysłowych. Źródła zanotowały tylko zmiany w zakresie przemysłu młynarskiego. Otóż ze 170 młynów

istniejących w tychże królewstwach przed wojną zostało zniszczonych i stało po wojnie pustką 57 (34%), a ogólny potencjał przemysłu młynarskiego spadł do 56% stanu dawnego.

Brak materiału do zbadania stopnia dewastacji dóbr innych kategorii własności. Nieco mniejsze straty niż królewstwy mogły ponieść tylko dobra szlacheckie i duchowne, bronione konstytucjami sejmowymi przed konsystencjami wojsk krajowych.

Trudne jest podsumowanie stanu strat gospodarczych w małych miastach z uwagi na rozproszone i fragmentaryczne źródła, natomiast ustalenie zniszczeń w dużych miastach wymagałoby osobnych, specjalnych studiów. Na podstawie przykładowych obserwacji można stwierdzić, że ruina małych miast i miasteczek przekraczała nawet poziom stwierdzony dla wsi, jedynie zniszczenia w dużych miastach były mniejsze. W miastach zaznaczył się silnie ubytek kapitałów kupieckich oraz urządzeń przemysłowych. Cały kraj wyniszczały wysokie kontrybucje na utrzymanie wojsk oraz grabież środków pieniężnych przez żołdactwo.

Wojna i spowodowane przez nią zniszczenia oddziaływały silnie na całość kształt ekonomiki dzielnicy pomorskiej. W zakresie rolnictwa i stosunków wiejskich zniszczenia materialne i wyludnienie pociągnęły za sobą regres w technice rolnej, wzrost ilości ziemi leżącej odłogiem, spadek produkcji zarówno w gospodarstwach chłopskich, jak i folwarcznych. W tych ostatnich przez szereg lat powojennych nie podejmowano produkcji w ogóle, a w większości z nich wysiewy i zbiory nie dochodziły połowy stanu przedwojennego. Odbudowa postępowała bardzo wolno.

Na wsi dokonały się w okresie powojennym znaczne zmiany w strukturze społeczno-gospodarczej. W ogólnym zaludnieniu wsi zaznaczył się spadek procentowego udziału samodzielnych i pełnorolnych gburów, a wzrost małorolnych lub bezrolnych zagrodników i komorników. Pogłębiał się proces pauperyzacji. Depopulacja wzmogła ruchy migracyjne i osadnictwo, które najkorzystniej rozwija się w oparciu o dzierżawę krótko- lub długoterminową oraz o system olenderski. Feudałowie w celu zachęcenia do osiedlania się w ich dobrach udzielają osadnikom kilkuletniej wolnizny od powinności, a nawet zaopatrują ich w inwentarz; istnieje jednakowoż tendencja przerzucania kosztów odbudowy na barki chłopów i nowych osadników. Po okresie ponownego zagospodarowania się chłopów zdarzają się próby ze strony właścicieli ziemi podnoszenia świadczeń a nawet powracania na pańszczyznę w dobrach, które poprzednio przeszły na czynsz.

Duży spadek dochodów feudalnych z ziemi oraz trudności odbudowy powodują silne zróżnicowanie stanu zamożności wśród szlachty: przybiera na sile system wypuszczania folwarków w dzierżawę, prowadzący do ra-

bunkowej gospodarki rolnej i wzmożonego wyzysku chłopą. Folwark powojenny na terenie Prus Królewskich ewoluje w kierunku parobczańskoj-najemnym, wzrasta znaczenie pracy najemnej. Część folwarków jest przez szereg lat po wojnie nieczynna, ale równocześnie powstają nowe folwarki organizowane na gruntach dawniej chłopskich, zdarzają się też wypadki wypuszczenia za czynszem ziemi dotąd folwarcznej.

Miasta małe ulegają procesowi agraryzacji, w dużych miastach ludność pauperyzuje się w związku z upadkiem przemysłu, pracującego dawniej nie tylko na potrzeby lokalne, ale także na zbyt ogólnokrajowy oraz handlu miejscowego, krajowego i zagranicznego.

Redukcja sił wytwórczych dzielnicy do $\frac{1}{3}$ stanu przedwojennego utrwałała stosunki feudalne. Odbudowa życia gospodarczego postępowała wolno z uwagi na intensywność zniszczeń i z powodu regresywnych cech ustroju społeczno-gospodarczego szlacheckiej Polski. Z konieczności jednak przy odbudowie gospodarki musiano sięgać do form, które sprzyjały narastaniu gospodarki towarowo-pieniężnej. Tą formą na terenie Prus Królewskich były na wsi czynsz, emfiteuza i osadnictwo olenderskie, zaś w mieście system nakładczy i manufaktura scentralizowana.

Posiedzenie naukowe dnia 6 XII 1955 r.

Członek Wydziału Marian Biskup przedstawia pracę własną: *Rozmieszczenie własności ziemskiej województwa chełmińskiego i malborskiego w drugiej połowie XVI wieku. (Die Karte der Dislozierung der Grundbesitzes der Wojewodschaft Chełmno (Kulm) und Malbork (Marienburg) in der zweiten Hälfte des XVI Jahrhunderts).*

(Praca wydana w ROCZNIKACH TNT t. 60 z. 2).

POSIEDZENIA KOMISJI PRAWNICZEJ

Posiedzenie naukowe dnia 11 XI 1955 r.

Witold Lis-Olszewski przedstawia pracę własną: *Terytorialny i personalny zasięg ustawy „Lex Julia de coërcendis adulterüs”.*

Posiedzenie naukowe dnia 12 XII 1955 r.

Zbigniew Zdrójkowski przedstawia pracę własną: *Tomasz Kuźmirski, nieznaný prawnik-humanista z końca XVIII w.*

W Y D Z I A Ł II
FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY

Posiedzenie naukowe dnia 4 II 1955 r.

Członek Wydziału Tadeusz Czeżowski przedstawia pracę Tadeusza Kotarbińskiego: *Błąd praktyczny i jego rodzaje. (L'erreur pratique et ses variétés)*.

Przez błąd praktyczny prelegent rozumie wykonanie przeciwnego lub daremnego ruchu zewnętrznego lub zespołu ruchów lub niewykonanie potrzebnego ruchu zewnętrznego. Podobnie rozumiany błąd praktyczny jest więc czymś różnym od błędu teoretycznego, myślowego, polegającego na pomyśleniu z przekonaniem myśli fałszywej. Z zakresu dociekań prelegent wyłączył analizę krytyczną ruchów mówienia, pisania lub gestykulacji, o ile chodzi o prawdziwość lub fałszywość myśli za ich pomocą wypowiedzianych. Natomiast przypadki innych błędów praktycznych, popełnianych skutkiem takich ruchów, np. przypadki różnych tzw. przeżyczeń, włączył do dziedziny rozważań.

Po ustaleniu pojęcia błędu praktycznego nastąpiło rozejrzenie się w rozmaitości jego postaci, wyróżnianych i grupowanych tak, jak do tego skłania w naturalny niejako sposób sam materiał obserwacyjny. A trzeba dodać, że odczyt miał charakter sprawozdania z kilkuset spostrzeżeń zanotowanych przez prelegenta a dotyczących błędów praktycznych życia codziennego. Omówione zostały kolejno przypadki tzw. *quid pro quo*, przypadki perseweracji automatycznej, przypadki wykolejeń zamierzonego toku czynności, przypadki, kiedy się zapomniało zrobić to a to, kiedy się coś zgubiło, zaprzepaściło, kiedy nie powiodło się poszukiwanie, kiedy się nie zdobyliśmy na niezbędną interwencję lub kiedy wtrąciliśmy się w tok zdarzeń pochopnie a nie do rzeczy, a wreszcie przypadki błędów praktycznych popełnianych skutkiem błędów myślowych. Przy tej sposobności zwróciło się uwagę na paradoksalne przykłady błędów praktycznych racjonalnych, gdyż motywowanych przez namysł poprawny oraz na ich odpowiedniki w postaci powodzeń irracjonalnych, gdyż osiąganym mimo niepoprawności motywacji. Charakterystykom poszczególnych typów błędów praktycznych towarzyszyły uwagi na temat ich źródeł i sposobów zaradczych przeciwko nim.

W zakończeniu prelegent wypowiedział domysł, że wszystkie rodzaje błędu praktycznego mają pewną istotną wspólność, która polega na braku jakiegś, takiej czy innej składowej w napędach wyznaczających nasze zachowanie się ruchowe. Błąd praktyczny byłby w takim razie jako taki skutkiem pewnego niedoboru aktywności (nie zawsze, lecz w licznych przypadkach zasługującego na nazwę lenistwa).

Posiedzenie naukowe dnia 4 II 1955 r.

Członek Wydziału Tadeusz Czeżowski przedstawia pracę własną: *O graficznych metodach rozwiązywania sylogizmów. (Sur les méthodes graphiques de la solution des syllogismes).*

Członek Wydziału Tadeusz Czeżowski przedstawia pracę własną: *O odwadze. W nawiązaniu do Arystotelesa. (Du courage. Réflexion sur les textes d'Aristote).*

(Streszczenia zostały wydane w SPRAWOZDANIACH TNT t. 8).

Posiedzenie naukowe dnia 21 IX 1955 r.

Członek Wydziału Tadeusz Czeżowski przedstawia pracę własną: *O hipotezach. (Sur les hypothèses).*

(Praca w druku w *Odczyty Filozoficzne, Prace Wydz. Filolog.-Filozof.*, t. VII, zes. 1).

Członek Wydziału Tadeusz Czeżowski przedstawia pracę Romana Ingardena (sen.): *Niektóre twierdzenia o związku przyczynowym. (Quelques thèses sur le rapport causal).*

1) Odczyt był streszczeniem I rozdziału książki autora pt. *Das Kausalproblem*, napisanej w ciągu ostatnich dwóch lat. Książka ta zawiera rozwinięcie i pogłębienie koncepcji związku przyczynowego, podanej przez autora w I tomie *Sporu o istnienie świata* (1947), i traktuje zagadnienie związku przyczynowego w łączności z ogólnym problemem formalnej budowy świata. Składa się z trzech rozdziałów, z których I zawiera podstawowe pojęcia i twierdzenia o związku przyczynowym, II omawia różne postaci determinizmu, III jest poświęcony omówieniu tych faktów wykrytych przez przyrodoznawstwo nowożytne, które stanowią ilustrację twierdzeń autora o związku przyczynowym a zarazem ich empiryczne potwierdzenie.

2) Związek przyczynowy jest tu traktowany wyłącznie jako: A) związek wewnątrzświatowy; B) związek między dwiema realnościami; C) ale nie każdy związek wewnątrzświatowy między dwiema realnościami jest związkiem przyczynowym. Np. związek między cechą przedmiotu a przedmiotem ucechowanym, między cechami tego samego przedmiotu, między formą a materią cechy itp. nie są związkami przyczynowymi. Tak samo: dwie przechodzące w siebie fazy jednego procesu jednostajnego, dwie kolejne fazy niezmiennego się stanu jakiejś rzeczy nie stanowią członów związku przyczynowego. Wreszcie: nie każdy człon świata jest w da-

nej terażniejszości przyczyną czegoś, np. procesy jednostajne, niezmiennie stany czegoś mogą być okolicznościami zajścia pewnej przyczyny, a nie samą przyczyną. Tak samo: nie wszystko, co w pewnej chwili dokonuje się lub zachodzi w świecie, jest bezpośrednim skutkiem czegoś, może być bowiem jedynie dalszą fazą wcześniej rozpoczętego procesu lub stanu niezmiennego jakiejś rzeczy, choć pośrednio ma jakąś przyczynę. Jedyne każde zdarzenie zachodzące w dowolnej terażniejszości jest skutkiem czegoś, tzn. ma swoją przyczynę bezpośrednią. — Stąd płynie konieczność bliższego określenia związku przyczynowego.

3) Związek przyczynowy jest jednym ze związków *resp.* sposobów powiązania różnych między sobą składników świata realnego. Wyjaśnienie jego natury stanowi przeto przyczynek do analizy struktury świata. W stosunku do reszty świata, w którym zachodzi, sam jest w następującym sensie niesamodzielny: nie jest od niej izolowany, lecz łączy się z nią w rozmaity sposób: a) zgodnie z określeniem przyczyny (zob. niżej pod 4) na to, by pewne zdarzenie było przyczyną, potrzebne są okoliczności, w których do niej dochodzi i z którymi ona współokreśla jakość swego skutku; b) człony związku przyczynowego z uwagi na swą formę domagają się istnienia innych, odpowiednio uformowanych składników świata (zdarzenia — procesy — przedmioty trwające w czasie, w szczególności rzeczy¹); c) każdy związek przyczynowy $P_1(x, y)$ staje się składnikiem łańcucha związków przyczynowych przez to, że jego człony są zarazem członami innych związków przyczynowych, np. $P_0(w, x)$ i $P_2(y, z)$; przyczyna x w P_1 jest wtedy skutkiem w P_0 , skutek zaś w P_1 jest przyczyną w P_2 .

4) Związek przyczynowy jest dwuczłonowy: (a) — przyczyna, (b) — skutek², przy czym domaga się zachodzenia czynnika trzeciego (c), stanowiącego okoliczności zajścia przyczyny (a) i współokreślającego jakościowo (b). Przyczyna (a) jest dopełniaczem aktywnego³ warunku wystarczającego (a + c) zajścia skutku (b). Skutek jest zmianą różną od (a) i zarazem wywołaną przez (a) w sytuacji przedmiotowej pewnego systemu zachodzącej przed dokonaniem się (a), stanowiącą zaś z uwagi na swą formę i jakościowe określenie jedną całość.

5) Należy odróżnić zdarzeniowy związek przyczynowy od procesowego związku przyczynowego. Pierwszy jest zdarzeniem wyższego rzędu, a członami jego są zdarzenia składowe, drugi jest sam procesem wyższego rzędu, a członami jego są procesy. Przykład pierwszego: Uderzenie młotkiem

¹ Pojęcie zdarzenia, procesu i przedmiotu trwającego w czasie tudzież stosunki egzystencjalne między nimi opracowałem w *Sporze o istnienie świata*, por. § § 26, 27, 28, 59.

² Są to pojęcia względne i korelatywne.

³ Obok aktywnych istnieją nieaktywne warunki wystarczające, np. w dziedzinie przedmiotów matematycznych.

wazonu porcelanowego wywołuje pęknięcie tego wazonu. Przykład drugiego: Przepływanie prądu elektrycznego przez przewodnik wywołuje ogrzewanie się tego przewodnika⁴.

6) Należy odróżnić bezpośrednie i pośrednie związki przyczynowe. Pośredni związek przyczynowy zachodzi tam, gdzie między dwoma członami istnieje przynajmniej jeden trzeci, który jest skutkiem (bezpośrednim lub pośrednim) pierwszego, a zarazem przyczyną (bezpośrednią lub pośrednią) drugiego. Gdzie brak takiego (co najmniej jednego) trzeciego członu, zachodzi bezpośredni związek przyczynowy: (a) jest bezpośrednią przyczyną (b), który jest jej bezpośrednim skutkiem. Tylko bezpośrednia przyczyna jest przyczyną w ścisłym tego słowa znaczeniu.

7) Bezpośredni związek przyczynowy (zdarzeniowy) może zachodzić między zdarzeniami albo wprost, albo nie wprost. Wprost zachodzi bez udziału procesów, nie wprost przy ich udziale. W drugim przypadku przyczynę stanowi pewna mnogość zdarzeń, będących początkami wyłaniających się z nich procesów *j e d n o s t a j n y c h*, które rozwijając się w sposób ciągły doprowadzają do ich skrzyżowania się w jednym zdarzeniu, będącym skutkiem owej mnogości zdarzeń początkowych.

8) Asymetryczność związku przyczynowego: 1. Przyczyna bezpośrednia (a) wytwarza skutek (b) i uczynnia okoliczności (c), wśród których dochodzi do wytworzenia skutku; natomiast skutek jest wytworzony przez (a), ale jej sam nie wytwarza. 2. Przyczyna określa („determinuje“) przy współudziale okoliczności materię i formę skutku, natomiast skutek jej nie określa. Zarówno istnienie jak i jakościowe uposażenie (materia) przyczyny musi się dokonać bez współudziału jej skutku. 3. Przyczyna wraz z okolicznościami swego zajścia (a+c) stanowi warunek wystarczający zajścia i jakościowego uposażenia skutku, zaś dokonanie się jej w indywidualnym przypadku jest warunkiem niezbędnym zajścia skutku: bez dokonania się (a) nie ma (b). Natomiast skutek nie jest wystarczającym warunkiem przyczyny. 4. Skutek (b) jest warunkiem niezbędnym dla dokonania się (a): (a) nie może się spełnić bez zajścia (b), ponieważ (a) jest czymś, co w swej materii jest takie, iż wobec istnienia (c) domaga się zaistnienia (b) o całym określonej materii, gdyż samo w materii swej jest czymś niesamodzielnym, niezupełnym. Skutek jest jednoznacznie określonym uzupełnieniem, dopełnieniem jakościowym przyczyny. Przynajmniej w pewnych przypadkach przyczyna stanowi zaburzenie, nierównowagę w systemie, w obrębie którego zachodzi, a wywołując skutek, sprowadza przezeń ponowny stan równowagi. Przyczyna, stanowiąc takie zaburzenie, odznacza

⁴ Jedno i drugie rozumiane jako indywidualny przypadek. Dalsze wywody dotyczą głównie związku przyczynowego zdarzeniowego, jakkolwiek niektóre twierdzenia dadzą się także zastosować do procesowego związku przyczynowego.

się pewną chwiejnością bytową, dzięki której właśnie musi przejść w skutek. Zachodzi istotnościowa zależność przyczyny od skutku, mająca swe źródło w jej potrzebie uzyskania uzupełnienia przez materię skutku. Przy tym dzięki swemu jakościowemu uposażeniu jest ona sprawna urzeczywistnić skutek; realizując się sama, realizuje skutek. Skutek natomiast nie realizuje swej przyczyny, lecz ją jakościowo dopełnia czy zrównoważa. Oczywiście zdarzenie będące skutkiem jest takim dopełniającym czynnikiem jedynie w stosunku do zdarzenia, które jest przyczyną, zarazem jednak pod innymi względami może być albo takie, iż samo z kolei domaga się uzupełnienia i staje się przez to przyczyną nowego skutku, albo jest początkiem pewnego procesu jednostajnego, który sam dla siebie nie jest wystarczający do wywołania nowego skutku i toczy się jednostajnie, aż nie skrzyżuje się z jakimś innym procesem, wspólnie z którym doprowadza do nowego skutku, albo wreszcie jest w jakościowym swym uposażeniu samowystarczalny i stanowi początek pewnego niezmiennego stanu rzeczy. Innymi słowy: jeżeli pewne zdarzenie jest w jakościowym swym uposażeniu takie, iż nie jest samowystarczalne, ale zarazem nie jest sprawne wywołać innego zdarzenia (skutku), które je uzupełni swym jakościowym uposażeniem *resp.* przywróci równowagę, wówczas nie jest samodzielnie przyczynotwórcze, lecz stanowi jedynie początek pewnego procesu jednostajnego, który jedynie przez skrzyżowanie się z innym procesem lub dobozem procesów wytwarza wraz z nimi wspólny skutek. W ten sposób dochodzi do drugiego typu związku przyczynowego bezpośredniego, ale nie dokonującego się wprost między zdarzeniami. Między przyczyną pośrednią a jej skutkiem nie zachodzi opisany tu szczególnie stosunek między ich jakościowymi uposażeniami.

9) Stosunek czasowy między przyczyną a skutkiem. W przypadku bezpośredniego związku przyczynowego (zdarzeniowego), zachodzącego wprost między zdarzeniami, przyczyna i skutek są sobie współczesne. Wynika to zarówno stąd, że przyczyna wraz z okolicznościami stanowi wystarczający warunek swego skutku, jak i stąd, że będąc w jakościowym swym uposażeniu zależna od skutku jako swego dopełnienia, nie może istnieć przez pewien okres czasu bez skutku, okres — po którym dopiero nastąpiłby skutek. Natomiast w związku przyczynowym zachodzącym nie wprost między zdarzeniami, lecz przy współdziałaniu procesów, których początki stanowią zdarzenia jako przyczyny skutku będącego skrzyżowaniem się danych procesów, przyczyna jest wcześniejsza od skutku. Wśród pośrednich związków przyczynowych jedne są takie, iż składają się z samych bezpośrednich i wprost między zdarzeniami zachodzących związków przyczynowych, drugie zaś składają się ze związków, w których biorą udział procesy. W pierwszym przypadku pośrednia przyczyna jest współczesna ze swym (pośrednim) skutkiem, w drugim natomiast przyczyna pośrednia

jest wcześniejsza od swego (pośredniego) skutku. Żadna natomiast przyczyna nie jest późniejsza od swego skutku.

Uznanie współczesności bezpośredniej przyczyny i jej skutku w związku przyczynowym zachodzącym wprost między zdarzeniami nie prowadzi więc, jak się tego obawiał Hume, do momentalności całego przyczynowo powiązanego dziania się świata.

10) Zarówno sama definicja przyczyny (bezpośredniej — wprost), jak i rola procesów przy związkach przyczynowych zakłada, iż mogą istnieć w świecie przez pewien okres czasu jednostajne procesy, *resp.* niezmiennie stany pewnych przedmiotów trwających w czasie. Jedno i drugie jest możliwe w świecie jedynie wtedy, jeżeli w świecie znajdują się systemy relatywnie izolowane. Przyjmując, że nie ma w świecie i że są niemożliwe systemy *a b s o l u t n i e* izolowane, — sprzeczne to jest bowiem z zasadą jedności świata — należy się zgodzić, iż zasada ta dopuszcza znajdowanie się w świecie systemów *w z g l ę d n i e* izolowanych. Przez system względnie izolowany należy rozumieć system, który jest izolowany zawsze tylko pod *n i e k t ó r y m i* względami, pod innymi zaś nie, przy tym izolacja rozciąga się zawsze tylko na pewien określony (skończony) okres czasu, a zarazem istnieje zawsze dolna albo górna granica odporności izolatora, po której przekroczeniu izolacja ustaje. Czy i jakie systemy względnie izolowane istnieją faktycznie w świecie realnym, to jest sprawa empiryczna, której rozstrzygnięcia tu nie przesądzam. Na razie chodzi jedynie o to, że systemy relatywnie izolowane stanowią warunek niezbędny zachodzenia w świecie związków przyczynowych w określonym tu znaczeniu. Ich ewentualne istnienie w świecie wprowadza w jego budowę dwojakiego rodzaju nieciągłości: a) w następstwie czasowym — z jednej strony zdarzenia, przerywające procesy jednostajne i stany niezmiennające się przez pewien czas, z drugiej strony stany oddzielające od siebie zdarzenia i procesy; b) we współczesności — rozgraniczenia ostre między różnymi systemami względnie izolowanymi. Nieciągłości ostatniego typu stoją w ścisłym związku z możliwością istnienia w świecie wielu odrębnych przedmiotów indywidualnych, przy czym względność izolacji między nimi sprawia, iż one wszystkie należą do jednego i tego samego jednolitego świata.

11) Wypowiedziane tu twierdzenia i określenia wchodzących w grę pojęć podstawowych dla teorii związku przyczynowego prowadzą do szeregu ogólnych twierdzeń o dalszych właściwościach tego związku i jego członów, których już na tym miejscu nie przytaczam. Z drugiej strony dadzą się one wyprowadzić, przy uznaniu szeregu ogólnych zasad teorii przyczynowości i przyczynowego uporządkowania świata, z których wymienię tu tylko jedno, mianowicie zasadę przyczyn. W dziejach filozofii sformułowano ją w bardzo rozmaity sposób. Wybieram dla niej sformułowanie następujące: Każde zdarzenie w świecie ma swoją bezpośrednią przyczynę.

Uznanie tej zasady za obowiązującą w świecie realnym rozstrzyga o przyjęciu determinizmu w świecie. Dalsze rozważania pokazują jednak, że przy uznaniu tej zasady możliwe są jeszcze różne postaci determinizmu. Ich rozróżnieniu i zbadaniu ich możliwości w świecie poświęcone są dalsze rozważania autora, które już wykraczają poza ramy odczytu.

Członek Wydziału Tadeusz Czeżowski przedstawia pracę Romana Ingardena (sen.): *Elementy dzieła muzycznego*¹. (*Éléments de l'oeuvre musical*).

Dzieło muzyczne jest tworem wielofazowym, w którym podstawowymi i elementarnymi zjawiskami są jakości dźwiękowe (*resp.* echowe, szmerowe). Na nich lub z nich budują się różnorodne twory dźwiękowe zabarwiające się wtórnie dzięki następowaniu po sobie w określony sposób i łączące się ze sobą w *continuum quasi-czasowe* samego dzieła. Twory te nie wyczerpują pełni kwalifikacji dzieła, biorą bowiem w nim udział jeszcze różnego rodzaju jakości i twory niedźwiękowe, osadzone na tworach dźwiękowych jako ich dalsze i pochodne kwalifikacje. Są one wyznaczone przez podłoże brzmieniowe dzieła, które stanowią powiązane ze sobą twory dźwiękowe. Całość konkretną dzieła tworzą dopiero twory dźwiękowe wraz z ich niedźwiękowymi kwalifikacjami. Obu tym stronom dzieła należy poświęcić pewne uwagi.

A. Dźwiękowe podłoże dzieła muzycznego

Twory dźwiękowe stanowiące składniki dzieła (motywy, frazy, zdania różnego rodzaju) są konkretami pod każdym względem jakościowo określonymi. Budują się z nich „duże” części dzieła (o ile ono je posiada), jak np. cztery części sonaty czy symfonii. Motywy, frazy itd. przechodzą na ogół w siebie i istnieje szereg przejść (mniej lub więcej zwartych) jednego tworu w drugi. Natomiast „duże” części (np. w symfonii) na ogół nie „przechodzą” w siebie, lecz jedynie luźno następują po sobie.

U podłoża tworów dźwiękowych występują poszczególne dźwięki (tony) dostępne receptorowi w swej jakości i w odrębności od innych dźwięków. Dzięki temu dochodzi w dziele muzycznym w pewnych przypadkach do zjawiska „ruchu” melodycznego, w dziele muzycznym zawsze urytmizowanego; w innych wypadkach budują się na nich twory mieszczące w sobie współcześnie szereg dźwięków, które nazywamy „akordami”. Twór dźwię-

¹ Stanowisko zajęte w tym odczycie przez prelegenta jest pewnym rozwinięciem i dokładniejszym opracowaniem jego poglądów na dzieło muzyczne przedstawionych w jego rozprawie *Zagadnienie tożsamości dzieła muzycznego*, Przegląd Filozoficzny t. XXXVI, Warszawa 1933.

kowy, choć od podłoża dźwięków zależny i ujawniający się do pewnego stopnia, jest jednak sam czymś w stosunku do dźwięków nowym: tworzy nową, swoistą całość o własnych cechach. Cechy te są do pewnego stopnia hierarchicznie uporządkowane, odgrywając rozmaite role, mniej lub więcej ważną dla całości dzieła. Własności twórców dźwiękowych w dziele muzycznym są różnych podstawowych typów. Rozróżnia się wśród nich właściwości a) melodyczne, b) rytmiczne, c) harmoniczne (nie zawsze występujące w tworze dźwiękowym), d) „agogiczne“, e) dynamiczne i f) kolorystyczne². W zależności od tego, które z nich wysuwają się na czoło i oponowują niejako jakościowe uposażenie danego twórcy dźwiękowego, staje się on tworem różnego typu: raz melodią, drugi raz akordem, czasem melodią przewijającą się przez ciąg twórców harmonicznym, czasem szczególnie jednostką rytmiczną, która odcina się na tle reszty dzieła itp. Natomiast ani własności dynamiczne, ani charakter tempo, ani wreszcie dobór barw dźwiękowych nie stanowią nigdy same twórcy dźwiękowego, jakkolwiek go współkonstruuje, a często odgrywa w całości dzieła ważną rolę.

B. Niedźwiękowe momenty dzieła muzycznego

Dzieła muzyczne różniąc się między sobą swym podłożem dźwiękowym, w szczególności doбором twórców dźwiękowych, różniąc się w następstwie tego również doбором momentów niedźwiękowych, które z konieczności uzupełniają pełną kwalifikację dzieła. Nie wszystkie ich rodzaje jednak występują w każdym dziele muzycznym, a występując w nim, nie zawsze tę samą rolę w nim odgrywają. Uwzględniając wszystkie możliwości należy odróżnić następujące rodzaje momentów niedźwiękowych, pojawiających się w dziełach muzycznych: 1) Struktura czasowa samego dzieła (czas jakościowy uorganizowany). 2) Zjawisko „ruchu“ muzycznego, w szczególności melodycznego. 3) Formy ogólne poszczególnych typów twórców dźwiękowych tudzież narastające na nich formy indywidualne poszczególnych twórców dźwiękowych. 4) Jakości emocjonalne ujawniające się w samym dziele jako szczególna kwalifikacja czy to poszczególnych twórców dźwiękowych, czy części dzieła, czy wreszcie całego dzieła, a jako taka kwalifikacja stanowiąca immanentny dziełu moment jego budowy. Należy je odróżnić zarówno od uczuć, jakie podczas percepcji dzieła żywi słuchacz, jak też od 5) jakości wyrażonych w dziele uczuć czy to jego autora, czy też wykonawcy. Te wyrażone uczucia nie stanowią już momentu samego dzieła (moment taki stanowią tylko czynniki je wyra-

² Nie jest trafne, jeżeli te właściwości nazywa się elementami (składnikami) dzieła muzycznego. Składnikami są twórcy dźwiękowe konkretne, których niesamodzielnymi momentami są wymienione ich własności.

zające), lecz jedynie przynależą do dzieła jako szczególne perceptorowi dostępne zjawisko. 6) To, co za pomocą motywów przedstawiających, występujących przynajmniej w niektórych dziełach (muzyka programowa) zostaje przedstawione i dzięki temu widomie się pojawia, jakkolwiek nie jest już samo czynnikiem ściśle muzycznym³. 7) Jakości estetycznie waleńne, bardzo różnorakie i występujące zarówno wśród dźwiękowych, jak i wśród niedźwiękowych momentów dzieła. 8) Jakości wartościowe, z których buduje się konkretna, naocznie dana wartość estetyczna dzieła (lub jego poszczególnych części).

Szczegółowa analiza poszczególnych rodzajów niedźwiękowych momentów dzieła muzycznego stanowiła główny temat odczytu.

Członek Wydziału Tadeusz Czeżowski przedstawia prace Tadeusza Witwickiego: *O wyrażaniu uczuć przez muzykę. (L'expression des sentiments par la musique)*.

W psychologii wyrazem albo objawem nazywa się taki ruch lub ślad ruchu, który jest skutkiem pewnego przeżycia psychicznego i po którym można się domyślić, że dany człowiek je przeżywał. O ile tym przeżyciem jest uczucie, będziemy mieli do czynienia z wyrazem albo objawem uczucia. Wyrazem uczucia bywa zatem śmiech, płacz, zmiana rytmu serca, skrzywienie ust, żywa gestykulacja, pewna intonacja głosu przy mówieniu. Wszystko to bowiem są ruchy, po których można domyślić się, że dany człowiek żywił określone uczucia. Można domyślać się, to znaczy, że istnieją obiektywne podstawy dla tego rodzaju domysłów. Podstawą domysłu może być tutaj albo naturalny związek pomiędzy uczuciem a jego objawem, jak przy śmiechu i płaczu, czasem pewne przyporządkowanie czasowe (wyrazy zwyczajowe, konwencjonalne), w granicznych przypadkach przyporządkowanie czysto umowne, jak przy różnych szyfrach i kryptogramach.

Jak powszechnie wiadomo, istnieją takie zwyczaje i umowy, które przyporządkowują pewne motywy muzyczne pewnym myślom a pośrednio i uczuciom, a także pewne fragmenty muzyczne mogą reprezentować pewne głosy w przyrodzie, to znaczy łatwo je rozpoznajemy na niby jako szum wiatru, plusk fal, kukanie kukułki itp. O tym nikt nie wątpi. Powątpiewają tylko niektórzy, czy istnieje jakiś naturalny związek pomiędzy pewnymi właściwościami muzyki a rodzajem uczuć, które ma ona wyrażać, i czy związek ten pozwala bez żadnego komentarza słownego na podstawie

³ Posługując się terminem S. Szumana można by to, co jest przedstawione przez dzieło, nazwać czynnikiem „przymuzycznym”. Szuman jednakże używa tego terminu w odmiennym znaczeniu.

samej muzyki wnosić coś o tym, jakich uczuć doznawał jej twórca czy odtwórca. Miałyby zaś być to uczucia zupełnie różne od uczuć zachwytu i upojenia, których z reguły doznaje kompozytor przy tworzeniu dzieła muzycznego, a odtwórca i słuchacz przy jego wykonywaniu.

Otóż szereg wypowiedzi pisarzy i kompozytorów, jako też zeznania introspekcyjne osób badanych świadczą o tym, że jednak jakiś taki związek istnieje. Przemawia też za tym fakt, że nie jest rzeczą obojętną, jakiego rodzaju muzykę dobieramy do pewnych utworów poetyckich dla podkreślenia wywoływanego przez nie nastroju.

Być może, związek ten powstaje dzięki temu, że pewne motywy i fragmenty muzyczne przypominają nam pewne naturalne wyrazy uczuć i dzięki temu wyrazy te reprezentują. W ten sposób jednak utwór muzyczny tylko pośrednio wyraża uczucia, których wyrazy reprezentuje, a że ma się on przede wszystkim podobać, jest więc z reguły ozdobnym, artystycznym wyrazem uczuć, utworzonym sztucznie z nielicznych dźwięków używanych w muzyce. Bywają przy tym utwory muzyczne o przewadze momentów wyrazowych, jak w muzyce romantycznej, a także o przewadze momentów czysto ornamentalnych, jak w muzyce formalistycznej, której treść uczuciowa jest raczej uboga i niezmienna. Nie znaczy to wcale jakoby muzyka formalistyczna nie mogła budzić uczuć upojenia i zachwytu. Zawsze przecież główną intencją kompozytora jest stworzyć utwór piękny, a więc taki, który by się podobał i którego by się chętnie słuchało. Do tego właśnie przyczyniają się niekiedy uczucia wyrażone przez utwór. Nie muszą to być jednak rzeczywiste uczucia kompozytora lub wykonawcy, podobnie jak i uczucia wyrażone przez utwory poetyckie nie muszą być rzeczywistymi uczuciami poety i deklamatora.

Skoro jednak pewne utwory muzyczne tak czy inaczej wyrażają pewne uczucia i nastroje, nie należy bronić słuchaczom puszczać swobodnie wodze myślom i marzeniom, które rodzą się na tle tego nastroju i w dalszym ciągu ten nastrój potęgują. Wtedy bowiem słuchacz najsilniej reaguje na uczucia wyrażone w utworze muzycznym, kiedy jego myśli swobodnie przebiegają po linii wyznaczonej przez te uczucia — nie zaś koniecznie wtedy, kiedy stara się on poznać budowę słuchanego utworu muzycznego oraz różne środki muzycznej ekspresji.

Posiedzenie naukowe dnia 16 XII 1955 r.

Członek Wydziału Bronisław Nadolski przedstawia pracę Jana Mirosława Kasjana: *Nieznana poezja Stanisława Starzyńskiego. (L'oeuvre poétique inconnue de Stanislas Starzyński).*

Stanisława Starzyńskiego (1784—1851) znano z niewielu wierszy ogłoszonych kiedyś (zresztą najfatalniej, ze zniekształceniem sensu ideologicz-

nego) w „Dzienniku Warszawskim”, „Tygodniku Petersburskim”, „Dzienniku mód paryskich” lub oddzielnie. Większość jednak utworów poety przechowanych w Ossolineum nie była dotąd badana, choć zasługuje ze wszęch miar na to, by się nią zająć. Wśród rękopisów Ossolineum znajduje się też pamiętnik poety, który pozwala poznać okoliczności, wśród jakich kształtowała się kultura literacka Starzyńskiego, dalej jego wojaże po Europie, w czasie których w 1817 r. poznał w Wenecji Byrona, w latach 1824—30 w Paryżu Bérangera i Fouriera. Lata pobytu w Kamieńcu Podolskim świadczyły, że nawet w stronach, gdzie nie było dotąd życia literackiego, usiłował on je wokoło siebie tworzyć, wspierał tam bowiem materialnie teatr i dostarczał mu sztuk własnych i przekładanych.

Nie ta jednak twórczość dramatyczna stanowi przedmiot pracy, zajęto się w niej bowiem drobnymi wierszami, wśród których nie brak i takich, które by i dziś warte były przypomnienia. Pewna ich grupa (np. *Krogulec i wróbel*, *Święte dla ludu są dzisiejsze czasy*, *Jubileusz*, *Okulary*, *Pod wpływem spleenu*) dowodzi, że Starzyńskiego nie sposób uważać za jakiegoś epigona, a za poetę libertyna, tworzącego w okresie przed powstaniem listopadowym poezję najbardziej radykalną, pełną pasji społecznej, kontynuującą najbardziej radykalną, bojową poezję Oświecenia. Okazuje się, że Starzyński wcale nie stronił od zajmowania się centralnym konfliktem epoki, że w szeregu utworów (np. *Boleść starosty*, *Pieśni włościan zamiechowских*, *Tłoka we żniwa*) zajmował się sprawą chłopską, kreślił tragiczno-ironiczny obraz doli chłopskiej, dziedzica wioski przedstawiał w roli okrutnika. Najostrzej wypadła krytyka pańszczyzny w *Tłoce we żniwa*, utworze o motywie podróźniczym, nie przypominającym praktyki poetów-sentymentalistów, którzy przeważnie piętnowali tylko patologiczne przejawy wyzysku, a do dziedziców przemawiali najczęściej tonem perswazji. Poezja Starzyńskiego, jak dowiedziono, wcale nie przedstawia stale rosnącego postępu, owszem, twórczość pisarza z okresu ostatniego dwudziestolecia w stosunku do poezji wcześniejszej ma pewne znamiona uwstecznienia i na pewno oddala się w sensie ostrości krytyki społecznej od takich wierszy, jak *Stępak* (1801), *Nudota*, *Odwiedziny wiejskie*. Taki *Stępak* jest obywatelskim protestem przeciw głębokiej demoralizacji życia szlacheckiego, jest wierszem, któremu równego w racjonalistycznej krytyce magnaterii i szlachty daremnie szukać by przyszło w poezji Brodzińskiego czy Reklewskiego. *Małpy* znów są niejako wykładem filozofii „małpiarstwa” i krytyką na te różne warstwy społeczne, które nie umieją wnieść do życia nic nowego. Stagnacja życia społeczno-politycznego znalazła odbicie w *Nudocie* czy w *Odwiedzinach wiejskich*.

Bohater wiersza *Pod wpływem spleenu* znosi gwałt, nie czując się na sile do jego zrzucenia, moralnie jednak i uczuciowo solidaryzuje się z rewolucjonistami. Interesujący jest dalej Starzyński jako piosenkarz, jako au-

tor agitującej, podziemnej poezji i jako polski „beranżysta”. Kpią piosenki Starzyńskiego ze sprzedanej miłości, drwią z arystokracji, piętnują kler i jezuitów. O popularności ich wspominał w 1862 r. Wóycicki, przypominając tę wielką zasługę, że wyparły z dworów szlacheckich francuskie piosenkarstwo. Piosenki Starzyńskiego odpowiadały jakoś umysłowości szlacheckiej może dlatego, że utrzymywały wśród szlachty napoleońskie złudzenia, żartowały z Moskala, przemawiały jakimś tonem mowy potocznej, językiem pełnym przysłowiowych powiedzeń. Tymi walorami tłumaczyłaby się konieczność przypomnienia poety, którego twórczość na tle prądów literackich przed powstaniem stanowi ogniwo ważne, poeta bowiem w treści ideowo-politycznej swych wierszy jest niezmiernie bliski romantykom, choć w poetyce jego wierszy nie widzi się innowacji, jakie się w ówczesnej poezji dokonały.

Członek Wydziału Bronisław Nadolski przedstawia pracę Teresy Worono: *Uwagi o stylu fałszywym „Ziemiaństwa” K. Koźmiana. (Observations sur le „style faux” du poème de Koźmian „Ziemiaństwo”)*.

(Praca wydana w Zeszytach Naukowych UMK, Nauki Humanistyczno-Społeczne nr 1).

POSIEDZENIA KOMISJI FILOLOGICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 21 I 1955 r.

(Wspólnie z Oddziałem Toruńskim Polskiego Towarzystwa Filologicznego)

Członek Wydziału Eugeniusz Słuszkiewicz przedstawia pracę własną: *Etymologia polskiego „przykry”, „wszyscy jak jeden mąż” oraz uwagi o tzw. kalce językowej.*

POSIEDZENIE KOMISJI FILOZOFICZNEJ

(Wspólnie z Towarzystwem Filozoficznym)

Posiedzenie naukowe dnia 6 I 1955 r.

Tadeusz Kotarbiński przedstawia pracę własną: *Błąd praktyczny i jego rodzaje.*

Posiedzenie naukowe dnia 28 IV 1955 r.

Członek Wydziału Tadeusz Czeżowski przedstawia pracę własną: *O hipotezach.*

Posiedzenie naukowe dnia 5 V 1955 r.

Roman Ingarden (sen.) przedstawia pracę własną: *Uwagi o związku przyczynowym.*

Posiedzenie naukowe dnia 6 V 1955 r.

Roman Ingarden (sen.) przedstawia pracę własną: *O elementach dzieła muzycznego.*

Posiedzenie naukowe dnia 20 VI 1955 r.

Tadeusz Witwicki przedstawia pracę własną: *O wyrażaniu uczuć przez muzykę.*

POSIEDZENIA KOMISJI HISTORII SZTUKI

Posiedzenie naukowe dnia 11 I 1955 r.

Zygmunt Kruszelnicki przedstawia pracę własną: *Płyta nagrobna Jana von Scest i jego żony w kościele św. Jana w Toruniu.*

Posiedzenie naukowe dnia 18 IV 1955 r.

Wanda Szydłowska przedstawia pracę własną: *Pomnik Andrzeja i Baltazara Batorych w Barczewie.*

Posiedzenie naukowe dnia 21 VI 1955 r.

Członek Wydziału Zbigniew Hornung przedstawia pracę własną: *Wilhelm van der Block i gdańska szkoła rzeźbiarska XVII w.*

Posiedzenie naukowe dnia 24 X 1955 r.

Stefan Narębski przedstawia pracę własną: *Kaplica N. P. Marii fundacji biskupa Jana Tarnowskiego w katedrze włocławskiej i jej związku z kaplicą firlejowską w Bejcach.*

Posiedzenie naukowe dnia 23 XI 1955 r.

Janina Wytyszkiewicz przedstawia pracę własną: *Mauzoleum Anny Wazówny w kościele N. P. Marii w Toruniu.*

Zygmunt Kruszelnicki przedstawia pracę własną: *Dodatkowe uwagi na temat genealogii artystycznej „Pasji” toruńskiej.*

Posiedzenie naukowe dnia 21 XII 1955 r.

Stanisław Wiliński przedstawia pracę własną: *Działalność rzeźbiarska Sebastiana Sali w Wielkopolsce*.

POSIEDZENIA KOMISJI BIBLIOGRAFII I BIBLIOTEKOZNAWSTWA

Posiedzenie naukowe dnia 12 XII 1955 r.

Członek Wydziału Stefan Burhardt przedstawia pracę własną: *Polonez — „panegiryk”*.

Posiedzenie naukowe dnia 22 XII 1955 r.

Edmund Józewicz przedstawia pracę własną: *Zagadnienie czytelnictwa studentów w bibliotekach uczelnianych w Polsce Ludowej*.

W Y D Z I A Ł III

MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY

Posiedzenie naukowe dnia 15 VI 1955 r.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę wykonaną wspólnie z A. Burnickim: *Obserwacje wizualne cefeidy TT Aquilae. (Visual Observations of the Cepheid TT Aquilae)*.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę własną: *Obserwacje wizualne cefeidy SZ Aquilae. (Visual Observations of the Cepheid SZ Aquilae)*.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę własną: *Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej UZ Leonis. (Photographic Observations of the Variable Star UZ Leonis)*.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę własną: *Obserwacje wizualne gwiazdy zaćmieniowej AG Virginis. (Visual Observations of the Eclipsing Star AG Virginis)*.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę własną: *Obserwacje fotograficzne zmiennej krótko-okresowej VY Serpentis. (Photographic Observations of the Short-Period Variable VY Serpentis)*.

(Prace zostały wydane w STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS Sectio F (astronomia) vol. I nr 1).

Członek Wydziału Wanda Zabłocka przedstawia pracę Bogdana Horbaczewskiego: *Nowe stanowiska Pisolithus arenarius Alb. et Sch., oraz obserwacje biologiczne nad tym gatunkiem.* (*The new stations of Pisolithus arenarius Alb. et Sch. and some biological observations on this species*).

Członek Wydziału Wanda Zabłocka przedstawia pracę Janiny Mikołajskiej: *Pojaw nowego dla Polski pasożyta buraka cukrowego.* (*A new parasite of sugar beet in Poland*).

Członek Wydziału Wanda Zabłocka przedstawia pracę Janiny Mikołajskiej: *Obserwacje nad biologią Puccinia mirabilissima Peck.* (*Some observations on the evolution Puccinia mirabilissima Peck.*).

(Prace w druku w STUDIA j. w. Sectio D (botanica) vol. IV nr 4—6).

Członek Wydziału Jan Zabłocki przedstawia pracę Haliny Leibrandt - Nawojskiej: *Materiały do zoocecidologii Torunia i jego okolic.* (*Les matériaux pour servir à la connaissance des zoocécidies des environs de Toruń, Pologne*).

(Praca została wydana w STUDIA j. w. Sectio D (botanica) vol. II nr 2).

Członek Wydziału Bożydar Szabuniewicz przedstawia pracę własną: *Hipotermia hipoksyczo-hiperkapniczna u szczurów.* (*Hypoxic-hypercapnic hypothermy in rats*).

Sposobem Gjaży, tj. przez umieszczenie zwierząt w powietrzu o niskiej zawartości tlenu i o wysokiej zawartości CO₂, uzyskano różne stopnie hipotermii u szczurów. Atmosfera odpowiednia powstaje sama przez się podczas przebywania zwierząt w małych, chłodzonych komorach. Przy temperaturze komory 10—12° uzyskuje się stopniowy spadek temperatury ciała, osiągający po 3—4 godz. poziom niższy od 20°, a po około 5 godz. spadający do około 15°. Podane są zmiany składu gazowego komory podczas przebywania w niej szczura, dochodzące do 4% O₂ i do 15% CO₂. Podany jest także spadek temperatury ciała z upływem czasu i wpływ podawania małych dawek uretanu na chłodzenie.

Członek Wydziału Bożydar Szabuniewicz przedstawia pracę własną: *Powrót do normalnej temperatury ze stanu hipotermii hipo-*

ksyczo-hiperkapniczej. (*The return to normal body temperature from the state of the hypoxic-hypercapnic hypothermy*).

Szczury przechłodzone metodą hipoksyczo-hiperkapniczną (bez podania jakichkolwiek środków narkotycznych) umieszczano w atmosferze o normalnym składzie przy temp. 10°. Stwierdzono różne stopnie zaburzeń zdolności termoregulacyjnych. Z poziomu temperatury ciała wynoszącego około 20° zwierzęta mimo chłodnego otoczenia zwykle szybko powracają do normalnej temperatury — stan e u r e g u l a c j i t e r m i c z n e j. Niektóre ze zwierząt mających temperaturę ciała bliską 20° wykazywały częściowe zaburzenie zdolności termoregulacyjnych, mianowicie nie były zdolne ogrzać swego ciała mocą własnych mechanizmów, ale skutecznie broniły się przed dalszym przechłodzeniem. Temperatura ich ciała w chłodnym otoczeniu utrzymywała się na niezmiennym poziomie — stan h i p o r e g u l a c j i t e r m i c z n e j. Po dłuższym przebywaniu w chłodnej temperaturze, niekiedy nagle dochodziło do przejścia do stanu e u r e g u l a c j i, na skutek czego temperatura ciała zwyżkowała i po paru godzinach powracała do normy. Większość zwierząt przechłodzonych do temperatury niższej niż 20° wykazywała stan a r e g u l a c j i t e r m i c z n e j — w chłodniejszym otoczeniu temperatura ich ciała spadała dalej, co prowadziło do zatrzymania się oddychania i pracy serca przy temperaturze około 13°. Stopniowe pogłębianie się odrętwienia ośrodka termoregulacyjnego różni stan hipotermii od stanu snu zimowego.

Członek Wydziału Fryderyk Pautsch przedstawia pracę Mirosława Chicewicza: (*The response to light of the white pigmentary cells and xantophores of the crustaceans*). *Bezpośredni wpływ światła na białe i żółte komórki barwnikowe skorupiaków.*

(Praca została wydana w STUDIA j. w. Sectio E (zoologia) vol. III nr 6).

Członek Wydziału Jan Zabłocki przedstawia pracę Antoniny Sienickiej: *Mieszance fiołków (Viola) z grupy Tricolores, cz. I. (Violet Hybrids (Viola) group of Tricolores, part. I).*

(Praca została wydana w STUDIA j. w. Sectio D (botanica) vol. II nr 1).

Członek Wydziału Jan Zabłocki przedstawia pracę Jerzego Berndta: *Kokorycz żółta (Corydalis lutea L. (DC)) — nowa roślina flory polskiej. (A new plant for Polish flora: Corydalis lutea L. (DC)).*

(Praca w druku w STUDIA j. w. Sectio D (botanica) vol. II nr 3).

Członek Wydziału Witold Zacharewicz przedstawia pracę Aleksandra Matawowskiego i Arkadiusza Uzarewicza: *Termiczno-katalityczna izomeryzacja α -pinenu wobec kaolinu jako katalizatora.* (*Termalkatalytic isomerization of α -pinene in presence of caoline*).

α -pinen, najważniejszy składnik olejku terpentynowego z *Pinus sylvestris*, jest związkiem bardzo reaktywnym chemicznie, co pozwala na otrzymywanie z niego innych związków drogą izomeryzacji termicznej, katalitycznej lub termiczno-katalitycznej. Między innymi drogą izomeryzacji α -pinenu można otrzymać α - i β -pironeny, węglowodory terpenowe mało dotąd poznane. W planach naukowych Katedry Chemii Organicznej UMK leży poznanie tych związków i ich pewnych pochodnych.

Celem niniejszej pracy było bliższe poznanie izomeryzacji termiczno-katalitycznej α -pinenu, zachodzącej wobec kaolinu jako katalizatora. Przeprowadzono ogółem 11 prób izomeryzacji w różnych temperaturach 280°—580°. Systematycznie badano przebieg izomeryzacji w granicach 280°—440° co 20°, ponadto przeprowadzono izomeryzację w temperaturze 520°—540° i 560°—580°. Katalizatorem była rura kaolinowa o średnicy wewnętrznej 1,6 cm i długości 60 cm, przez którą przepuszczano α -pinen w stanie pary.

Ogólnie można powiedzieć, że w miarę wzrostu temperatury izomeryzacji malał ciężar właściwy i skręcalność właściwa izomeratu, natomiast wzrastał współczynnik jego załamania. Na podstawie szczegółowej analizy fizykochemicznej można wysnuć następujące wnioski:

1. W temperaturze 280° i 300° szybkość izomeryzacji α -pinenu wobec kaolinu jako katalizatora jest tak znikoma, że w izomeryzatach wykryto prawie sam nie przereagowany α -pinen.

2. W miarę podwyższania temperatury stwierdza się powstawanie większych ilości alloocymenu. Maksimum wydajności otrzymuje się w temperaturze około 400°. Wyższa temperatura obniża wydajność alloocymenu, gdyż w tych warunkach alloocymen szybko cyklizuje się do α - i β -pironenów.

3. W temperaturach powyżej 400° pironeny powstają w znacznych ilościach. Maksymalna wydajność leży w przedziale temperatury 420—440° (ok. 40%). To stwierdzenie było dla nas szczególnie cenne ze względu na zamierzone przez nas badania nad pochodnymi pironenów.

4. Wydajność dwupentenu jest prawie niezależna od temperatury i waha się w granicach 25—30%.

5. Powyżej 440° można stwierdzić obok procesów izomeryzacji również reakcje krakingu. W wyniku tych procesów zmniejsza się ilość piro-

nenów w produktach reakcji. Kosztem ich powstają proste węglowodory aromatyczne (benzen, toluen, ksyleny) jak również produkty zwęglenia. Ze stałych produktów zwęglenia wyodrębniono substancję podobną do nadtalenu oraz niewielką ilość substancji stałej, barwy brunatnej, łatwo podatnej do nitrowania i sulfonowania. Można przypuszczać, że substancja ta należy do węglowodorów aromatycznych o pierścieniach skondensowanych.

Wyodrębnione α - i β -pironeny stanowią materiał do dalszych badań.

Członek Wydziału Witold Zacharewicz przedstawia pracę Aleksandra Matawowskiego i Zofii Nowickiej: *Aromatyzacja α -pinenu nad tlenkiem chromu Cr_2O_3 . (Obtaining aromatic compounds by evaporating α -pinene over Cr_2O_3).*

Powstawanie związków aromatycznych z węglowodorów alifatycznych i alicyklicznych nosi nazwę procesu aromatyzacji.

Do niedawna jedynym źródłem związków aromatycznych była smoła pogazowa z procesu suchej destylacji węgla. Wobec stale zwiększającego się zapotrzebowania na związki aromatyczne zaczęto szukać innych źródeł tych związków. Jeszcze w 1925 r. M. D. Zieliński zwrócił uwagę na węglowodory terpenowe jako surowiec do otrzymywania związków aromatycznych. Jednak w procesie „katalizy nieodwracalnej”, odkrytej przez M. D. Zielińskiego, obok węglowodorów aromatycznych otrzymuje się dużą ilość węglowodorów hydroaromatycznych, o mniejszej przydatności, np. z α -pinenu M. D. Zieliński stosując czern platynową otrzymywał obok p-cymenu węglowodór hydroaromatyczny pinan.

W pracy niniejszej staraliśmy się otrzymać z α -pinenu węglowodory aromatyczne bez balastu związków alicyklicznych (np. mentanu, pinanu itp.). Jako katalizatora używaliśmy trójtlenku chromu Cr_2O_3 osadzonego na węglu drzewnym lub w wacie azbestowej. Proces aromatyzacji przeprowadzano w temp. 450° — 460° , przepuszczając α -pinen nad katalizatorem w strumieniu wodoru. Doświadczenia powtórzono trzykrotnie. Na podstawie dokładnej analizy fizykochemicznej stwierdziliśmy występowanie w produktach reakcji związków aromatycznych bez związków nasyconych hydroaromatycznych. Stwierdzono, że na przebieg reakcji wpływają również i nośniki katalizatora. Więcej związków aromatycznych otrzymano stosując trójtlenek chromu osadzony na wacie azbestowej. Aktywowanie katalizatora chromowego szybkim strumieniem wodoru zwiększa również ilość związków aromatycznych. Nadto można zauważyć w takich przypadkach zwiększenie wydajności p-cymenu kosztem toluenu.

Ilościowe wyniki ujęto na poniższej tabeli.

Ilościowe przedstawienie procesu aromatyzacji α -pinenu

Produkty reakcji	Próba 1 %	Próba 2 %	Próba 3 %
I. Węglowodory aromat. (ogółem)	49,8	45,4	46,0
toluen	19,1	17,0	16,7
p-cymen	19,0	17,7	20,0
związki niezidentyfikowane	11,7	10,7	9,3
II. Węglowodory inne (nienasycone)			
alloocymen i domieszki	30,5	29,2	32,6
dwupenten	3,0	2,7	—
III. Polimery	13,0	16,0	13,4
IV. Straty	3,7	6,7	8,0
Razem	100,0	100,0	100,0

Wysuwanie wniosków odnośnie opłacalności procesu aromatyzacji α -pinenu w naszych warunkach byłoby przedwczesne. Należy jednak podkreślić, że według danych z literatury związki aromatyczne otrzymywane tą drogą z amerykańskiego olejku terpentynowego mają być dwukrotnie tańsze od węglowodorów aromatycznych z procesu destylacji rozkładowej węgla kamiennego.

Członek Wydziału Aleksander Jabłoński przedstawia pracę A polonii Wrzesińskiej: *Fosfory krystaliczne; ich wyrób i krzywe jarzenia. (Cristal phosphors; their production and glow curves).*

Pierwsza część pracy dotyczy wyrobu długożyciowych fosforów krystalicznych i obserwacji, jakich przy tym dokonano. Obserwacje te miały na celu znalezienie takich warunków, przy których otrzymuje się silnie świecące fosfory z dostępnych w handlu materiałów.

Otrzymano następujące silnie świecące fosfory:

- 1) CaS-Bi, świecące fioletowo,
- 2) fosfor mieszany CaS, SrS, BaS, świecący zielono lub niebiesko w zależności od stosunku, w jakim występują trzy materiały podstawowe,
- 3) BaS-Cu, świecący pomarańczowo,
- 4) CaS-Tl, świecący zielono, nieco słabiej niż poprzednie.

Część druga poświęcona została badaniu krzywych jarzenia tych fosforów oraz znalezieniu głębokości pułapek elektronowych. Dla znalezienia zależności natężenia fosforescencji od temperatury przy jednostajnym wzroście tej ostatniej (krzywe jarzenia) zbudowano specjalną aparaturę. Jest ona tak skonstruowana, że krzywe jarzenia są kreślone bezpośrednio na papierze fotograficznym. Na papierze tym kreślona jest również linia kontrolna zmian temperatury.

Głębokość pułapek znajdowano rozwiązując sposobem graficznym równanie na maksimum krzywych jarzenia.

Część trzecia pracy dotyczy zaobserwowanych zmian w krzywych jarzenia. Zmiany te zachodzą przy tak zwanym starzeniu się fosforów.

Posiedzenie naukowe dnia 3 XII 1955 r.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę własną: *Ruchy swoiste gwiazd typu widmowego A. Część I. (The Motions of the A-Stars. Part I).*

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę własną: *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RV Bootis (Visual Observations of the Variable Star RV Bootis).*

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę wykonaną wspólnie z B. Krygierem: *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej UV Bootis. (Visual Observations of the Variable Star UV Bootis).*

(Prace w druku w STUDIA j. w. Sectio F (astronomia) vol. II nr 1).

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę Reginy Rumińskiej: *Redukcja systemu jasności fotograficznych toruńskich na skalę międzynarodową. (The photographic system of the Toruń Observatory).*

(Praca została wydana w STUDIA j. w. Sectio F (astronomia) vol. I nr 2).

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia pracę własną: *Evergestis extimalis Sc. (Lep. Pyr.) na rzepaku. (Evergestis extimalis Sc. on the rape).*

Evergestis extimalis Sc., nazwany przez Nowickiego żruczką dudarzan-
ką, należy do bardzo pospolitych motyli, występujących w całej prawie
Polsce. Gąsienice tego motyla żerują na łuszczynach roślin krzyżowych,
wygryzając młode ziarna.

Wiadomości o szkodach wyrządzanych na rzepaku do niedawna pocho-
dziły wyłącznie ze źródeł zachodnio-europejskich (Rostrup-Thomsen, Klei-
ne i inni). Według Chołodkowskiego do 1912 r. nie notowano przypadków
by *E. extimalis* wyrządzał szkody na terenie ówczesnego Imperium Rosyj-

skiego. Gerasimow (1948) wymienia ten gatunek jako szkodnika rzepaku wyrządzającego szkody głównie w południowych rejonach ZSRR.

Z Polski wiadomości o szkodach na uprawach rzepaku znajdujemy w wykazie szkodników zestawionym przez J. Ruszkowskiego. Dane te pochodziły z 1928 i 1933 r. (Puławy). Podręczniki *Ochrona Roślin* (zbiorowe wydanie z 1946 i 1953 r.) oraz Strawiński nie wspominają tego motyla, a także pomija go Simm w podręczniku entomologii jak również w podręczniku zoologii, w których to opracowaniach dość szeroko zostały uwzględnione szkodniki. Nowicki natomiast w podręczniku *Zoologia Obrazkowa* z 1876 r. na str. 192 помещa rysunek uszkodzeń łuszczyn rzepaku i żerujących gąsienic według Brehma.

W 1954 r. na rzepaku jarym, wysianym na poletkach doświadczalnych Zakładu Zoologii Systematycznej UMK stwierdzono dość liczne występowanie gąsienic *E. extimalis* Sc., a także liczne, bardzo charakterystyczne uszkodzenia łuszczyn.

Motyle wylęły się w pracowni w pierwszej połowie lipca 1955 r. Badania nad charakterem uszkodzeń wskazują różną ilość otworów wejściowych do wnętrza łuszczyny, a niekiedy wygryzienia mają kształt bruzdy powstałej na skutek połączenia sąsiednich otworów, co wskazuje, że za pokarm służą nie tylko młode ziarna rzepaku, ale i same łuszczyny. Stopień uszkodzenia ziarna nie jest zależny od ilości wgryzów, gdyż gąsienica po zrobieniu jednego otworu może wgryźć się wewnątrz łuszczyny i stopniowo zżerać wszystkie ziarna; na zewnątrz taka łuszczyna robi wrażenie nieznacznie tylko uszkodzonej, gdyż widoczny jest jeden otwór.

Według dotychczasowych danych *E. extimalis* Sc. w postaci dorosłej występuje w Polsce w czerwcu i w lipcu. W tym też czasie może składać jaja, a więc może być szkodnikiem tylko rzepaku jarego. Stosunkowo niedawno motyl ten konstatowany jest jako szkodnik w Polsce i w Europie Wschodniej, co prawdopodobnie jest związane ze zwiększeniem powierzchni uprawnej rzepaku na tych terenach, a nie z późnym tutaj przystosowaniem się do żerowania na tej roślinie.

Autor obliczył szkody wyrządzone w 1954 r. oraz zbadał stadia rozwoju a zwłaszcza budowę kokonu. Badania w tym kierunku będą jeszcze kontynuowane na innych obszarach, a wówczas ustalone zostanie znaczenie gospodarcze tego szkodnika na Pomorzu.

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia pracę Franciszka Błażejewskiego: *Nowe wiadomości o występowaniu biegacza złocistego Carabus (Autocarabus) auratus L. (New information concerning the appearance of Carabus (Autocarabus) auratus L.)*.

(Praca została wydana w STUDIA j. w. Sectio E (zoologia) vol. III nr 4).

Członek Wydziału Henryk Szarski przedstawia pracę wykonaną wspólnie z Eleonorą Delewską, Stanisławem Leją, Salomeą Olechnowiczową, Zofią Predygierową i Ludmiłą Siankową: *Układ trawienny leszcza (Abramis brama L.)*. (*The digestive system of the bream (Abramis brama L.)*).

(Praca została wydana w STUDIA j. w. Sectio E (zoologia) vol. III nr 7).

Członek Wydziału Henryk Szarski przedstawia pracę Grażyny Brodowej: *Unaczynienie powierzchni oddechowych traszki górskiej (Triturus alpestris Laur.)*. (*The vascularization of the respiratory surfaces of the alpine newt (Triturus alpestris Laur.)*).

(Praca została wydana w STUDIA j. w. Sectio E (zoologia) vol. III nr 5).

Członek Wydziału Henryk Szarski przedstawia pracę Stanisława Kubiaka: *Rozmieszczenie naczyń włosowatych w skórze jaszczurki (Lacerta agilis L.)*. (*The vascularization of the skin of the lizard (Lacerta agilis L.)*).

Rozmieszczenie naczyń włosowatych w skórze płazów było ostatnio tematem szeregu prac. Interpretacja ich wyników wymaga uzyskania danych porównawczych odnośnie unaczynienia skóry u pokrewnych gromad kręgowców. Praca streszczona informuje o stosunkach u jednego z gadów. Rozmieszczenie naczyń włosowatych w skórze jaszczurki jest wyraźnie zależne od ułożenia łusek. Szczególnie łatwo dostrzec to w skórze pokrywającej ciało od strony grzbietowej. Najgęstszą siatkę naczyń znajdujemy w podstawie odsłoniętej części łuski, gdzie warstwa rogu jest najgrubsza. Dowodzi to, że głównym zadaniem naczyń włosowatych skóry jaszczurki jest odżywianie nabłonka, nie zaś branie udziału w wymianie gazowej organizmu.

Członek Wydziału Witold Zacharewicz przedkłada pracę Henryka Konecznego: *Parametry karbonizacji w procesie sodowym. Wpływ wzrostu stężenia NH_4^+ i Cl^- na wydajność procesu*. (*Parameters of carbonation process. The influence of NH_4^+ and Cl^- ions concentration on the yield of the process*).

(Praca została wydana w STUDIA j. w. Sectio B (chemia) vol. I nr 4).

KOMISJA ASTRONOMICZNA

W roku sprawozdawczym odbyło się 5 posiedzeń, na których zreferowano prace dotyczące fotometrii fotowizualnej gwiazd położonych w wybranych polach Drogi Mlecznej, a mianowicie:

1. R. A m p e l — Fotometria gwiazd w polu gwiazdozbioru „Cassiopeia”.

2. St. G ą s k a — Fotometria gwiazd w polu gwiazdozbioru „Aquila”.

3. St. G r u d z i ń s k a — Fotometria gwiazd w polu gwiazdozbioru „Sagitta”.

4. A. L i s i c k i — Fotometria gwiazd w polu gwiazdozbioru „Aquila-Sagitta”.

5. Poza tym tematem Wł. Dziewulski zreferował pracę własną: Ruchy gwiazd typu widmowego A.

KOMISJA CHEMICZNA

W okresie sprawozdawczym odbyły się cztery posiedzenia, na których zostały zreferowane prace przeznaczone do druku w *Studia Societatis Scientiarum Torunensis Sectio B*:

1. Henryk K o n e c z n y — Parametry karbonizacji w procesie sodowym (2 referaty).

2. Zenon C z e r w i ń s k i — Wpływ obcych jonów na zmianę postaci krystalicznych chlorku potasowego, chlorku sodowego i siarczanu litowego (2 referaty).

Poza tym odbyły się dwa posiedzenia specjalne, na których pracownicy naukowcy zreferowali tezy prowadzonych prac kandydackich. Referaty ogłosili:

1. Anna N a r ę b s k a — Zastosowanie jonitów jako katalizatorów w syntezach organicznych.

2. Jan S k r a g a — Badania nad własnościami ługów pocelulozowych.

3. Zygmunt S i e r o c k i — Układy trójskładnikowe.

4. Marian C z e r n i a w s k i — Oznaczanie stopnia dyspersji garbników roślinnych.

5. Wiktor S m u ł e k — Zastosowanie chloraminy-T w analizie chemicznej.

6. Waclaw S t a c h o w i c z — Zastosowanie wyższych alifatycznych kwasów tłuszczowych w procesie flotacji.

Po ogłoszonych referatach odbyła się dyskusja. Oprócz tego Komisja współpracowała ściśle z Oddziałem Pomorskim Polskiego Towarzystwa Chemicznego organizując odczyty naukowe i popularne, kroniki naukowe, wycieczki do chemicznych ośrodków produkcyjnych itd. O tej działalności jedynie wspomniano, gdyż została ona ujęta w sprawozdaniu Towarzystwa Chemicznego.

KOMISJA MUZEUM KOPERNIKA

Komisja odbyła dwa posiedzenia. Na pierwszym zastanawiano się nad stanem prawnym domu przy ul. Kopernika 17 i uchwalono zwrócić się do mec. I. Dziedzica z prośbą o zbadanie tej sprawy w Miejskiej Radzie Narodowej. Na drugim posiedzeniu mec. I. Dziedzic zreferował bardzo szczegółowo stan prawny tego domu, za co Komisja złożyła serdeczne podziękowanie. Dalszym krokiem byłoby staranie o uzyskanie wymienionego domu czy to na rzecz Towarzystwa Naukowego, czy też na rzecz Pol. Tow. Miłośników Astronomii. W tej dziedzinie nie przejawiała się inicjatywa żadnego z Towarzystw, gdyż pociągnęłyby to za sobą obowiązek wyremontowania tego pamiątkowego domu, a wiadomo, że stan jego jest fatalny.

KOMISJA GEOGRAFICZNA

W roku sprawozdawczym kontynuowano opracowywanie monografii Ziemi Chełmińskiej. Opracowano więc następujące zagadnienia:

1. Rozwój gęstości zaludnienia w XIX i XX wieku w Ziemi Chełmińskiej.

2. Rozwój osiedli o charakterze miejskim w Ziemi Chełmińskiej i ich powiązanie funkcjonalne.

ad 1. — W ujęciu kartograficznym przedstawiono zmiany zaludnienia gmin pn.-zach. części Ziemi Chełmińskiej.

ad 2. — Na 3 mapach zilustrowano powiązania funkcjonalne Dąbrowy Chełmińskiej, Unisławia i Lisewa oraz w zarysie przedstawiono rozwój powyższych osiedli.

KOMISJA DO BADAŃ ZNUŻENIA I ZMĘCZENIA

W okresie sprawozdawczym Komisja odbyła 3 posiedzenia, na których ogłoszono następujące referaty:

J. Hurynowicz — *Schizandra chinensis* a stany zmęczenia.

J. Narębski — Charakterystyka botaniczna i chemiczna fructus *Schizandra chinensis*.

Z. Chmielewska — Wpływ *Schizandra chinensis* na potencjały elektryczne u osobników wyczerpanych i z rysami depresyjnymi.

G. Olejarczukowa — O metodach badania układu przedsionkowego.

L. Janiszewski — Wpływ tyroksyny na pobudliwość ustrojową (w ramach referatu: Zagadnienie tarczycy i podobnych narządów u różnych zwierząt w aspekcie ewolucyjnym).

KOMISJA DO BADAŃ POMORZA I POJEZIERZA MAZURSKIEGO

Stan liczbowy Komisji nie uległ zmianie w okresie sprawozdawczym. Członkowie i współpracownicy Komisji, jako pracownicy naukowcy Uniwersytetu im. M. Kopernika, są włączeni w ramach katedr do planów badań naukowych, zatwierdzonych przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i subwencjonowanych przez nie, przez Polską Akademię Nauk względnie przez inne instytucje.

W takim układzie stosunków działalność Komisji do badań Pomorza i Pojezierza Mazurskiego jako organizatora czy też koordynatora badań ogranicza się do minimum. Nie mając zaś żadnych funduszy na badania, musiała ograniczyć się wskutek tego do roli informacyjnej.

Członkowie Komisji prowadzili jednak na obszarze Pomorza i Pojezierza Mazurskiego cały szereg badań fizjograficznych. Grupa geograficzna badała morfologię i hydrologiczne stosunki Pomorza, zoologowie opracowują różne grupy owadów na Pomorzu, przeprowadzają badania hydrobiologiczne na jeziorach pomorskich i mazurskich, botanicy zajmują się florą trzeciorzędową, grzybami, zespołami roślinnymi Pomorza.

W Y D A W N I C T W A
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

- Nr 1 (za okres 1.I.1947 — 30.VI.1948) Toruń, s. 179, zł 15,—
Nr 2 (za okres 1.VII. — 31.XII.1948) Toruń 1950, s. 88, zł 12,—
Nr 3 (za okres 1.I. — 31.XII.1949) Toruń 1951, s. 107, zł 15,—
Nr 4 (za okres 1.I. — 31.XII.1950) Toruń 1952, s. 126, zł 18,—
Nr 5 (za okres 1.I. — 31.XII.1951) Toruń 1953, s. 146, zł 12,—
Nr 6 (za okres 1.I. — 31.XII.1952) Toruń 1955, s. 136, zł 21,50
Nr 7 (za okres 1.I. — 31.XII.1953) Toruń 1956, s. 144, zł 20,—
Nr 8 (za okres 1.I. — 31.XII.1954) Toruń 1956, s. 110, zł 14,50
KSIĘGA PAMIĄTKOWA 75-lecia TOW. NAUKOWEGO. Toruń 1952, s. 240 + 10 ill.
i 2 mapy — zł 45,—.

ROCZNIKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

- PAWŁOWSKI BRONISŁAW: Warszawa w roku 1809. Toruń 1948, s. 167 — Rocznik 45—50— zł 16,80.
ŚLASKI KAZIMIERZ: Dzieje Ziemi Kołobrzeskiej do czasów jej germanizacji. Toruń 1948, s. 116, mapa 1 — Rocznik 51, z. 1 — zł 11,55.
BARTKOWIAK MARIAN: Towarzystwo Jaszczurcze w latach 1397—1437. Toruń 1948, s. 58 — Rocznik 51, z. 2 — zł 4,95.
OSMÓLSKA-PISKORSKA BOŻENA: Towarzystwo Pomocy Naukowej na Pomorzu, pół wieku istnienia i działalności 1848—1898. Toruń 1948, s. 218 — Rocznik 52, z. 1 — zł 13,20.
CHWALIBIŃSKA JADWIGA: Ród Prusów w średniowieczu. Toruń 1948, s. 176, mapy 3 — Rocznik 52, z. 2 — zł 18,90.
TYNC STANISŁAW: Dzieje Gimnazjum Toruńskiego. Tom II. Toruń 1949, s. 256 — Rocznik 53, z. 1 — zł 5,—
ZDRÓJKOWSKI ZBIGNIEW: „Praktyka kryminalna” Jakuba Czechowicza, jej źródła i system na tle rozwoju współczesnego prawa karnego Zachodniej Europy. Toruń 1949, s. 179 + 4 ill. — Rocznik 53, z. 2 — zł 12,—.
MATYSIK STANISŁAW: Prawo nadbrzeżne (Ius naufragii). Studium z historii prawa morskiego. Toruń 1950, s. 266 — Rocznik 54, z. 1 — zł 18,—.
LECHICKA JADWIGA: Rola dziejowa Stanisława Leszczyńskiego oraz wybór z jego pism. Toruń 1951, s. 175 i 201 — Rocznik 54, z. 2 — zł 27,—.
KORANYI KAROL i JADWIGA: Bibliografia historyczno-prawna za lata 1937—1947. Toruń 1953, s. 248 + VII nlb. — Rocznik 55, z. 1 — zł 56,—.
BISKUP MARIAN: Stosunek Gdańska do Kazimierza Jagiellończyka i Polski w okresie wojny 13-letniej (1454—1466). Toruń 1952, s. 238 — Rocznik 56, z. 1 — zł 30,—.
CIEŚLAK TADEUSZ: Bismarkowska ustawa antysocjalistyczna z 21 października 1878 r. Toruń 1952, s. 174 — Rocznik 56, z. 2 — zł 20,—.

- GŁOWACKI WŁODZIMIERZ: Pierwszy polski słownik farmaceutyczny i jego autor Paweł Guldeniusz. Toruń 1953, s. 82 + 4 ilustr. — Rocznik 57, z. 1 — zł 12,—.
- GRUDZIŃSKI TADEUSZ: Bolesław Szczodry. Zarys dziejów panowania. Część I. Toruń 1953, s. 214 — Rocznik 57, z. 2 — zł 29,—.
- BISKUP MARIAN, TOMCZAK ANDRZEJ: Mapy województwa pomorskiego w drugiej połowie XVI w. Toruń 1955, s. 180 + 2 mapy — Rocznik 58, z. 1 — zł 65,—.
- GUMOWSKI MARIAN: Mennica bydgoska. Toruń 1955, s. 291 + 24 tab. — Rocznik 58, z. 2 — zł 34,—.
- NAMYSŁOWSKI WŁADYSŁAW: Historyczny zarys ustroju Policy. Toruń 1956, s. 45 Rocznik 59, z. 1 — zł 6,—.
- PISKORSKA HELENA: Organizacja władz i kancelarii m. Torunia do 1793 r. Toruń 1956, s. 116 — Rocznik 59, z. 2 — zł 19,—.
- LECHICKA JADWIGA: Z zagadnień Oświecenia na Pomorzu. Toruń 1957, s. 204. — Rocznik 60, z. 1 — zł 43,50.
- BISKUP MARIAN: Rozmieszczenie własności ziemskiej województwa chełmińskiego i malborskiego w drugiej połowie XVI w. Toruń 1957, s. 110 + 1 mapa — Rocznik 60, z. 2 — zł 32,25.

PRACE PREHISTORYCZNE

- HOŁUBOWICZ WŁODZIMIERZ: Studia nad metodami badań warstw kulturowych w prehistorii polskiej. Toruń 1948, s. 208 nr 2 — zł 13,50.
- Garncarstwo wiejskie zachodnich terenów Białorusi. Toruń 1950, s. 283 + 14 ill. + 2 mapy nr 3/4 — zł 30,—.

FONTES

- Korespondencja Hieronima Rozrażewskiego (2. VII. 1582—1600). Wyd. Czaplewski Paweł ks. Toruń 1939—1947, s. 635 — Fontes 31 — zł 45,—.
- Inwentarz aktów sejmikowych Prus Królewskich (1600—1764). Część I, II. Wyd. Górski Karol. Toruń 1950, I część s. XXXIII + 250, II część s. 251 — Fontes 34 — zł 22,50 (każda część).
- Formularz Jerzego, pisarza grodzkiego krakowskiego z lat 1399—1415. Wyd. Górski Karol. Toruń 1950, s. XX + 106 — Fontes 35 — zł 14,50.
- Inwentarz dóbr stołowych biskupstwa włocławskiego z r. 1598. Wyd. Żytkowicz Leonid. Toruń 1950, s. IX + 252 — Fontes 36 — zł — 24,—.
- Inwentarz dóbr stołowych biskupstwa włocławskiego z r. 1582. Wyd. Żytkowicz Leonid. Toruń 1953, s. XXIV + 394 — Fontes 37 — zł 56,—.
- Inwentarze dóbr stołowych biskupstwa włocławskiego z XVII w. Wyd. Żytkowicz Leonid. Toruń 1957, s. XXVIII + 344 — Fontes 38 — zł 71,50.
- Inwentarze starostw puckiego i kościerskiego z XVII w. Wyd. Labuda Gerard. Toruń 1954, s. XXI + 232 + 2 mapki — Fontes 39 — zł 20,15.
- Inwentarze dóbr biskupstwa chełmińskiego (1646 i 1676). Wyd. Mienicki Ryszard. Toruń 1955, s. XXI + 179 — Fontes 40 — zł 21,—.
- Akta Stanów Prus Królewskich. Tom I. Wyd. Górski Karol i Biskup Marian. Toruń 1955, s. LXII + 606 — Fontes 41 — zł 90,—.
- Inwentarze dóbr biskupstwa chełmińskiego (1723—1747). Wyd. Mienicki Ryszard. Toruń 1956, s. XXIII + 276 — Fontes 42 — zł 48,—.
- Akta Stanów Prus Królewskich. Tom II. Wyd. Górski Karol i Biskup Marian. Toruń 1957, s. XXXIV + 504 — Fontes 43 — zł 105,—.

FONTES SERIES II: ROTULI PHOTOGRAPHICI

Recessus comitiorum Terrae Prussiae Torunenses 1506—1653. Ed. Górski Carolus.
Toruń 1948, Rotuli 1—12 Pars I-II Imag. 499.

Matricularium Regni Casimiri IV Regis inceptorum et decretorum ab anno 1456
usque ad 1466. (Vol. II) Ed. Górski Carolus. Toruń 1949, Rotuli 13—16 Imag. 753.

Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) Ed. Górski Carolus. Toruń 1950:

ab anno	1541—1544.	Rotuli	17—25	Imag.	1555
„	„	„	26—32	„	1127
„	„	„	33—39	„	1110
anno	1564.	„	40—41	„	353
„	1565.	„	42—46	„	810

Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) Ed. Górski Carolus et Porębska
Cristina. Toruń 1951:

ab anno	1565—1568.	Rotuli	47—53	Imag.	1042
anno	1574.	„	54—60	„	994
„	1575.	„	61—67	„	1030
ab anno	1577—1579.	„	68—73	„	1072
„	„	„	74—78	„	666
anno	1584.	„	79—82	„	656
ab anno	1601—1605.	„	83—87	„	652
„	„	„	88—93	„	800
„	„	„	94—98	„	763

Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) Ed. Górski Carolus et Porębska
Cristina. Toruń 1952:

anno	1616.	Rotuli	99—105	Imag.	1052
ab anno	1616—1618.	„	106—110	„	911
anno	1618.	„	111—117	„	1149
ab anno	1621—1626.	„	118—121	„	533
anno	1629.	„	122—123	„	371
		„	124—128	„	797
ab anno	1640—1641.	„	129—138	„	1768
„	„	„	139—148	„	1683

Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) Ed. Górski Carolus et Porębska
Cristina. Toruń 1953:

anno	1662.	Rotuli	149—157	Imag.	1633
ab anno	1662—1663.	„	158—170	„	2338
„	„	„	171—175	„	774
„	„	„	176—185	„	1806
„	„	„	186—191	„	1131
„	„	„	192—195	„	647

Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) Ed. Porębska Cristina, Toruń 1954:

ab anno	1672—1674.	Rotuli	196—201	Imag.	1125
„	„	„	202—205	„	805
„	„	„	206—213	„	1301
„	„	„	214—216	„	539
„	„	„	217—227	„	1926

Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) Ed. Porębska Cristina, Toruń 1955:

ab anno 1688—1689	ver. I Rotuli 228—229	Imag. 496
ab anno 1688—1699	ver. II „ 230—236	„ 1213
„ „ 1688—1690	„ 237—248	„ 2207
anno 1690	„ 249—252	„ 688
„ 1691	„ 253—257	„ 866
ab anno 1692—1694	„ 258—261	„ 743

Acta Conventus Prussiae Ducalis (Landtags Acta) Ed. Porębska Cristina, Toruń 1956:

ab anno 1695—1699	Rotuli 262—263	Imag. 738
-------------------	----------------	-----------

ZAPISKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

od t. XXI — ZAPISKI HISTORYCZNE

TOM XI z. 5—12 Toruń 1939—1945, s. 50, zł 4,50.

TOM XII Toruń 1947, s. 100, zł 7,50.

TOM XIII — Pokłosie I-go Ogólnopolskiego Zjazdu Historyków Pomorza i Prus, odbytego w Toruniu w dniach 19—20 II 1947. Toruń 1948, s. 131, zł 8,55.

TOM XIV z. 1—4 Toruń 1948, s. 175, zł 15,—.

TOM XV z. 1—2 Toruń 1949, s. 222, zł 5,—.

TOM XV z. 3—4 Toruń 1950, s. 168, zł 3,—.

TOM XVI z. 1—4 Toruń 1950, s. 170, zł 10,—.

TOM XVII z. 1—2 Toruń 1951, s. 103, zł 3,—.

TOM XVII z. 3—4 Toruń 1952, s. 139, zł 5,—.

TOM XVIII z. 1—4 Toruń 1953, s. 255, zł 15,—.

TOM XIX z. 1—4 Toruń 1953, s. 400, zł 40,—.

TOM XX z. 1—4 Toruń 1955, s. 475, zł 60,—.

TOM XXI z. 1—2 Toruń 1956, s. 355, zł 50,—.

TOM XXI z. 3—4 Toruń 1956, s. 364, zł 47,—.

TOM XXII z. 1—3 Toruń 1957, s. 343, zł 87,—.

PRACE WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO

RUTSKI JAN: Doktryna Hume'a o prawdopodobieństwie. Uwagi w sprawie jej interpretacji. Toruń 1948, s. 53. Tom I, z. 1, zł 5,70.

SŁAWIŃSKA IRENA: Tragedia w epoce Młodej Polski. (Z zagadnień struktury dramatu). Toruń 1948, s. 184. Tom I, z. 2, zł 11,25.

MIROWICZ ANATOL: O grupach syntaktycznych z przydawką. Toruń 1949, s. 130. Tom I, z. 3, zł 12,45.

SREBRNY STEPHANUS: Critica et exegetica in Aeschylum. Toruń 1950, s. 60. Tom II, z. 1, zł 7,80.

KRYSINIEL-JÓZEFOWICZOWA BARBARA: De quibusdam Plauti exemplaribus Graecis. Toruń 1949, s. 109. Tom II, z. 2, zł 10,50.

ZGORZELSKI CZESŁAW: Duma — poprzedniczka ballady. Toruń 1949, s. 308. Tom II, z. 3, zł 18,—.

PREISNER WALERIAN: Stosunki literackie polsko-włoskie w latach 1800—1939 w świetle bibliografii. Toruń 1949, s. 292. Tom III, z. 1, zł 22,80.

HRABEC STEFAN: Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w. Toruń 1949, s. 160. Tom III, z. 2, zł 13,50.

LEWICKI ANDRZEJ: Zapominanie nazwisk. Toruń 1950, s. 190. Tom III, z. 3, zł 24,—.

SKIMINA STANISŁAW: Persjusz w Polsce. Toruń 1952, s. 74. Tom. IV, z. 1, zł 18,—.

- MAKOWIECKI TADEUSZ: Muzyka w twórczości Wyspiańskiego, Toruń 1955, s. 108. TOM IV, z. 2, zł 14,—.
- STRZAŁKOWSKA MARIA: Saint-Amant poète du baroque français, Toruń 1955, s. 116. Tom IV, z. 3, zł 14,—.
- WALENTYNOWICZ MARIA: Działalność pedagogiczna bibliotekarza, Toruń 1956, s. 260. Tom V, z. 1, zł 16,50.
- GERSTMANN STANISŁAW: Wpływ rodziców na zaburzenia emocjonalności uczniów, Toruń 1956, s. 180. Tom V, z. 2, zł 23,—.
- Praca zbiorowa: Tadeusz Makowiecki, Toruń 1956, s. 81. Tom V, z. 3, zł 10,—.
- HUTNIKIEWICZ ARTUR: Żeromski i naturalizm. Toruń 1956, s. 208. Tom VI, zł 1, zł 29,—.
- PREISNER WALERIAN: Dante i jego dzieła w Polsce. Toruń 1957, s. XIII + 259 + 7 tabl. Tom VI, z. 3, zł 58,50.
- Praca zbiorowa: Eugeniusz Kucharski. Toruń 1957, s. 85. Tom. VI, z. 3, zł 13,50.
- WYDAWNICTWA WYDZIAŁU MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZEGO
- HURYNOWICZ JANINA: Wpływ niektórych środków nasennych i narkotycznych na zmiany chronaksynej pobudliwości układu błędnikowego u królików. Toruń 1947, s. 95, zł 6,—.
- PRÜFFER JAN: Studia nad motylami Wileńszczyzny. Toruń 1947, s. 490 + tab. 1.
- PRÜFFER JAN: Studia nad motylami Wileńszczyzny. Indeks. Toruń 1948, s. 46 (2 tomy zł 33,30).

STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS

Sectio A (mathematica — physica)

Volumen I.

- JĄSKOWSKI STANISŁAW: Trois contributions au calcul des propositions bivalents. (Trzy przyczynki do dwuwartościowego rachunku zdań), Toruń 1948, s. 15. nr 1.
- Sur les variables propositionnelles dépendantes. (O zmiennych zdaniowych zależnych), 1948, s. 5. Vol. I, nr 2.
  - Sur certains groupes formés de classes d'ensembles et leur application aux définitions des nombres. (O pewnych grupach klas zbiorów i ich zastosowaniu do definicji liczb), 1948, s. 13. Vol. I, nr 3.
- SKORKO EUGENIUSZ: O pewnych własnościach optycznych kryształów chryzenu i antracenu zabarwionych naftacenenem, 1948, s. 20. Vol. I, nr 4.
- JĄSKOWSKI STANISŁAW: Rachunek zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych 1948, s. 21. Vol. I, nr 5.
- TURCZYŃSKI WACŁAW: Wyznaczanie stałych optycznych metali w części widzialnej widma i w nadfiolecie, 1949, s. 21. Vol. I, nr 6.
- STENZ EDWARD: Zagadnienie klimatów suchych w świetle wyparowania, 1949, s. 68. Vol. I, nr 7.
- JĄSKOWSKI STANISŁAW: O koniunkcji dyskusyjnej w rachunku zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych, 1949, s. 2. Vol. I, nr 8 (tom zł 15,—).

Volumen II.

- HOHENDORF EUGENIUSZ: Dotychczasowe metody obliczeń dzielnika opadowego a metoda średnich dziesięcioletnich, Toruń 1949, s. 64. Vol. II, nr 1.
- CZEŻOWSKI TADEUSZ: Przyczynek do sylogistyki Arystotelesa, 1950, s. 12. Vol. II, nr 2.

- JĄSKOWSKI STANISŁAW: O interpretacjach zdań kategorycznych Arystotelesa w rachunku predykatów, 1950, s. 14. Vol. II, nr 3.
- GORCZYŃSKI WŁADYSŁAW: O insolacji Gdańska, Sopotu i Gdyni w porównaniu z Warszawą, 1951, s. 28. Vol. II, nr 4.
- O wahanjach długoletnich wysokości rocznej opadów i dzielnika opadowego, 1951, s. 14. Vol. II, nr 5.
- HANUSOWA WANDA: Oscylator torsyjny, 1951, s. 48. Vol. II, nr 6 (tom zł 23,50).

Volumen III.

- RZEWUSKI JAN: On the interaction of Particles in Feynman's Theory. (O oddziaływaniu pomiędzy cząstkami w teorii Feynmana). Toruń 1951, s. 13. Vol. III, nr 1.
- IWANOWSKA WILHELMINA: A Spectrophotometric Study of RR Lyrae Type Variables. (Badania spektrofotometryczne gwiazd typu RR Lyrae).
- TOMASIK HALINA: An attempt at Establishing a Colour Temperature Scale for Some High Velocity Stars from the Slope of Their Photographic Energy Curves. (Fotograficzne gradienty względne gwiazd szybkich).
- LUBIENSKA-IWANISZEWSKA CECYLIA: Some Physical and Kinematical Properties of the RR Lyrae Type Variables. (Cechy fizyczne i kinematyczne gwiazd typu RR Lyrae), 1953, s. 36. Vol. III, nr 2.
- OLSZEWSKI JAN: O elektrostatycznym oddziaływaniu neutronu z elektronem. (Electrostatic Neutron — Electron Interaction), 1953, s. 22. Vol. III, nr 3.
- RAYSKI JERZY: Simple Examples of Failure of the Standard Perturbation Methods. (Proste przykłady niestosowalności rachunku zaburzeń w kwantowej teorii pola). — Remarks on Gauge Invariance. (Uwagi o niezmienności elektromagnetycznej), 1953, s. 20. Vol. III, nr 4.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Motions of High Velocity Stars. Part II. (Ruchy gwiazd szybkich. Część II).
- On the Determination of Vertices from the Peculiar Motions of Subdwarfs. (O wyznaczeniu kierunków wertexów na podstawie ruchów swoistych gwiazd podkarłów).
- RAKOWIECKI TADEUSZ: Formules pour le calcul de l'orbite et de l'éphéméride d'une binaire visuelle. (Wzory w celu wyznaczenia orbity i efemerydy gwiazdy podwójnej wizualnej).
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Photographic Observations of the Short-Period Variable UZ Leonis. (Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej krótko-okresowej UZ Leonis).
- Photographic Observations of the Short-Period Variable TV Leonis. (Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej krótko-okresowej TV Leonis).
- Photographic Observations of the Short-Period Variable RY Comae. (Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej krótko-okresowej RY Comae).
- Photographic Observations of the Variable Stars SV Vulpeculae. (Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej SV Vulpeculae).
- Visual Observations of the Variable Star XZ Draconis. (Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej XZ Draconis).
- Visual Observations of the Long-Period Variable Star χ Cygni. (Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej długo-okresowej χ Cygni), 1953, s. 44. Vol. III, nr 5 (tom zł 21,—).

Volumen IV

ANTONOWICZ KAZIMIERZ: Przyrząd do całkowania równania Schrödingera, Toruń 1955, s. 24. Vol. IV, nr 1, zł 3,—.

Sectio B (chemia)

Volumen I.

TOMASZEWICZ-MATYSIKOWA ZOFIA: Przejście od alfa-pinenu do borneolów, Toruń 1954, s. 16. Vol. I, nr 1.

KRUPOWICZ JAN: Działanie roztworu kwasu siarkowego w etanolu na d- Δ^3 karen 1954, s. 10. Vol. I, nr 2.

GRONOWSKA JANINA: Działanie fenolanów na chlorek bornylu. Toruń 1955, s. 16, Vol. I, nr 3.

KONECZNY HENRYK: Parametry karbonizacji w procesie sodowym, Toruń 1957, s. 56. Vol. I, nr 4, zł 12,—.

Sectio C (geographia — geologia)

Volumen I.

ROSZKÓWNA LUDMIŁA: Oz chełmżyński, Toruń 1951, s. 16. Vol. I, nr 1.

KOC LUCJAN: Osadnictwo wybrzeża na wschód od Darłowa, 1951, s. 23. Vol. I, nr 2.

POLAKIEWICZÓWNA MARIA: Z badań nad zapleczem gospodarczym Torunia, 1951, s. 26. Vol. I, nr 3.

HOHENDORF EUGENIUSZ: Klimat Ziemi Chełmińskiej w świetle potrzeb rolnictwa, 1952, s. 38. Vol. I, nr 4.

GALON RAJMUND: Formy polodowcowe okolic Więcborka, 1952, s. 29 + 5 ilustr. + mapa. Vol. I, nr 5.

GALON RAJMUND: Morfologia doliny i zandru Bry. 1953, s. 58 + 4 mapy. Vol. I, nr 6 (tom zł 45,—).

Volumen II.

GORCZYŃSKI WŁADYSŁAW: Czas trwania usłonecznienia w Toruniu na tle usłonecznienia Polski i Europy. Toruń 1955, s. 34. Vol. II, nr 1.

ROSZKÓWNA LUDMIŁA: Moreny czołowe zachodniego Pojezierza Mazurskiego. Toruń 1955, s. 112 + 3 mapki + 7 wkł. Vol. II, nr 2 (tom zł 22,50).

Volumen III.

ROSZKÓWNA LUDMIŁA: Zagadnienie zasięgu stadium pomorskiego nad dolną Wisłą. Toruń 1956, s. 22 + 2 mapki. Vol. III, nr. 2, zł 4,—.

BARCZYK WIESŁAW: O utworach górnokredowych na Bonarce pod Krakowem. Toruń 1956, s. 26 + 3 wkładki. Vol. III, nr 2, zł 4,—.

Sectio D (botanica)

Volumen I.

SIENICKA ANTONINA: Włoski na zoocedziach wywołanych przez *Myzus ribis* L. na porzeczkach (*Ribes*). Toruń 1950, s. 48. Vol. I, nr 1.

ZABŁOCCY WANDA i JAN. Wnętrzniaki polskie, cz. I. 1951, s. 22. Vol. I, nr 2.

KOWNAS STEFAN: Trzeczorzędowe drewna z Dobrzynia n/Wisłą, 1951, s. 55. Vol. I, nr 3 (tom zł 16,—).

Volumen II.

- SIENICKA ANTONINA: Mieszkańce fiołków (*Viola*) z grupy *Tricolores*, cz. I. Toruń 1956, s. 78. Vol. II, nr 1, zł 11,—.
- NAWOJSKA HALINA: Materiały do zoocyciologii Torunia i jego okolic. Toruń 1957, s. 52. Vol. II, nr 2, zł 12,—.

Sectio E (zologia)

Volumen I.

- WENGRIS JANINA: Badania nad rozmieszczeniem mrowisk w zależności od warunków ekologicznych, Toruń 1948, s. 79. Vol. I, nr 1.
- PRÜFFER JAN: Z badań nad kornikami lasu Zakretowego pod Wilnem, 1948, s. 40 z tablicami. Vol. I, nr 2.
- OGIJEWICZ BORYS: Układ nerwowo-czuciowy i narządy zmysłowe odnóży chrząszczy, 1948, s. 50 z tablicami. Vol. I, nr 3.
- WENGRIS JANINA: Rośliniarki (*Tenthredinidae*) okolic Oszmiany, 1948, s. 19. Vol. I, nr 4.
- PRÜFFER JAN: Przyczynek do znajomości motyli Wołynia, 1948, s. 5. Vol. I, nr 5.
- MARKIEWICZ ELEONORA: Przyczynek do badań nad zimowaniem w podłożu leśnym niektórych zwierząt bezkręgowych ze specjalnym uwzględnieniem chrząszczy, 1948, s. 29. Vol. I, nr 6 (tom zł 18,—).

Volumen II.

- KLIMEK LUCJAN: Ważki (*Odonata*) Województwa Pomorskiego. Toruń 1949, s. 16. Vol. II, nr 1.
- GROMADSKA MELITYNA: Wpływ temperatur stałych i przemiennych na ilość wyprodukowanego CO₂ przez poczwarki różnych owadów, 1949, s. 28. Vol. II, nr 2.
- RACIEŃKA MARIA: Z badań nad unerwieniem kończyn u larw *Molanna angustata* Curt. (*Trich.*), 1949, s. 75. Vol. II, nr 3.
- MIKULSKI J. St.: Uwagi o zastosowaniu wskaźników środowiskowych Stanley'a w ekologii płazów, 1949, s. 8. Vol. II, nr 4.
- PRÜFFER JAN i SOŁTYS EDWARD: O niektórych nowych lub rzadkich motylach Pomorza, 1950, s. 15. Vol. II, nr 5.
- PRÜFFER JAN: O pewnych swoistościach entomofauny rezerwatu cisowego Wierchlas, 1950, s. 32. Vol. II, nr 6 (tom zł 15,—).

Volumen III.

- MICHNIEWSKA ZOFIA i SKIRGAJŁO GRAŻYNA: Układ naczyń krwionośnych u rzekotki (*Hyla alborea* L.), Toruń 1951, s. 18. Vol. III, nr 1.
- TARWID KAZIMIERZ: Próba charakterystyki zespołu komarów puszczy Kampińskiej, 1952, s. 28. Vol. III, nr 2.
- SZUDARSKI MARIAN: The effect of coloured light on the physiological state of the melanophores in the flounder. (Wpływ różnobarwnego światła na stan fizjologiczny melanoforów u storni), 1953, s. 10 + 2 ilustr. Vol. III, nr 3.
- BŁAŻEJEWSKI FRANCISZEK: Nowe wiadomości o występowaniu biegacza złocistego. Toruń 1956, s. 19 + mapka. Vol. III, nr. 4, zł 3,—.
- BRODOWA GRAŻYNA: Unaczynienie powierzchni oddechowych traszki górskiej (*Triturus alpestris* Laur.). Toruń 1956, s. 9. Vol. III, nr 5, zł 1,50.

- CHICEWICZ MIROSŁAW: The response to light of the white pigmentary cells and xanthophores of the crustaceans. Toruń 1956, s. 18 + wkładka. Vol. III, nr 6, z1 3,—.
- SZARSKI HENRYK i współpr.: Układ trawienny leszcza. Toruń 1956, s. 34 + wkładka. Vol. III, nr 7, z1 5,50.
- MICHNIEWSKA-PREDEYGIER ZOFIA i PIGOŃ ANDRZEJ: Wczesne stadia rozwojowe u *Rana temperaria* L., *R. terrestris* Andr z., *R. esculenta* L. i *Bufo bufo* (L.). Toruń 1957, s. 16 + 8 tablic. Vol. III, nr 8, z1 8,—.

Sectio F (astronomia)

Volumen I.

- DZIEWULSKI WŁ., GRUDZIŃSKA S., BURNICKI A.: Visual and photographic observations of the variable stars (Obserwacje wizualne i fotograficzne różnych gwiazd).
- TOMASIK HALINA: Spectrophotometric criteria of the Stellar Population for the F, G, K Classes in small dispersion (Kryteria spektrofotometryczne populacji gwiazdnych dla klas F, G, K w małej dyspersji), Toruń 1956, s. 34. Vol. I, nr 1, z1 4,—.
- Praca zbiorowa: A Study of Galactic Structure in four selected Fields in Aquila-Sagitta and Cassiopeia Part. I. (Badanie struktury Drogi Mlecznej w wybranych polach w gwiazdozbiorach Aquila-Sagitta i Cassiopeia, cz. I), Toruń 1956, s. 68. Vol. I, nr 2, z1 14,50.

Supplementum I.

(zawiera rezultaty badań zespołowych wydmy Zadroże pod Toruniem)

- OKOŁOWICZ WINCENY: Opis geograficzny wydmy Zadroże, s. 8.
- GAJDÓWNA EUGENIA: Badania piasku wydmy Zadroże, s. 4.
- ŁOSIŃSKI J., MIKULSKI J. St.: Obserwacje mikroklimatyczne na wydmie Zadroże koło Torunia, s. 11.
- ANIKIEJÓWNA CZ., GÓRSKA J.: Stosunki florystyczne i fitosocjologiczne wydmy Zadroże, s. 10.
- LEWANDOWSKI JERZY: Grzyby wydmy Zadroże, s. 2.
- PŁOSKONIÓWNA MARIA: Galasy wydmy Zadroże, s. 2.
- PRÜFFER JAN: Badania zoocenozy wydmy Zadroże, s. 16.
- GROMADSKA MELITYNA: Fauna kwiatów wydmy Zadroże, s. 25.
- SOŁTYS EDWARD: Motyle wydmy Zadroże (Macrolepidoptera), s. 5, Toruń 1949, z1 7,50.

Supplementum II.

(poświęcony pamięci Mieczysława Limanowskiego).

- LIMANOWSKI MIECZYŚLAW: O Tatrach, s. 16.
- PASSENDORFER EDWARD: M. Limanowski jako geolog, s. 14.
- GALON RAJMUND: M. Limanowski jako geograf, s. 3.
- GOETEL WALERY: Wspomnienie o Limanowskim, s. 4.
- STECKI KONSTANTY: Wspomnienie, s. 6.
- GÓRSKI KONRAD: O stosunku M. Limanowskiego do dzieł literackich, s. 6.
- SREBRNY STEFAN: Limanowski w Reducie, s. 16.

ZNAMIEROWSKA-PRÜFFEROWA MARIA: Limanowski — twórca widowiska baśniowego, s. 7.

ROSZKÓWNA LUDMIŁA: Ze wspomnień uczenicy prof. M. Limanowskiego, s. 4 (Toruń 1950, zł 3,—).

Supplementum III.

KOŁACZKOWSKA MARIA: 32 klasy krystalograficzne, Toruń 1950, s. 61, zł 9,—.

Supplementum IV.

ZNAMIEROWSKA-PRÜFFEROWA MARIA: Rybackie narzędzia kolne w Polsce i w krajach sąsiednich. Toruń 1957, s. 326 + 58 tabl. + 12 map, zł 141,—.

Supplementum V.

CHURSKI ZYGMUNT: Jezioro Mukrz i jego okolice. Toruń 1953, s. 12 + 1 mapa.

BIULETYN OBSERWATORIUM ASTRONOMICZNEGO UNIwersytetu M. KOPERNIKA W TORUNIU

(Bulletin of the Astronomical Observatory of N. Copernicus University in Toruń)

Nr 4 (1948)

RAKOWIECKI T.: Détermination de l'orbite d'une binaire spectroscopique à l'aide de deux positions.

(Wyznaczenie toru podwójnej gwiazdy spektroskopowej z dwu pozycji), s. 11.

DZIEWULSKI WŁ.: Visual observations of the variable star SZ Cygni. (Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej SZ Cygni), s. 1.

— Visual observations of the variable star RZ Cephei.

(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RZ Cephei), s. 2 (zł 2,10).

Nr 5 (1948)

SZELIGOWSKI ST.: Perturbacje wiekowe małej planety „Amor” (1221), wywołane działaniem ośmiu wielkich planet.

(Secular perturbations of Amor (1221), arising from the actions of the eight Major Planets), s. 8.

DZIEWULSKI WŁ.: Secular perturbations of the Minor Planet (1474), arising from the action of the eight Major Planets. (Supplement).

(Perturbacje wiekowe planetoidy (1474), wywołane działaniem ośmiu planet. Dodatek). s. 1.

DZIEWULSKI WŁ. and IWANOWSKA W.: Visual observations of the variable star RX Aurigae.

(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RX Aurigae), s. 2.

DZIEWULSKA A.: Reduction of the visual observations of the variable star RW Cassiopeiae.

(Opracowanie obserwacji wizualnych gwiazdy zmiennej RW Cassiopeiae), s. 2.

— Reduction of the visual observations of the variable star AH Cephei.

(Opracowanie obserwacji wizualnych gwiazdy zmiennej AH Cephei), s. 2 (zł 2,10).

Nr 6 (1948)

- DZIEWULSKI WŁ.: Photographic observations of the variable star X Cygni.
(Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej X Cygni), s. 7.
- DZIEWULSKI WŁ. and IWANOWSKA W.: Visual observations of the variable star X Cygni.
(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej X Cygni), s. 4.
- DZIEWULSKI WŁ.: Visual observations of the variable star S Sagittae.
(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej S Sagittae), s. 3.
- Observations of the long-period variable star X Cygni.
(Obserwacje gwiazdy długo-okresowej X Cygni), s. 2.
- Observations of meteors.
(Obserwacje meteorów), s. 1 (zł 2,10).

Nr 7 (1949)

- DZIEWULSKI WŁ.: Secular Perturbations of the Minor Planet (1009) Sirene Arising from the Action of Mars.
(Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem Marsa), s. 5.
- GADZIKOWSKA H.: Secular Perturbations of the Minor Planet (1009) Sirene Arising from the Action of Venus.
(Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem Wenery), s. 1.
- IWANISZEWSKI H.: Secular Perturbations of the Minor Planet (1009) Sirene Arising from the Action of Neptune.
(Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem Neptuna), s. 2.
- DZIEWULSKI WŁ.: Secular Perturbations of the Minor Planet (1009) Sirene Arising from the Action of Mercury, Earth, Jupiter, Saturn and Uranus.
(Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem Merkurego, Ziemi, Jowisza, Saturna i Urana), s. 2.
- DZIEWULSKI WŁ.: Secular Perturbations of the Minor Planet (1009) Sirene Arising from the Action of Eight Major Planets.
(Perturbacje wiekowe planetoidy (1009) Syreny, wywołane działaniem ośmiu wielkich planet), s. 2.
- DZIEWULSKI WŁ.: Visual Observations of the Variable Star TX Cygni.
(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej TX Cygni), s. 2.
- DZIEWULSKI WŁ.: Visual Observations of the Variable Star V 367 Cygni.
(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej V 367 Cygni), s. 3.
- DZIEWULSKI WŁ.: Observations of meteors.
(Obserwacje meteorów), s. 2 (zł 2,10).

Nr 8 (1950)

Ś. p. Marian Kaźmierczak

- DZIEWULSKI WŁ., ŁUBIEŃSKA C. and IWANISZEWSKI H.: Visual Observations of the Long-period Variable Star X Cygni.
(Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej długo-okresowej X Cygni), s. 2.

DZIEWULSKI WŁ. and IWANOWSKA W.: Visual Observations of the Variable Star KR Cygni.

(Observacje wizualne gwiazdy zmiennej KR Cygni), s. 2.

DZIEWULSKI WŁ.: Visual Observations of the Variable Star CD Cygni.

(Observacje wizualne gwiazdy zmiennej CD Cygni), s. 2 (zł 2,10).

Nr 9 (1950)

Profesor dr Władysław Dziewulski, Rys bibliograficzny (W. Iwanowska), s. 3.

(Profesor dr Władysław Dziewulski, Biographical Note), s. 10.

ZONN W.: Apsidal Motion of the Eclipsing Binary CO Lacertae.

(Ruch linii absydów gwiazdy zmiennej CO Lacertae), s. 7.

IWANOWSKA W.: The Spectrophotometric Study of Some High Velocity Stars.

(Badania spektrofotometryczne gwiazd szybkich), s. 14.

ŁUBIENSKA C.: On the Phase Difference between the Light Curves and the Radial Velocity Curves of Cepheids.

(O różnicy faz pomiędzy krzywą jasności a krzywą prędkości radialnych cefeid), s. 5.

GADZIKOWSKA H. and IWANISZEWSKI H.: The Sun's Motion relative to the Double Stars.

(Ruch słońca w przestrzeni w odniesieniu do gwiazd podwójnych), s. 3 (zł 12,—).

Nr 10 (1951)

DZIEWULSKI WŁ.: The motions of the High Velocity Stars Part. I.

(Ruchy gwiazd szybkich. Część I), s. 8.

DZIEWULSKI WŁ. and ŁUBIENSKA C.: Visual Observations of the Long-Period Variable Star X Cygni.

(Observacje wizualne gwiazdy zmiennej długo-okresowej o Ceti), s. 1.

DZIEWULSKI WŁ.: Visual Observations of the Long-Period Star o Ceti.

(Observacje wizualne gwiazdy zmiennej długo-okresowej o Ceti), s. 1.

SERKOWSKI K.: Minima of the Eclipsing Variable SW Lacertae.

(Minima gwiazdy zaćmieniowej SW Lacertae), s. 1.

PIĄTKOWSKA R.: Visual Observations of the Variable Star TT Herculis.

(Observacje wizualne gwiazdy zmiennej TT Herculis), s. 1.

DZIEWULSKI WŁ.: Visual Observations of the Variable Star SU Draconis.

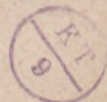
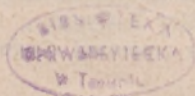
(Observacje wizualne gwiazdy zmiennej SW Draconis), s. 1.

DZIEWULSKI WŁ.: Visual Observations of the Variable Star SU Draconis.

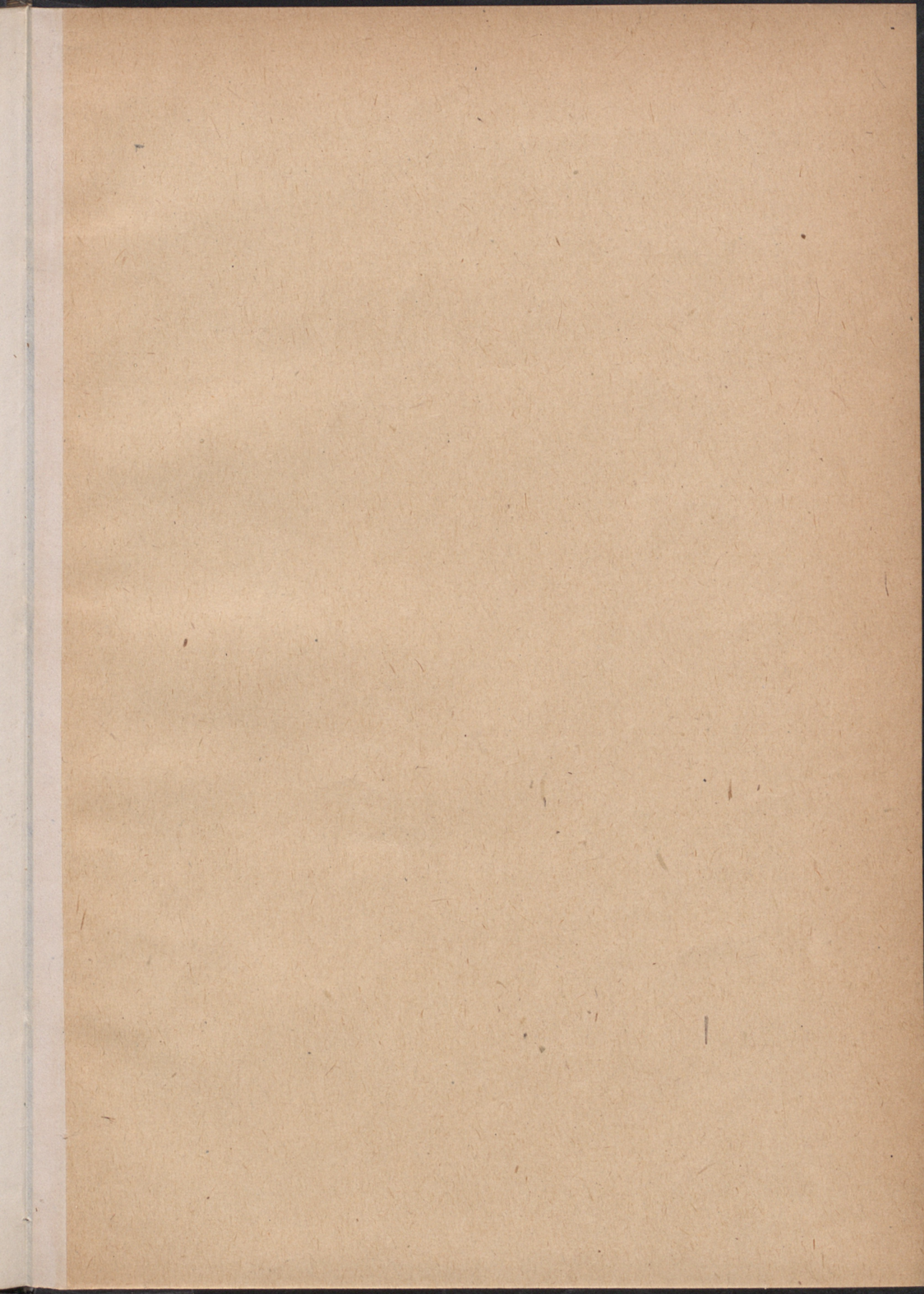
(Observacje wizualne gwiazdy zmiennej SW Draconis), s. 1.

LISICKI A.: A New Variable in the Pleiades.

(Nowa gwiazda zmienna w Plejadach), s. 1 (zł 5,—).

Cena zł 23,—